

19. Műhelytanulmányok

Központi Statisztikai Hivatal

2011. ÉVI NÉPSZÁMLÁLÁS
19. Műhelytanulmányok

Budapest, 2016

© Központi Statisztikai Hivatal, 2016

ISBN 978-963-235-347-0ö

ISBN 978-963-235-490-3

Készült a Központi Statisztikai Hivatal Népszámlálási főosztályán
a Tájékoztatási főosztály közreműködésével

Felelős kiadó:

Dr. Vukovich Gabriella elnök

Összeállították:

Bartha Krisztián, Borbély András, Csordás Gábor, Erdei Virág,
Eszenyi Orsolya, Hluchány Hajnalka, Simor Éva,
Szabó-Jankovics Noémi, Vörös Csabáné

Közreműködtek:

Bartha Karolina, Ecseri István, Ináncsi Zita,
Kovács Marcell, Nagyné Forgács Eleonóra,
Vargáné Loch Márta, Waffenschmidt Jánosné

A kéziratot gondozta:

Benedek Szabolcs

Tördelőszerkesztő:

Trybek Krisztina

További információ: Kovács Marcell
Telefon: (+36-1) 345-6309, e-mail: Marcell.Kovacs@ksh.hu

Internet: www.nepszamlalas.hu
info@ksh.hu
(+36-1) 345-6789 (telefon), (+36-1) 345-6788 (fax)

Borítóterv: Lounge Design Kft.

TARTALOM

Köszöntöm az Olvasót!	5
A túlszűfolt lakások lakói.....	7
A magyar társadalom vallási viszonyai.....	19
Nemzetiségek Magyarországon	27
Korai iskolaelhagyók.....	39
Az intézetek és az intézetben élők.....	51
Távol a családtól	63
A külföldről hazatértek jellemzői	73
A lakótelepeken élők demográfiai és munkaerő-piaci jellemzői.....	85
Felnőtt gyermekek.....	95

KÖSZÖNTÖM AZ OLVASÓT!

A 2011. évi népszámlálás számszerű eredményeinek ismertetésével, a legfontosabb népszámlálási témák jelenségeinek időbeli alakulásával, a belső összefüggések feltárásával részletesen foglalkoznak az elmúlt három évben megjelent tematikus kiadványok, elemzések. Ez a mostani, 19. kötet tartalmában, témaválasztásában eltér ezektől. Egyrészt több különféle témát tárgyal, másrészt nem törekszik a vizsgált jelenség teljes adatkörnyezetének bemutatására, hiszen az megtörtént a tematikus kötetekben.

A Műhelytanulmányok egyes témáit többféle szempont szerint választottuk ki. Az egyik az volt, hogy a korábbi elemzések kapcsán felmerült, ott ki nem bontott összefüggéseket, illetve azok közül néhányat igyekeztünk egy-egy témacsoporton belül feltérképezni (Távol a családtól, Felnőtt gyermekek, A túlsúlyos lakások és lakóik). A tanulmányok egy részének témái az adatok felhasználóival folytatott párbeszéd folyamán kerültek előtérbe (A lakótelepeken élők demográfiai és munkaerő-piaci jellemzői, A túlsúlyos lakások és lakóik). A szokásostól eltérő szerkezet lehetőséget nyújtott arra is, hogy kutatók által megfogalmazott, a Központi Statisztikai Hivatalétól eltérő megközelítésekre reflektáljunk (Nemzetiségek Magyarországon, A magyar társadalom vallási viszonyai). A kötet egyik tanulmánya összefoglalja egy sajátos népszámlálási kategória, az ún. intézetben élők legfontosabb jellemzőit (Az intézetek és az intézetben élők), más elemzései pedig a népszámlálási adatok felhasználásával kísérletet tesznek viszonylag új társadalmi jelenségek megragadására (Felnőtt gyermekek, A külföldről hazatértek jellemzői).

A kötet reményeink szerint hozzájárul ahhoz, hogy a fenti témákban felmerült fogalmi keretek, értelmezési lehetőségek tisztázódjanak, és a következő népszámlálás tematikájának kialakítása minél szélesebb körű, konszenzusos fogalmakon, ismereteken alapuljon. Azt is reméljük, hogy a kötet résztémáiban azok az ismeretek, tapasztalatok is megjelennek, amelyeket a 2011. évi népszámlálás adatainak közel négyéves felhasználása folyamán a kutatókkal, adatbázis-kezelőkkel, a legkülönbözőbb témák iránt mélyen érdeklődő specialistákkal, felhasználókkal folytattunk.

A kiadványban előforduló fogalmak részletes ismertetése megtalálható a népszámlálás honlapján, illetve a metainformációs rendszerben:

<http://www.ksh.hu/nepszamlalas/docs/modszertan.pdf>

<http://www.ksh.hu/apps/meta.main>

Dr. Vukovich Gabriella
a Központi Statisztikai Hivatal
elnöke

A TÚLZSÚFOLT LAKÁSOK LAKÓI

A 2011. évi népszámlálás mintegy 4,4 millió lakást és egyéb lakóegységet írt össze, miközben a háztartások száma alig haladta meg a 4,1 milliót. Magyarországon tehát nem beszélhetünk mennyiségi lakáshiányról. A népesség ugyanakkor eltérő lakáskörülmények között él. A lakások mérete sok szempontból befolyásolja az egyének és az együtt élők életmódját. Az étkezés, az alvás, a pihenés, a mindennapi élet körülményei és lehetőségei mások a zsúfolt és a szükség szerinti elkülönülésre lehetőséget adó, megfelelő méretű lakásokban.

A zsúfolt lakások meghatározására használt mutatószámok

A lakások zsúfoltságának jellemzésére többféle mutatószám létezik. A különböző mutatók közötti választás alapvetően attól függ, hogy adott időpontban milyen részletezettségű alapadatok állnak rendelkezésre a számításhoz.

1. Négyértékű skála

A lakások zsúfoltságának mérésére kidolgozott négyértékű skála a lakások szobaszámát, a benne élő háztartások összetételét és az együtt élő személyek családi pozícióját veszi figyelembe, a népszámlálások és reprezentatív lakásfelmérések eredményeinek felhasználásával.¹⁾ A lakásállomány jellemzésére szolgáló mérőszám

azokat a lakásokat tekinti az ott lakó háztartás számára elfogadhatónak, ahol egy szobára kettő vagy kevesebb személy jut, és az egy szobában lakó személyek házastársak (élettársak) vagy testvérek. Azok a lakások, amelyek ennek a feltételnek nem tesznek eleget, túlzásúfoltnak minősülnek. Az elfogadhatónál eggyel több szoba esetén „megfelelő”, e fölött „tágas” a lakás. E mutató szerint 2011-ben a lakott lakások 8,5%-a volt túlzásúfolt és további 28,4%-a elfogadható nagyságú. A mutató az 1980-as években történt bevezetése óta változatlan, az életminőség javulásával jelentése mégis átvértelődik: ma már az „elfogadható” kategória is inkább a lakás-szükséglet minimális szintű kielégítésének tekinthető.

2. Népszámlálás – Eurostat-definíció

A népszámlálások alkalmával a lakások és lakóik teljes körű, részletes összeírása történik meg, a lakások helyiségeinek számát és méretét is felveszik. A zsúfoltság meghatározásához az Európai Unió Statisztikai Hivatala, az Eurostat a háztartás összetételétől függő elvárt szobaszámot határoz meg, miszerint – a magyar szóhasználatától eltérően – szobaként kell figyelembe venni a 4 m²-nél nagyobb konyhákat is. Ennek alapja az a feltételezés, hogy a nagyobb méretű konyhák nem kizárólag főzésre szolgálnak, hanem más funkciójuk is van. A népszámlálási kérdések lehetővé teszik, hogy az Eurostat definíciója szerint

¹⁾ Vajda Ágnes – Zelenay Anna: *Lakásbelyezet'80. Ifjúságstatisztikai közlemények*. KSH, 1984.

1. tábla A zsúfolt lakásban élők aránya a három különböző adatforrás/megközelítés szerint

(%)

Megnevezés	Négyértékű skála a KSH Lakásstatistikai osztálya mérőszáma szerint, 2011	Eurostat-definíció a népszámlálás adatai szerint, 2011	Eurostat-definíció a SILC mintavételes felvétel adatai szerint, 2014
Zsúfolt lakások aránya	8,5	15,2	..
Zsúfolt lakásban élő népesség aránya	15,1	22,0	44,6

határozzuk meg a szobák számát. A 2011. évi népszámlálási adatok feldolgozásakor lehetőség nyílt a zsúfolt lakások Eurostat-definíciója szerint minden eddiginél pontosabb lehatárolására. A keletkezett adatokból pedig kitűnt, hogy a lakások 15,2%-ában a népesség 22%-a élt zsúfoltan.

3. SILC mintavételes felvétel – Eurostat-definíció

Az Eurostat 2004 óta közöl évenként adatokat a szegénység és társadalmi kirekesztés multidimenzionális jelenségét vizsgáló (*Survey of Income and Living Condition SILC*) mintavételes felméréséből, a tagországok lakosságának életkörülményeiről, ezen belül a lakáskörülményekről, így a zsúfolt lakásban élők arányáról. A mintavételes adatgyűjtés kizárólag a népesség életkor és területi eloszlása alapján reprezentatív, a lakásállomány tekintetében azonban nem: sem a subsztandard, sem az átlagot jóval meghaladó színvonalú lakásokra nem terjed ki, ezért a Központi Statisztikai Hivatal ebből a felvételtől nem közöl zsúfoltságra vonatkozó adatot.

A túlsúfolt lakás fogalma

Tanulmányunkban a túlsúfolt lakások meghatározásához a 2011. évi népszámlálás adatait és az Eurostat definícióját²⁾ használtuk. A definíció a háztartás összetételétől függő elvárt szobaszámot határozza meg. A hazai gyakorlattól eltérően az Eurostat a legalább 4 m² alapterületű konyhát is szobának tekintti.³⁾

Ha a lakásban az elvárt szobaszámnál kevesebb a szobák száma, a lakás túlsúfoltnak minősül. Az elvárt szobák számát háztartásonként határozzák meg – lakásonként egy szoba és további külön szoba, öt tényező alapján:

1. a pároknak,
2. a 17 évesnél idősebb személynek,
3. legfeljebb két, 12–17 éves kor közötti azonos nemű személyeknek,
4. a különemű 12–17 éves korú személynek, illetve
5. két, 12 évesnél fiatalabb személynek.

A fenti meghatározás szerint a 2011. évi népszámlálás adatai alapján 595 ezer lakás tartozott a túlsúfolt lakás kategóriájába, ezekben 676 ezer magánháztartásban több mint 2 millióan éltek. (Ha a konyhát – a magyar lakáshasználati szokásoknak megfelelően – nem vesszük figyelembe a szobák számánál, a népszámlálás adatai szerint közel 4,5 millióan, a magánháztartásban élők 46%-a élt túlsúfolt lakásban.)

Fontos azonban tisztázni, hogy pontosan mitől is válik zsúfolttá egy lakás, továbbá az egyes zsúfoltsági tényezők milyen arányban idéznek elő szobahiányt.

Az elvárt szobaszámot a lakásonkénti egy szobán felül a háztartásban élő személyek életkora, neme és párkapcsolati jellemzői határozzák meg. Mivel az Eurostat a legalább 4 m² alapterületű konyhát is szobának tekintti, a lakásonkénti plusz szoba akár egy konyhát is jelenthet. A megadott alapterületnél (4 m²) kisebb főzőhelyiség az elvárt szobaszámba nem számítható bele, e korlát miatt tehát könnyen zsúfolttá

²⁾ http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:Overcrowding_rate

³⁾ http://ec.europa.eu/eurostat/ramon/nomenclatures/index.cfm?TargetUrl=DSP_GLOSSARY_NOM_DTL_VIEW&StrNom=C0DED2&StrLanguageCode=EN&IntKey=16539185&RdoSearch=BEGIN&TxtSearch=number%20of%20room&CboTheme=&IsTer=&IntCurrentPage=1&ter_valid=0

2. tábla A túlszűfolt és az összes lakás száma és aránya a konyhával való ellátottság szerint, 2011

Megnevezés	Hiányzó szobák száma			Túlszűfolt lakások		Összes lakás (lakott lakóegység ^{a)})	
	1	2	3–	száma	megosz- lása, %	száma	meg- oszlása, %
Konyha nélkül	191 445	54 732	19 223	265 400	44,6	620 045	15,8
Ebből: főzőfülkével	182 534	52 602	18 358	253 494	42,6	600 165	15,3
Konyhával	241 315	62 953	24 909	329 177	55,4	3 297 555	84,2
Ország összesen	432 760	117 685	44 132	594 577	100,0	3 917 600	100,0

Kizárólag a konyha hiánya okozza a zsűfolttságot

191 445

32,2

–

–

A zsűfolttságot a lakók összetételéből (5 tényező) fakad

403 132

67,8

–

–

^{a)} A lakott lakóegységbe a lakott lakások, lakott üdülők és a lakott egyéb lakóegységek tartoznak.

válhat akár egy olyan egyszobás lakás is, ahol egyedül-
álló lakik, de csak főzőfülkéje van. Az adatok is ezt a
feltételezésünket támasztották alá.

2011-ben a zsűfolt lakások 45%-a, 265 ezer la-
kás nem rendelkezett legalább 4 m²-es konyhával.
A konyha nélküli lakások 96–97%-ának volt főző-
fülkéje, azaz a főzési lehetőség biztosított volt. Ezzel
együtt az Eurostat definíciót figyelembe véve minden
harmadik zsűfolt lakásban kizárólag a konyha hiánya
okozta a zsűfolttságot, mivel ezekben az elvárt szoba-
szám csupán eggyel haladta meg a ténylegest.

A túlszűfolt lakások többsége (68%-a) a lakók össze-
tétele miatt vált zsűfolttá. Vagyis az öt kategória legalább
egyikébe tartozó személy(ek)nek nem jutott külön szoba.

Az Eurostat definíciója szerinti zsűfoltnak minő-
sülő lakások közel háromnegyede csak egy szobával
kisebb a normatívánál. A legzsűfoltabb lakások – ahol
kettő vagy annál több szoba hiányzik – száma 162
ezer, a lakott lakóegységek 4%-a.

A túlszűfolt lakásokban lakók száma, aránya területenként

A 2011. évi népszámlálás adatai alapján a fenti meg-
határozás szerint a magánháztartásban élő személyek
23%-a, közel 2,2 millió ember túlszűfolt lakásban lakott.

A zsűfoltan lakók negyede az ország északkele-
ti részében – Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-
Szatmár-Bereg és Hajdú-Bihar megyében –, 17%-a
Budapesten és 12%-a Pest megyében élt. A további
kevesebb mint 50% viszonylag egyenletesen oszlik el
az ország többi részén, a legkevesebben Vas, Nógrád
és Tolna megyékben laktak zsűfolt lakásokban.

Az adott terület lakosain belül a zsűfolt lakásokban
élők aránya szintén az ország északkeleti részében a
legmagasabb, az itt élők közel 30%-a él zsűfolt kö-
rülmények között. Ezt követi Jász-Nagykun-Szolnok,
Nógrád, Komárom-Esztergom és Fejér megye, és
csak ezután Budapest.

A járáások, illetve Budapesten a kerületek között
nagyok az eltérések. Budapesten a VII., a VIII. és
a X. kerületben 30%-ot meghaladó a zsűfolt lakás-
ban lakók aránya, a II., a XII. és a XVII. kerületben
viszont a 15%-ot sem éri el. 15%-nál kisebb a zsű-
foltan élők aránya az említett budapesti kerüle-
teken kívül a Tolna megyei Bonyhádi járásban, a
Veszprém megyei Balatonfüredi járásban, valamint
a Baranya megyei Bólyi és Mohácsi járásokban.
A legmagasabb, 30%-ot meghaladó arányú zsűfoltan
lakók a fővároson kívül Szabolcs-Szatmár-Bereg,
Borsod-Abaúj-Zemplén, Hajdú-Bihar, Jász-Nagy-
kun-Szolnok és Heves megye egyes járáásaiban éltek.

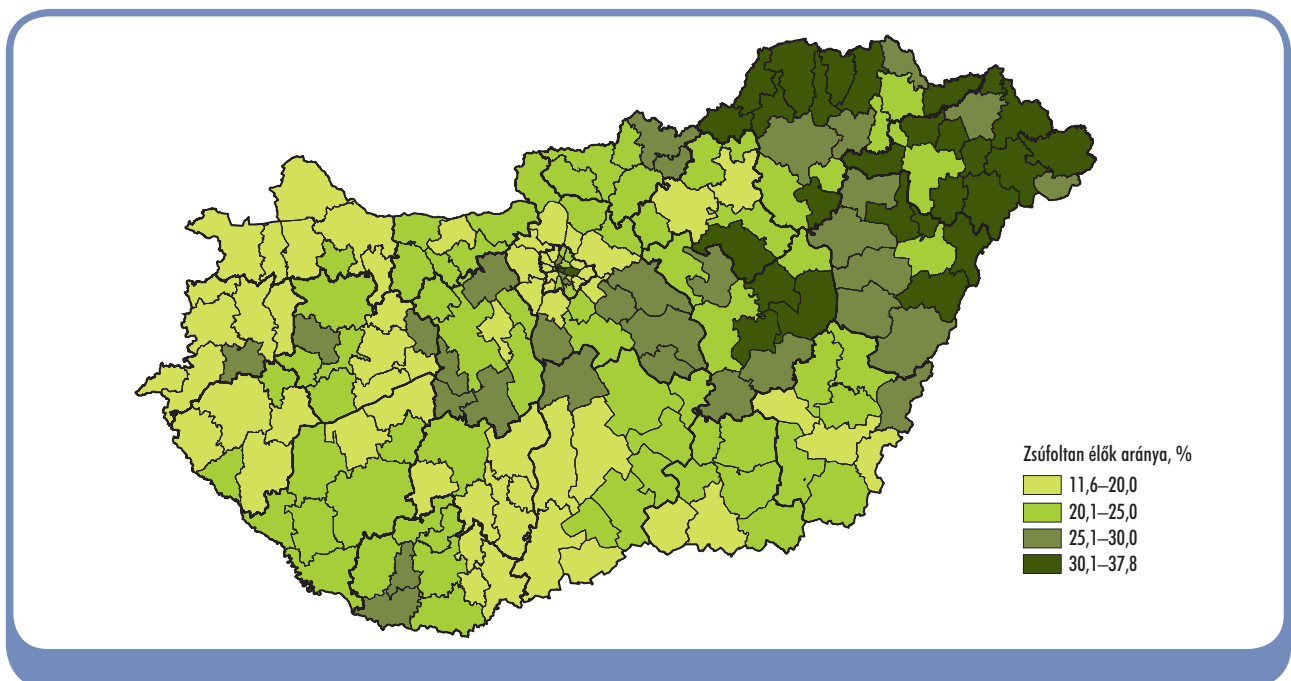
A 2011. évi népszámlálás adatai szerint a száz la-
kott lakásra jutó lakók száma átlagosan 248 fő volt, a
zsűfolt lakásokban ugyanakkor átlagosan 367 fő élt.
A túlszűfolt lakásban élők 63%-ának egy, 24%-uknak
két szobával kisebb a lakása, közel 13%-uk, mintegy
300 ezer fő pedig olyan lakásban élt, ahol kettőnél
több szoba hiányzott az elvárt lakásnagysághoz.

A laksűrűség Budapesten a legkedvezőbb, itt
száz lakásban átlagosan 279-en élnek, míg Borsod-
Abaúj-Zemplén megyében 419-en, Szabolcs-Szat-
már-Bereg megyében 438-an. Borsod-Abaúj-
Zemplén megye egyes járáásaiban – Cigándi, Edelé-
nyi, Encsi, Szikszói – a mutató értéke az 500-at is
meghaladja.

3. tábla A túlszűfolt és az összes lakás száma és aránya a konyhával való ellátottság szerint, 2011

Terület	Túlszűfolt lakások			Túlszűfolt lakásban lakók		
	száma	megoszlása, %	aránya az összes lakáson (lakott lakóegység- gen) belül, %	száma	megoszlása, %	aránya az összes lakás lakóin belül, %
Budapest	130 236	21,9	16,5	363 171	16,6	21,6
Bács-Kiskun	29 722	5,0	14,1	108 215	5,0	21,3
Baranya	20 681	3,5	13,7	77 051	3,5	20,5
Békés	19 287	3,2	13,0	73 329	3,4	21,0
Borsod-Abaúj-Zemplén	47 518	8,0	18,6	199 014	9,1	29,6
Csongrád	23 565	4,0	13,9	84 392	3,9	20,9
Fejér	24 917	4,2	15,4	95 801	4,4	23,1
Győr-Moson-Sopron	20 787	3,5	12,2	76 836	3,5	17,6
Hajdú-Bihar	37 471	6,3	18,0	143 432	6,6	27,0
Heves	15 438	2,6	12,8	63 272	2,9	21,0
Jász-Nagykun-Szolnok	25 066	4,2	16,3	99 067	4,5	26,1
Komárom-Esztergom	18 611	3,1	15,7	69 898	3,2	23,4
Nógrád	11 955	2,0	15,3	47 942	2,2	24,1
Pest	62 374	10,5	14,4	250 709	11,5	20,9
Somogy	16 506	2,8	13,7	65 886	3,0	21,4
Szabolcs-Szatmár-Bereg	35 605	6,0	17,9	156 012	7,1	28,6
Tolna	10 081	1,7	11,2	39 927	1,8	17,7
Vas	12 887	2,2	13,3	49 035	2,2	19,7
Veszprém	18 181	3,1	13,4	68 924	3,2	20,0
Zala	13 689	2,3	12,5	52 878	2,4	19,2
Összesen	594 577	100,0	15,2	2 184 791	100,0	22,5

1. ábra A túlszűfolt lakásban lakók aránya járásokonként, 2011

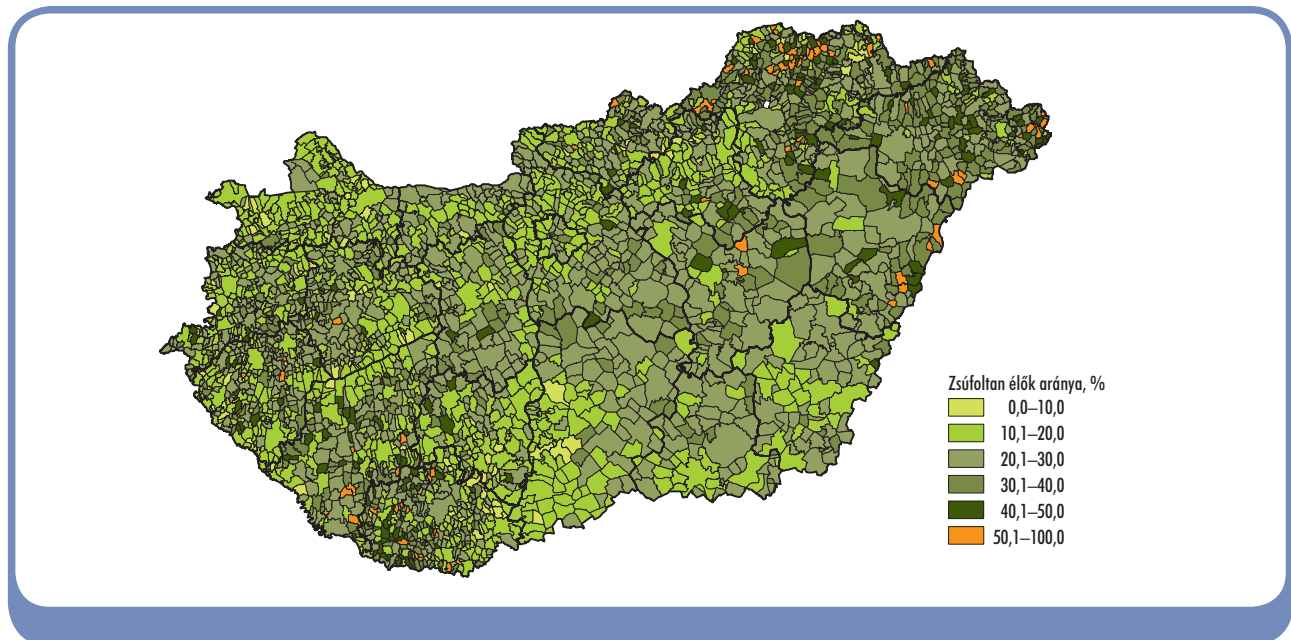

A túlszűfolt lakásban lakók számának változása az elmúlt tíz évben

A túlszűfolt lakásban élők száma az előző, 2001. évi népszámláláshoz képest 10%-kal csökkent országosan. Nyugat-Dunántúlon a visszaesés az országos átlag két-

szeresét tette ki, míg az ország legérintettebb, északkeleti részén a zsűfoltan élők aránya 5%-kal volt kevesebb, mint 2001-ben, sőt a térség egyes járásaiban nőtt. Az Encsi, a Szerencsi, a Cigándi, az Edelényi, a Hajdúhadházi, a Baktalórántházi, a Kemecei, a Kisvárdai, a

2. ábra A túlszűfolt lakásban lakók aránya településenként, 2011

4. tábla Túlszűfolt lakások és lakóik megyénként

Terület	Túlszűfolt lakások	Túlszűfolt lakásban lakók	Száz túlszűfolt lakásra jutó lakó	
	a 2001. év %-ában		2001	2011
Budapest	103,7	90,0	321	279
Bács-Kiskun	99,4	89,8	403	364
Baranya	102,9	92,0	417	373
Békés	85,0	77,4	418	380
Borsod-Abaúj-Zemplén	99,4	93,9	443	419
Csongrád	101,4	89,6	405	358
Fejér	95,9	86,8	424	384
Győr-Moson-Sopron	92,5	81,8	418	370
Hajdú-Bihar	101,9	93,9	415	383
Heves	100,8	93,2	443	410
Jász-Nagykun-Szolnok	93,2	85,6	430	395
Komárom-Esztergom	96,5	87,8	413	376
Nógrád	101,4	93,8	433	401
Pest	102,8	94,9	436	402
Somogy	99,4	88,2	449	399
Szabolcs-Szatmár-Bereg	103,0	96,7	467	438
Tolna	100,0	90,5	438	396
Vas	86,6	78,4	420	380
Veszprém	89,3	81,3	416	379
Zala	94,1	83,4	435	386
Összesen	99,2	89,7	406	367

Nyírbátori és a Tiszavasvári járásokban 2011-ben többen éltek zsúfolt körülmények között, mint 2001-ben.

Budapesten az országos átlag szerinti a csökkenés, de a XVI. és a XIX. kerületben jelentősen megnőtt a zsúfolt lakásokban élők aránya.

A legnagyobb arányú visszaesés Békés megyében történt, ahol 2011-ben 23%-kal kevesebben éltek zsúfolt, rossz körülmények között, mint 2001-ben. A Gyomaendrődi és a Szeghalmi járásban a csökkenés a 30%-ot is meghaladta. A megyében a népesség számának visszaesése a vizsgált időszakban lényegesen magasabb volt az országos átlagnál, az említett két járásban a Békésre jellemző magas, 10%-os népességfogyást is meghaladja. Az országos átlagot meghaladó természetes fogyás mellett a zsúfolt lakások lakói is az átlagosnál nagyobb számban hagyták el a megyét, jobb életkörülményeket keresve az ország más területein.

Nem csak a zsúfolt lakások és lakóik száma csökkent 2001 óta, hanem a zsúfoltság mértéke is. 2001-ben száz zsúfolt lakásban 406-an éltek, ez tíz év alatt 10%-kal, átlagosan 367 főre csökkent.

A túlsúfolt lakások lakói a lakások főbb jellemzői szerint

A túlsúfolt lakásban lakók között az önkormányzati tulajdonú lakásban élők aránya az összes lakásban lakó átlagának több mint kétszerese volt. Részben ebből

5. tábla **A túlsúfolt és az összes lakás lakóinak megoszlása a lakás tulajdonjellege, használati jogcíme szerint, 2011**

Lakásjellemző	Túlsúfolt lakások	Összes lakás (lakott lakóegység)
	lakóinak megoszlása, %	
Tulajdonjellege		
Magánszemély	92,1	96,4
Települési önkormányzat	6,8	2,7
Más intézmény, szervezet	1,1	0,9
Összesen	100,0	100,0
Használati jogcím		
Tulajdonosi	84,3	92,0
Bérleti	14,0	6,9
Más jogcímmű	1,7	1,1
Összesen	100,0	100,0

adódóan a bérleti jogcímen élők aránya duplája az összes lakásban lakókénak, tulajdonosként viszont kisebb arányban éltek lakásaikban a túlsúfolt lakások lakói.

A zsúfoltan lakók közel fele két-, ötödük egyszobás lakásokban élt – az összes lakásban lakó átlaga a két kategóriában együttesen 38% –, a négy és annál több szobás zsúfolt lakásban lakók aránya pedig mindössze negyede volt az összes lakó átlagának.

A lakások jellemzően kisebb alapterületűek, mint az összes lakás átlaga, a 80 m²-nél nagyobb lakások aránya az országos átlag alatti, 100 m²-nél nagyobb lakásban a zsúfoltan lakók 16%-a élt, az országos átlag alig több mint fele.

6. tábla **A túlsúfolt és az összes lakás lakóinak megoszlása a lakás szobaszáma,* alapterülete szerint, 2011**

Lakásjellemző	Túlsúfolt lakások	Összes lakás (lakott lakóegység)
	lakóinak megoszlása, %	
Szobaszám		
1	18,2	6,2
2	47,0	31,7
3	27,8	34,5
4–	7,0	27,5
Összesen	100,0	100,0
Lakás-alapterület, m²		
–29	4,1	1,2
30–39	9,1	3,8
40–49	10,4	6,5
50–59	18,2	14,9
60–79	23,2	21,6
80–99	19,1	21,8
100–	15,9	30,3
Összesen	100,0	100,0

* A szobák száma a tényleges szobákat jelenti.

A zsúfolt lakások felszereltsége átlagosan rosszabb, mint az összes lakásé. Körükben a többi lakáshoz képest kisebb a hálózati vízvezetékkel, közcsonnával, meleg folyó vízzel, fürdőszobával és vízöblítéses WC-vel rendelkező lakások aránya. A legkisebb, 5 százalékpontnyi eltérés a hálózati vízzel ellátott lakások arányában van, a többi felszereltségi jellemző esetében az ellátott lakások aránya 7–8%-kal kevesebb a zsúfolt lakásokban, mint országosan.

7. tábla A túlszűfolt és az összes lakás lakóinak a lakás felszereltsége szerinti aránya, 2011

Lakásjellemező	Túlszűfolt lakások	Összes lakás (lakott lakóegység)
	lakóinak ellátottság szerinti aránya, %	
Hálózati vízvezeték	90,0	95,4
Házi vízvezeték	3,9	2,3
Meleg folyó víz	86,5	94,7
Közcsatorna	67,6	75,6
Házi csatorna	26,3	22,1
Fürdőszoba	88,2	95,4
Vízöblítéses WC	87,3	94,7

A lakások komfortossága a felszereltségen kívül a lakások helyiségeit, fűtési módját is figyelembe veszi. A zsűfolt lakások lakóinak mindössze 46%-a élvezheti a legmagasabb komfortfokozatú összkomfortos lakások előnyeit, míg az összes lakásban lakók 64%-a él összkomfortos lakásban. A zsűfoltan élők körében az összes lakásban lakók átlagánál nagyobb arányú az alacsonyabb komfortfokozatú vagy komfort nélküli lakásokban élők aránya.

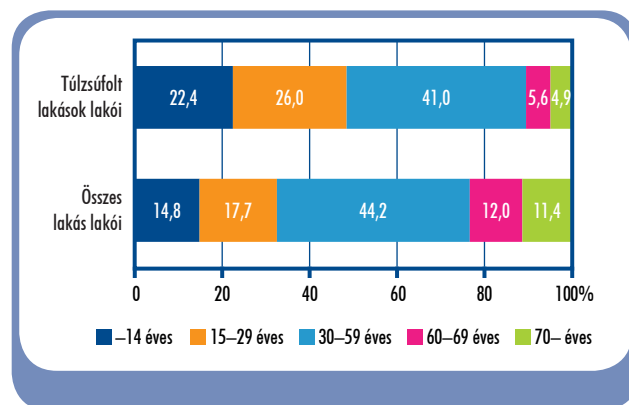
8. tábla A túlszűfolt és az összes lakás lakóinak megoszlása a lakás komfortossága szerint, 2011

Lakásjellemező	Túlszűfolt lakások	Összes lakás (lakott lakóegység)
	lakóinak megoszlása, %	
Összkomfortos	46,4	64,2
Komfortos	36,4	28,5
Félkomfortos	5,5	2,6
Komfort nélküli	10,3	4,2
Szükség- és egyéb lakás	1,1	0,4
Lakott egyéb lakóegység	0,3	0,1
Összesen	100,0	100,0

A túlszűfolt lakások lakóinak demográfiai jellemzői

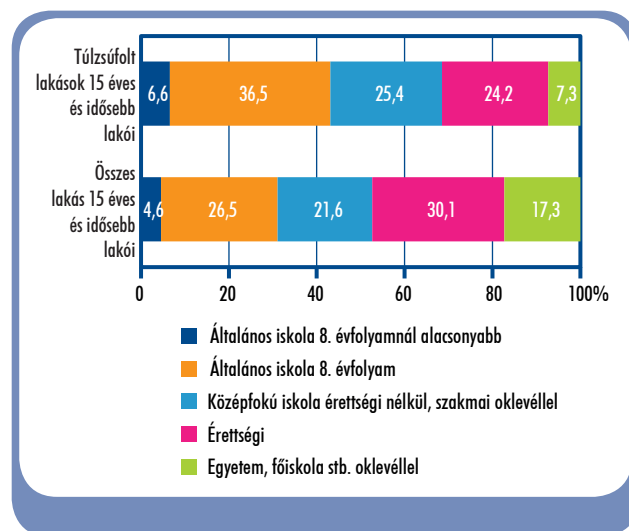
A túlszűfolt lakásokban lakó közel 2,2 millió ember korösszetételére az összes lakásban lakó átlagához hasonlítva a gyerekek magasabb és az idősebbek lényegesen kisebb aránya jellemző.

3. ábra A túlszűfolt és az összes lakás lakóinak megoszlása korcsoport szerint, 2011

Az itt élő 15 éves és idősebb lakók 43%-ának legmagasabb iskolai végzettsége 8 általános vagy annál alacsonyabb. 25, illetve 24% a középfokú végzettségű, illetve az érettségizettek aránya. Felsőfokú végzettséggel 7%-uk rendelkezett.

4. ábra A túlszűfolt és az összes lakás 15 éves és idősebb lakóinak megoszlása legmagasabb befejezett iskolai végzettség szerint, 2011

9. tábla **A cigány nemzetiséghez tartozó és az összes túlszűfolt lakásban élő a lakás felszereltsége és komfortossága szerint, 2011**

Nemzetiség	Vezetékes vízzel ellátott	Szennyvízelvezetéssel ellátott	WC-vel ellátott	Fürdőszobával ellátott	Összkomfortos	Komfort nélküli	(%)
							lakásban lakók aránya, %
Cigány nemzetiséghez tartozó túlszűfolt lakásban élő	78,3	78,3	63,3	66,1	14,1	30,5	
Összes túlszűfolt lakásban élő	93,9	93,9	87,3	88,2	46,4	10,3	

A legfeljebb 8 általános iskolával rendelkezők aránya meghaladja az 50%-ot Szabolcs-Szatmár-Bereg, Nógrád, Borsod-Abaúj-Zemplén, Somogy és Tolna megyében. Az érettségizettek és a felsőfokú végzettségűek aránya Budapesten a legmagasabb (36 és 17%).

Az alacsonyabb iskolai végzettségű lakók jellemzően (65%) családi házas, falusias lakóövezetben laktak. Alig negyedük élt városias és lakótelepi környezetben, viszont önkormányzati bérlakásokban nagyobb arányuk lakott, mint a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők. A 8 általános iskola vagy annál alacsonyabb végzettségűek lakásai kevésbé felszereltek, kisebb a hálózati vízvezetékekkel, közcsatornával, fürdőszobával ellátott lakásokban lakók aránya, vízöblítéses WC-vel közel 20%-uk nem rendelkezik, közel negyedük félkomfortos, komfort nélküli vagy szűkséglakásban élt.

Az érettségivel, illetve a felsőfokú végzettséggel rendelkezők többsége városias és lakótelepi övezetben élt. Családi házas, falusias övezetben a felsőfokú végzettségű zsűfolt lakásban lakóknak csak a harmada, az érettségizetteknek nagyobb aránya, közel fele lakott. Lakásaik az összes lakás átlagánál jobban felszereltek, a felsőfokú végzettségűek nagyobb arányban éltek összkomfortos lakásokban, mint az összes lakásban élők.

A 2011. évi népszámlálás nemzetiségi hovatartozásra vonatkozó kérdései ún. szenzitív, nem kötelezően megválaszolható kérdések voltak. A válaszban több nemzetiség megjelölésére is volt lehetőség.

A zsűfolt lakásban lakók 83%-a adott választ. Közülük az országos átlagot meghaladó, 12% volt a cigányok aránya, az egyéb nemzetiséghez tartozóké 1% vagy annál kevesebb. A cigányság aránya, Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Heves és Nógrád megyében a legmagasabb (20% körüli), Győr-Moson-Sopron, Vas, Csongrád megyében és Budapesten a legkisebb (3% körüli).

A zsűfolt lakásokban élő cigány nemzetiségű lakosok 64%-a olyan lakásban lakik, ahol az elvárt szobaszámnál kettő vagy annál több szobával kevesebb van. 30%-uk lakik komfort nélküli lakásban, 22%-uk nem rendelkezik vezetékes vízzel és szennyvízelvezetéssel, 37 és 34%-uk még vízöblítéses WC-vel, illetve fürdőszobával sem.

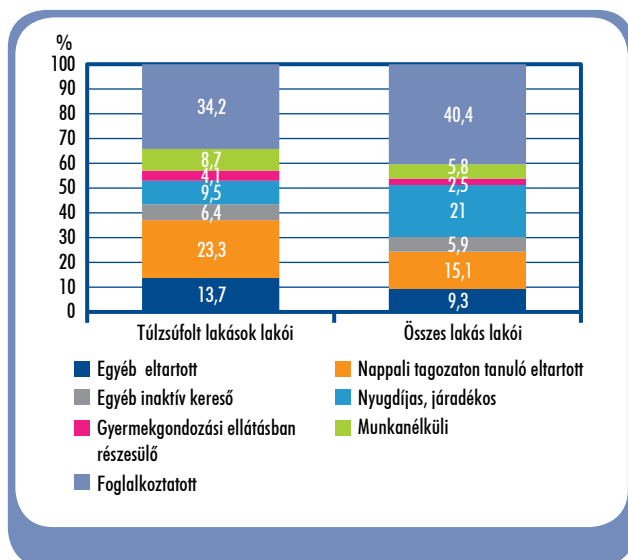
A túlszűfolt lakások lakóinak gazdasági aktivitása

A túlszűfolt lakásokban élők 34%-a volt foglalkoztatott, ami 6 százalékponttal kevesebb, mint az összes magánháztartásban élő foglalkoztatott aránya. A munkanélküliek 9%-os aránya az országos átlag fölötti. Kiugróan eltér az átlagtól a nyugdíjasok alacsony aránya, összhangban azzal, hogy a zsűfolt lakásban élő idős korúak aránya kevesebb mint a fele az országos átlagnak.

A foglalkoztatottak aránya Budapesten, Győr-Moson-Sopron és Vas megyében a legmagasabb (40% fölötti). Itt a száz foglalkoztatottra jutó inaktív és eltartottak száma alig tér el az országos átlagtól.

A zsúfoltan lakók foglalkoztatottsága Borsod-Abaúj-Zemplén, Nógrád és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a legalacsonyabb, ahol a száz foglalkoztatottra jutó inaktívak, eltartottak száma lényegesen magasabb az átlagnál. Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a száz foglalkoztatottra jutó inaktívak és eltartottak megyei átlaga 175, a zsúfoltan lakók körében 261 fő volt. Borsod-Abaúj-Zemplén megyében 174 fős a megyei átlag, a zsúfolt lakásban lakók esetében száz foglalkoztatottra 252 fő inaktív és eltartott jut. 10% vagy a fölötti munkanélküliség jellemző az említett alacsony foglalkoztatottsági arányú megyéken kívül Baranya és Hajdú-Bihar megyében is.

5. ábra A túlszúfolt és az összes lakás lakóinak megoszlása gazdasági aktivitás szerint, 2011

A lakás szobaszámában, illetve alapterületében nincs lényeges eltérés a gazdasági aktivitás különböző csoportjai között, az alacsony lakásmobilitás miatt a megváltozott élethelyzetet többnyire nem kíséri a lakás minőségi cseréje. A zsúfoltan lakott lakások felszereltsége, komfortossága viszont eltérő. A foglalkoztatottak, nyugdíjasok, járadékosok és a nappali tagozatos tanulók élnek legnagyobb arányban összkomfortos lakásokban, az ő lakásaik a legfelszereltebbek, a meleg folyó vízzel, fürdőszobával, vízöblítéses WC-vel ellátott lakások aránya náluk a legmagasabb. A foglalkoztatottak 55%-a, a nyugdíjasok, járadékosok és nappali tagozatos tanulók 47%-a összkomfor-

tos lakásban lakik, míg a munkanélküliek, gyesen levők 38%-a, az egyéb eltartottak közül pedig minden harmadik.

A túlszúfolt lakásokban élők háztartás- és családösszetétele

A legutóbbi népszámlálás adatai szerint a nagyobb családok nagyobb eséllyel éltek zsúfolt lakásban, amelyeknek az összes lakáson belüli részaránya ott a legmagasabb (40%), ahol több háztartás közösen használja a lakást. A zsúfoltság hasonló mértékű a lakásukat egyedül használó többcsaládos háztartásoknál is. Az egyedülálló, illetve az együtt élő, de családot nem alkotó személyek lakásai a legkevésbé zsúfoltak. Minél több párkapcsolatban élő, illetve nagykorú (17 évesnél idősebb) vagy kiskorú (12 évesnél fiatalabb, 12–17 éves) személy él a lakásban, annál nagyobb az esély arra, hogy nem jut mindenkinek külön szoba. A lakhatási zsúfoltság a lakók számával egyenes arányban nő, illetve csökken.

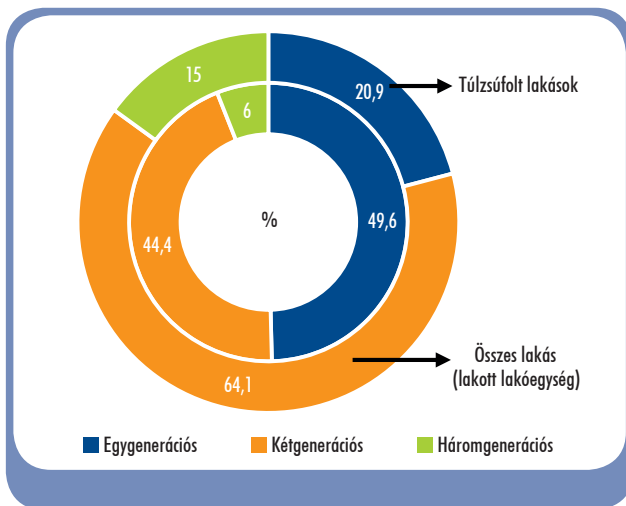
A lakásokat Magyarországon jellemzően egy, illetve két generáció lakja, 6%-ukban három generáció él együtt. A túlszúfolt lakásokban ezzel szemben gyakori a generációk együttélése, 64%-ukban kettő, 15%-ukban három generáció lakik egy fedél alatt. Csak minden ötödik ilyen lakásban élnek együtt azonos korosztályba tartozó személyek. Száz egygenerációs lakásból 6, kétgenerációsból 22, háromgenerációs lakásból 38 zsúfolt. A generációk együttélésével nem mindenki számára biztosított a privát szféra a lakásban.

A mutató jellegéből adódóan a túlszúfoltság elsősorban a gyermeces családokat érinti, 27%-uk él ilyen otthonokban. A gyermekszám emelkedésével pedig a zsúfoltság esélyei nőnek. Az egygyermekes családok lakásainak 19, a kétgyermekesekének 29%-a zsúfolt, illetve a háromgyermekesek felének nincs elegendő szobája. A négy gyermeket nevelő családok 69%, míg az ennél több gyermekkel élő családok 86%-ának a szükségesnél kevesebb szobája van. A három és annál több gyermeces ún. nagycsaládok többsége az elvártnál kisebb lakásban él. Feltételezhetően a kisebb gyermekek a szülőkkel alszanak, és a nagyobbaknak is osztozniuk kell egy-egy gyerekszobán a testvérekkel.

10. tábla A túlsúfolt és az összes lakás száma és aránya a lakók összetétele szerint, 2011

Megnevezés	Túlsúfolt lakások			Összes lakás (lakott lakóegység)	
	száma	megoszlása, %	aránya az összes lakáson (lakott lakó- egységen) belül, %	száma	megoszlása, %
A lakóegységet a háztartás					
egyedül használja	528 462	88,9	14,1	3 751 693	95,8
családháztartás	428 769	72,1	17,4	2 467 157	63,0
egy család van a háztartásban	410 731	69,1	17,0	2 419 085	61,7
kettő vagy annál több család van a háztartásban	18 038	3,0	37,5	48 072	1,2
nem családháztartás	99 693	16,8	7,8	1 284 536	32,8
más háztartással közösen használja	66 115	11,1	39,9	165 907	4,2
Lakóegység összesen	594 577	100,0	15,2	3 917 600	100,0
Ebből:					
egy párkapcsolattal	286 620	48,2	14,2	2 014 769	51,4
kettő párkapcsolattal	24 715	4,2	32,8	75 336	1,9
három vagy annál több párkapcsolattal	2 412	0,4	65,4	3 689	0,1
párkapcsolat nélkül	280 830	47,2	15,4	1 823 806	46,6
egy 17 évesnél idősebb személlyel	201 930	34,0	11,2	1 810 606	46,2
kettő 17 évesnél idősebb személlyel	163 106	27,4	27,7	589 141	15,0
három vagy annál több 17 évesnél idősebb személlyel	109 100	18,3	57,7	189 100	4,8
17 évesnél idősebb személy nélkül	120 441	20,3	9,1	1 328 753	33,9
egy 12–17 éves személlyel	185 181	31,1	38,7	478 874	12,2
kettő 12–17 éves személlyel	18 995	3,2	35,3	53 774	1,4
három vagy annál több 12–17 éves személlyel	2 658	0,4	66,7	3 987	0,1
12–17 éves személy nélkül	387 743	65,2	11,5	3 380 965	86,3
egy 12 évesnél fiatalabb személlyel	153 277	25,8	32,2	475 803	12,1
kettő 12 évesnél fiatalabb személlyel	46 572	7,8	20,8	224 193	5,7
három vagy annál több 12 évesnél fiatalabb személlyel	36 589	6,2	56,0	65 325	1,7
12 évesnél fiatalabb személy nélkül	358 139	60,2	11,4	3 152 279	80,5

6. ábra A túlszűfolt és az összes lakás megoszlása az együtt élő generációk szerint, 2011

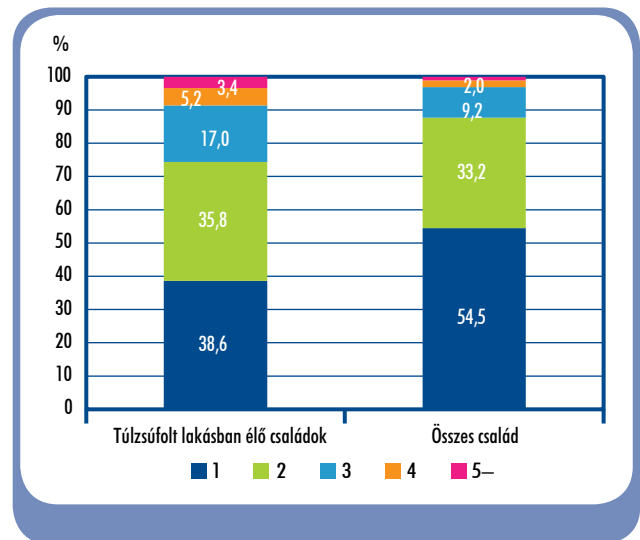

A családok családtípusonkénti megoszlása eltérő a zsűfolt lakásokban, s a gyermekes családok országos átlagnál 23 százalékponttal magasabb aránya a jellemző. Száz zsűfolt lakásból 89-ben neveltek legalább egy gyermeket. Az egy szülő gyermekkel típusú családok előfordulása is az átlag fölötti. Míg a családok 20%-a egyszülős, addig ez az arány a zsűfolt lakásokban 36%. A zsűfolt körülmények közt élőknel gyakoribb az élettársi kapcsolat, itt a gyermekes élettársak családon belüli részaránya közel kétszerese az összes családban mért 8%-nak.

A gyermekes családok gyermekszám szerinti megoszlását mutató ábrából jól látható, hogy a zsűfolt lakások családjai több gyermeket nevelnek. A gyermekszám emelkedésével az összes család átlagától való

eltérés mértéke nő. A kétgyermekesek részaránya alig több mint 2, a három vagy annál több gyermekkel élő családoké 14 százalékponttal magasabb a zsűfolt lakásokban. Minden negyedik zsűfolt lakásban legalább három gyermek él.

7. ábra A túlszűfolt lakásban élő és az összes család megoszlása a gyermekek száma szerint, 2011

Sajnos a népszámlálási adatokból nincs információk a szobahasználatról, vagyis arról, hogy pontosan kik is laknak közös szobában. Erre vonatkozóan csupán következtetni tudunk például annak vizsgálatával, hogy a lakók – öt tényező szerinti kategorizálásával – milyen összetételben élnek egy adott lakásban. A túlszűfolt lakások többségében a párkapcsolaton

11. tábla A túlszűfolt lakásban élő és az összes család száma, aránya családtípus szerint, 2011

Nemzetiség	Túlszűfolt lakásban élő családok			Összes család	
	száma	megoszlása, %	aránya az összes családon belül, %	száma	megoszlása, %
Házaspár gyermekkel	208 566	38,9	20,3	1 027 396	37,9
Házaspár gyermek nélkül	33 164	6,2	4,5	744 571	27,4
Élettársi kapcsolat gyermekkel	76 265	14,2	35,7	213 730	7,9
Élettársi kapcsolat gyermek nélkül	25 524	4,8	13,4	191 069	7,0
Egy szülő gyermekkel	192 175	35,9	35,8	536 614	19,8
Családok összesen	535 694	100,0	19,7	2 713 380	100,0

kívül nagykorú és kiskorú személyek is laknak. 2011-ben 111 ezer lakás volt ilyen. Egyaránt 80 ezer a száma azoknak a szobahiányos lakásoknak, amelyekben nagykorú és kiskorú személyek, illetve több nagykorú személy él együtt. Ettől a számtól nem sokkal maradt el azoknak a lakásoknak a hányada, ahol párkapcsolatban élők egy vagy több gyermekükkel közösen laknak.

12. tábla A lakók összetételéből adódóan túlszűfolt lakások száma és megoszlása, 2011

Megnevezés	Túlszűfolt lakások	
	száma	megoszlása, %
Van párkapcsolat és		
kiskorú személy van	77 708	19,3
nagykorú személy van	52 416	13,0
kiskorú és nagykorú személy is van	111 297	27,6
Nincs párkapcsolat		
kiskorú és nagykorú személy van	80 820	20,0
csak nagykorú személyek vannak	80 663	20,0
Egyéb összetétel	228	0,1
Összesen	403 132	100,0

Összegzés

A 2011. évi népszámlálás során összeírt lakások 15,2%-a, 595 ezer lakás túlszűfolt. Az ilyen lakásban lakók több mint fele az ország északkeleti részén, valamint Budapesten és Pest megyében él. A 2001. évi népszámlálás óta 10%-kal csökkent a zsűfoltan élők

száma, de a legérintettebb területeken a csökkenés lényegesen kisebb mértékű volt, sőt egyes területeken nőtt a zsűfolt körülmények között élők száma az elmúlt két népszámlálás közti tíz évben.

A zsűfolttság mértéke, a száz zsűfolt lakásban élők száma a 2001. évi 406 főről 2011-re 367 főre csökkent.

A zsűfoltan lakók az összes lakásban lakóhoz képest kisebb alapterületű, kevesebb szobaszámú, rosszabb felszereltségű és alacsonyabb komfortfokozatú lakásokban élnek. A zsűfolt lakásokban élő cigány nemzetiségű lakosok életkörülményei a legrosszabbak.

A zsűfoltan élők korösszetételére a gyerekek magasabb és az idősebbek lényegesen alacsonyabb aránya jellemző. A 15 éves és idősebb zsűfoltan lakók iskolai végzettsége alacsonyabb az országos átlagnál. A legfeljebb 8 általános iskolai végzettséggel rendelkezők aránya egyes térségekben az 50%-ot is meghaladja, míg a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya kevesebb mint fele az összes lakásban lakó 15 éves és idősebb népességének.

A túlszűfolt lakások lakóinak gazdasági aktivitása az országos átlagnál kedvezőtlenebb. Alacsonyabb a foglalkoztatottak, magasabb a munkanélküliek aránya, több a száz foglalkoztatottra jutó inaktívak és eltartottak száma. A nyugdíjasok aránya kiugróan alacsony.

A túlszűfolt lakásokban gyakori a generációk együttélése, a lakások négyötödében két, illetve három generáció él egy fedél alatt. A gyermekszám emelkedésével a zsűfolttság esélyei nőnek, a három és annál több gyerekes ún. nagycsaládok többsége az elvártnál kisebb lakásban él.

A MAGYAR TÁRSADALOM VALLÁSI VISZONYAI

A teljes népesség vallási hovatartozására vonatkozóan kizárólag a népszámlálásból áll rendelkezésre statisztikai adat, ezért 2001-hez hasonlóan a 2011. évi népszámlálási törvény is beemelte az adatkörök közé a vallási hovatartozás kérdéskörét. A téma érzékeny jellegéből adódóan a vallás kérdése az ún. szenzitív kérdések közé tartozott, amelyekre a válaszadás nem volt kötelező.

A vallás nem tartozik az Európai Unió tagországai-ban kötelezően gyűjtendő népszámlálási adatok közé. A 2010 körüli népszámlálásokra kiadott ENSZ-ajánlás azonban tartalmazta a vallási hovatartozás (mint nem alapadat) kérdezését, és annak öt lehetséges értelmezését különböztette meg:¹⁾

- Egyházhoz vagy vallási közösséghez való formális tartozás
- Egyházzal vagy vallási közösséggel való azonosulás
- Vallásos hit
- Vallás, amiben a személy nevelkedett
- Vallás, amit a személy gyakorol

A 2011. évi magyarországi népszámlálás – hasonlóan a 2001. évihez – a vallási felekezethez tartozást kérdezte, függetlenül attól, hogy valakit az egyházi nyilvántartásokba bejegyezték-e vagy sem, megkeresztelték vagy befogadó szertartás részese volt-e, illetve vallását gyakorolja-e vagy sem. Ez

az ENSZ ajánlásában szereplő „egyházzal vagy vallási közösséggel való azonosulás” értelmezésnek felel meg.

A pontos kérdés a következő volt: „Mely vallási közösséghez, felekezethez tartozónak érzi magát?” A kérdőíven a vallások nem voltak feltüntetve, azonban a „nem tartozik vallási közösséghez, felekezethez”, az „ateista” – a népszámlálások történetében először, az adatszolgáltatói visszajelzések hatására – és a „nem kíván válaszolni” válaszlehetőségek előnyomatva szerepeltek.

Az internetes kérdőívkitöltésnél egy 454 elemet tartalmazó listából választhattak, míg a papír kérdőíven üres mezőbe írhatták be a válaszadók, hogy mely vallási közösséghez, felekezethez tartoznak. Akár vallás, akár egyház lett bejegyezve vagy kiválasztva, a későbbi adatközléseknél a megfelelő válnálhoz került.

A népesség megoszlása a vallási kérdésre válaszolás szerint

A vallási kérdésre választ adók adatai alapján Magyarország népességének több mint a fele, 5,4 millió fő tartozott 2011-ben valamelyik vallási közösséghez, felekezethez. Ez az arány nagymértékben elmarad a

¹⁾ Conference of European Statisticians – Recommendations for the 20110 Censuses of Population and Housing (United Nations, 2006) 97–98. oldal http://www.unece.org/fileadmin/DAM/stats/publications/CES_2010_Census_Recommendations_English.pdf

2001. évitől – akkor a népesség háromnegyede érezte magát vallási közösséghez tartozónak – és a szomszédos országokban mért adatoktól is. Románia, Szerbia és Horvátország népességének több mint 90%-a tartozik valamelyik vallási közösséghez, míg Szlovákiában 76%-os ez az arány.²⁾

A vallási közösséghez tartozók csökkenésével párhuzamosan nőtt a vallási közösséghez nem tartozók és a kérdésre nem válaszolók aránya. A vallási közösséghez nem tartozók száma 1,5 milliőről 1,8 millióra nőtt a két népszámlálás között eltelt időszakban, ami a teljes népesség majdnem ötödét jelenti. Ez magában foglalja az ateistákat is, akik száma a 2001-ben mért pár száz főről közel 150 ezer főre emelkedett. Ezt részben a kérdőívben feltüntetett válaszlehetőség („ateista”) magyarázza.³⁾

Vallási hovatartozásáról a lakosság több mint egynegyede, 2,7 millió fő nem kívánt nyilatkozni: üresen hagyta a kérdést, vagy a „nem kíván válaszolni” választ jelölte meg. Ez 2001-hez képest közel két és félszeres növekedés. A szomszédos országokkal összehasonlítva is kimagasló hazánkban a vallási kérdésre nem válaszolók aránya. Annak ellenére, hogy a válaszadás mindenhol önkéntes volt, Szlovákiában a lakosság 10,6, Szerbiában 4,6, Horvátországban 2,5, míg Romániában 0,4%-a nem válaszolt a kérdésre. Meg kell jegyezni azonban, hogy Csehországban kiugróan magas, 45%-os volt a vallási kérdés megtagadása.

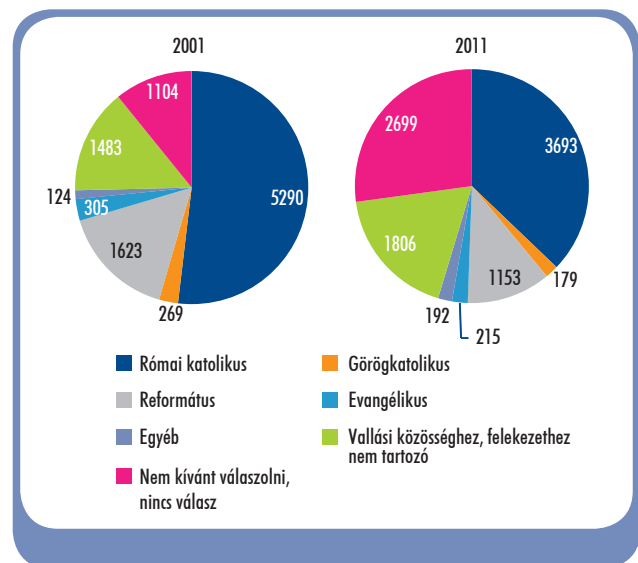
A népesség megoszlása vallásonként

Magyarország lakosságának relatív többsége, 3,7 millió fő római katolikus.⁴⁾ Ezen kívül csak a reformátusok száma haladja meg az 1 milliót, és további két történelmi vallás, az evangélikus és a görögkatolikus valláshoz tartozók száma a 100 ezer főt.

Ennek ellenére a két népszámlálás közötti időszakot figyelembe véve a hívők számának csökkenése leginkább a nagy történelmi egyházakra, és különösen a

római katolikus felekezethez tartozókra volt a jellemző. Bár a népszámlálást az egyházak részéről pozitív kampány kísérte, a lakosság kevesebb mint háromnegyede válaszolt a vallási kérdésre, több mint egyharmadának vallási hovatartozásáról nincs információ. A 7,2 millió válaszoló közül 1,8 millió nem tartozik egyházhoz, felekezethez, illetve ateista. Azok között, akik magukat egyházhoz, felekezethez tartozónak vallották, 71% a katolikusok, 21% a reformátusok és 4% az evangélikusok aránya.

1. ábra A vallási kérdésre adott válaszok száma, ezer fő

A nagy történelmi egyházakkal ellentétben az egyéb vallásúak száma közel 70 ezerrel nőtt, a teljes népességen belüli arányuk 0,7 százalékponttal emelkedett. A kategória nagyon heterogén, itt szerepel minden olyan vallás, amelyeknél a felekezethez tartozók száma nem éri el a 100 ezer főt.

A legdinamikusabban fejlődő egyház A Hit Gyülekezete, amelynek létszáma közel ötszörösére nőtt a két népszámlálás között eltelt időszakban. A változás mértékét torzíthatja azonban, hogy míg 2001-ben elutasító álláspontot képviselt az egyház a népszámlálással kapcsolatban, addig 2011-ben válaszadásra

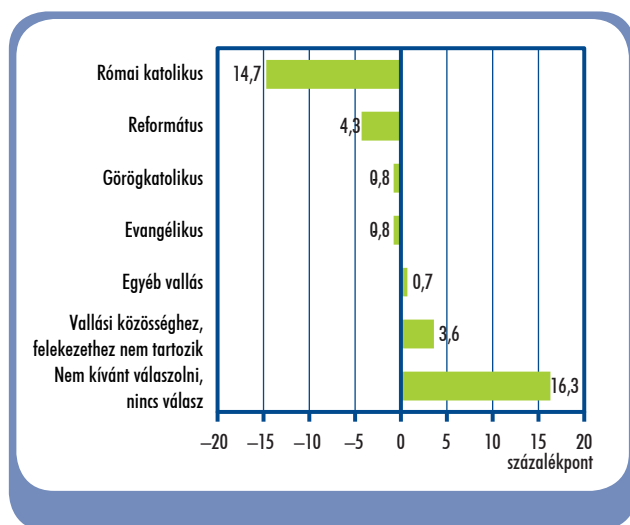
²⁾ Ausztria, Szlovénia és Ukrajna esetében nem áll rendelkezésre friss népszámlálási adat.

³⁾ Horvátországban is bevezették ezt a változtatást a népszámlálási kérdőívben, ahol 2001-ről 2011-re 66 %-kal nőtt a vallási közösséghez nem tartozók és az ateisták együttes száma.

⁴⁾ Az elemzésben a római katolikus kategóriába kerültek az olyan kis létszámú katolikus vallások, mint az örmény, a rutén, a román, a bolgár, a kopt katolikusok, illetve a malabánok, a melchiták, a maroniták, a jakobiták, a kaldok, a Tamás-keresztények és az abeszín keresztények. Ezekhez a vallási közösségekhez összesen 1357 fő tartozik.

buzdította híveit. Részben ennek köszönhető, hogy 4 ezerről 18 ezer főre emelkedett A Hit Gyülekezetéhez tartozók száma.

2. ábra A vallási kérdésre adott válaszok teljes népességen belüli arányának változása 2001 és 2011 között

A hazánkban kevésbé elterjedt világvallások közül az iszlám és a buddhizmus híveinek száma is jelentősen nőtt a 2001 óta eltelt időszakban: a muszlimok száma 3 ezerről 6 ezer főre, a buddhisták száma 5 ezerről csaknem 10 ezer főre. Az iszlám vallásúak növekedése azonban elsősorban a migrációs folyamatokkal magyarázható, nem pedig az iszlám vallás népszerűsödésével. A népszámlálási adatok alapján 2001 óta közel 2 ezer muszlim települt le Magyarországon.

Az 1. táblában látható egyéb protestáns, egyéb keresztény és a felsoroltak közé nem tartozó vallások együtt több mint száz egyház gyűjtőkategóriái, ezek a népesség kevesebb mint 1%-át fedik le. Ezek olyan kis létszámú vallási közösségek, amelyek többsége a 2011-ben bevezetett új törvényi szabályozással megszűnt egyházként működni: civil egyesületekké alakultak át, vagy teljesen beszüntették tevékenységüket. A két népszámlálás között eltelt időszakban az egyéb keresztény kategóriába tartozók száma ötszörösére, a felsoroltak közé nem tartozó vallásúak száma négyszeresére emelkedett. Részben az ilyen jellegű kisegyházak expanziója vezetett a lelkiismereti és vallásszabad-

ság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló, 2011. évi CCVI. törvény megalkotásához.

1. tábla Az egyéb valláshoz tartozók számának változása

Vallás	2001	2011	2011. év a 2001. évi %-ában
Methodista	1 484	2 416	162,8
Iszlám	3 201	5 579	174,3
Adventista	5 840	6 213	106,4
Unitárius	6 541	6 820	104,3
Pünkösdi	8 428	9 326	110,7
Buddhista	5 223	9 758	186,8
Izraelita	12 871	10 965	85,2
Ortodox keresztény	14 520	13 710	94,4
Baptista	17 705	18 211	102,9
A Hit Gyülekezetéhez tartozó	3 708	18 220	491,4
Jehova Tanúi	21 688	31 727	146,3
Egyéb protestáns	14 369	21 519	149,8
Egyéb keresztény	3 430	16 926	493,5
A felsoroltak közé nem tartozó	5 143	20 516	398,9
Összesen	124 151	191 906	154,6

A nagyobb vallási közösségekhez tartozók, a vallási közösséghez nem tartozók és a nem válaszolók demográfiai jellemzői

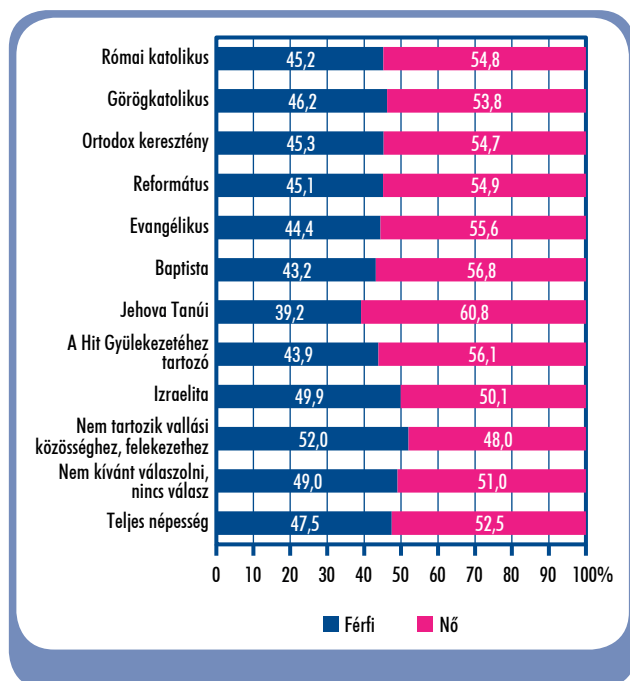
A 2011. évi népszámlálás adatai alapján a római katolikus, a görögkatolikus, az ortodox keresztény, a református, az evangélikus, a baptista, a Jehova Tanúi, A Hit Gyülekezete és az izraelita valláshoz tartozók létszáma meghaladta a 10 ezer főt. A továbbiakban ezeknek a vallási csoportoknak a jellemzőit mutatjuk be.

Nem és korcsoport szerinti összetétel

A vallási közösséghez, felekezethez tartozók körében a nők aránya a teljes népességen belül megfigyelt 52,5%-ot is meghaladja. A legnagyobb létszámú val-

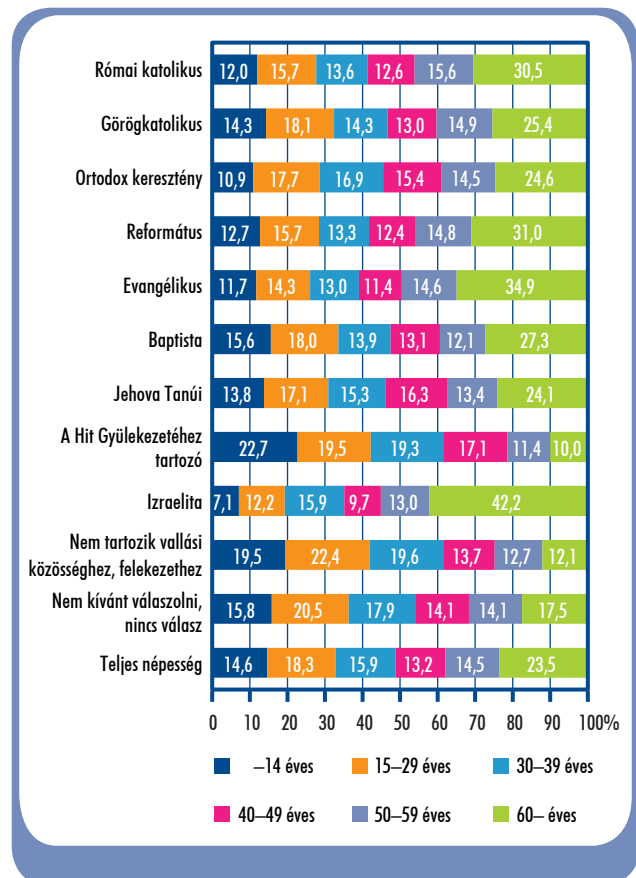
lasi közösségek (római katolikus, református, evangélikus, görögkatolikus) körében 55% körüli az arányuk. A kisebb vallási közösségekben az átlagosnál jóval nagyobb a nőtöbbség, a Jehova Tanúi esetében 60,8%. Kivételt képeznek az izraeliták, akik körében 50–50% a férfiak és a nők aránya. A vallási közösséghez, felekezethez nem tartozók között azonban a férfiak vannak többségben (52,0 %).

3. ábra A nagyobb vallási közösségekhez tartozók, a vallási közösséghez nem tartozók és a nem válaszolók megoszlása nemek szerint, 2011

A magyar társadalom előregedése évtizedek óta tart, a 2011. évi népszámlálás adatai szerint a népességnek már közel negyede 60 éves vagy idősebb. A nagyobb történelmi egyházak esetében erőteljesebben kimutatható ez a folyamat, mindegyiknél országos átlag feletti az idősek aránya. Az evangélikusok 34,9, a reformátusok 31,0, a római katolikusok 30,5, míg a görögkatolikusok 25,4%-a 60 éves vagy idősebb. Kiemelkedően magas az időskorúak aránya az izraeliták körében (42,2%). A fiatalok, a 30 év alattiak aránya a Hit Gyülekezetéhez tartozók között a legmagasabb (42,2%). A vallási közösséghez, felekezethez nem tartozók közel 42%-a 30 év alatti.

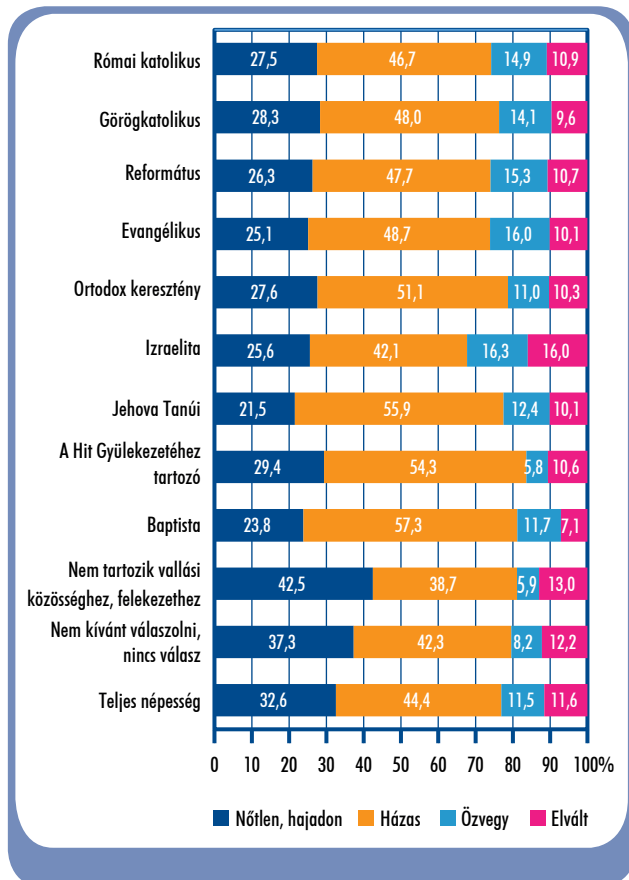
4. ábra A nagyobb vallási közösségekhez tartozók, a vallási közösséghez nem tartozók és a nem válaszolók megoszlása korcsoport szerint, 2011

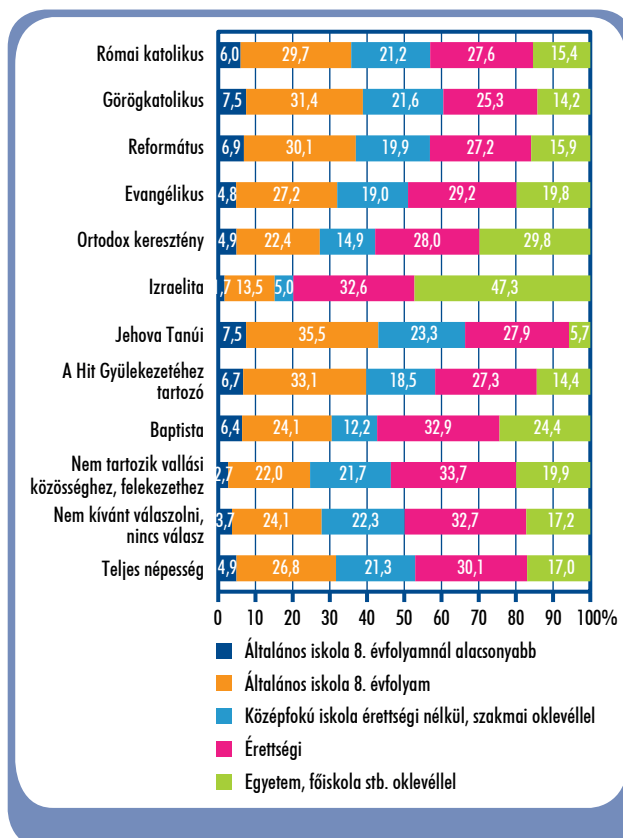
Családi állapot szerinti összetétel

A házások aránya a nagyobb történelmi egyházakhoz tartozók körében a teljes népességen belülinél (44,4%) valamelyest magasabb. Az evangélikusok 48,7, a görögkatolikusok 48,0, a reformátusok 47,7 és a római katolikusok 46,7%-a házias. A népszámlálási adatok alapján a vallási közösséghez, felekezethez nem tartozók körében a legalacsonyabb (38,7%) a házások aránya, fiatal korösszetételük is okozza, hogy 42,5%-uk nőtlen, hajadon. 50% feletti a házások aránya a kisebb létszámú felekezetek közül a baptisták, a Jehova Tanúi, a Hit Gyülekezetéhez tartozók és az ortodox keresztények körében. A teljes népességre jellemző 11,6%-os arányhoz képest jelentős (16%) az elváltak aránya az izraelitáknál, és az özvegyek is körükben fordulnak elő a legnagyobb arányban (16,3%).

5. ábra A 15 éves és idősebb, nagyobb vallási közösségekhez tartozók, a vallási közösséghez nem tartozók és a nem válaszolók megoszlása családi állapot szerint, 2011

6. ábra A 15 éves és idősebb nagyobb vallási közösségekhez tartozók, a vallási közösséghez nem tartozók és a nem válaszolók megoszlása legmagasabb befejezett iskolai végzettség szerint, 2011

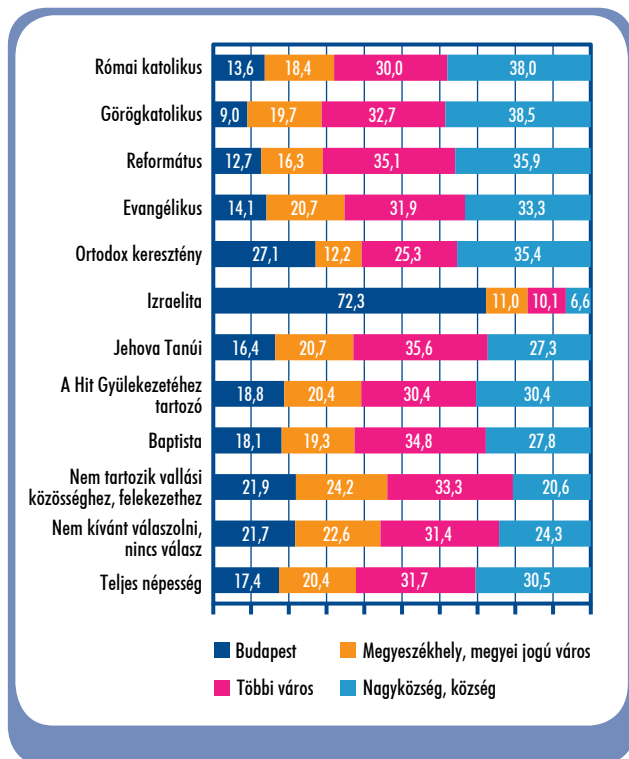
Iskolai végzettség szerinti összetétel

A nagyobb történelmi egyházakhoz tartozók körében az országos átlagnál valamivel magasabb az alacsony végzettségűek aránya. Kivételt jelentenek az evangélikusok, akik 19,8%-a egyetemi vagy főiskolai végzettségű, és csak 4,8%-uk nem végezte el az általános iskola 8. osztályát. Az izraeliták 47,3%-a rendelkezik egyetemi vagy főiskolai végzettséggel, ami csaknem háromszorosa a teljes népességben belül mért 17,0%-nak. A teljes népességhez viszonyítva az ortodox keresztények körében is kimagasló a felsőfokú végzettségűek aránya, harmaduk egyetemi vagy főiskolai oklevéllel rendelkezik. A Jehova Tanúi közösség tagjainak 43,0%-a legfeljebb általános iskolát végzett, 5,7%-uk rendelkezik egyetemi vagy főiskolai végzettséggel.

Területi adatok

Magyarország lakosságának 17,4%-a a fővárosban, negyede megyeszékhelyen vagy megyei jogú városban, 31,7%-a a többi városban, 30,5%-a pedig nagyközségben, községben él. A legnagyobb létszámú vallási közösségekhez tartozók között alacsony a fővárosban és a nagyvárosokban élők aránya. A római katolikusok jelenléte leginkább a községekre, a reformátusoké a községekre és a kisvárosokra jellemző. Az evangélikus vallásúak is valamelyest magasabb arányban élnek községekben, azonban a teljes népességhez hasonló az arányuk a vidéki nagy- és kisvárosokban. A teljes népesség településtípusonkénti megoszlásától az izraelita vallásúak térnek el leginkább: 72,3%-uk él Budapesten és 6,6%-uk nagyközségben, községben. Jóval az országos átlag feletti a fővárosiak aránya az

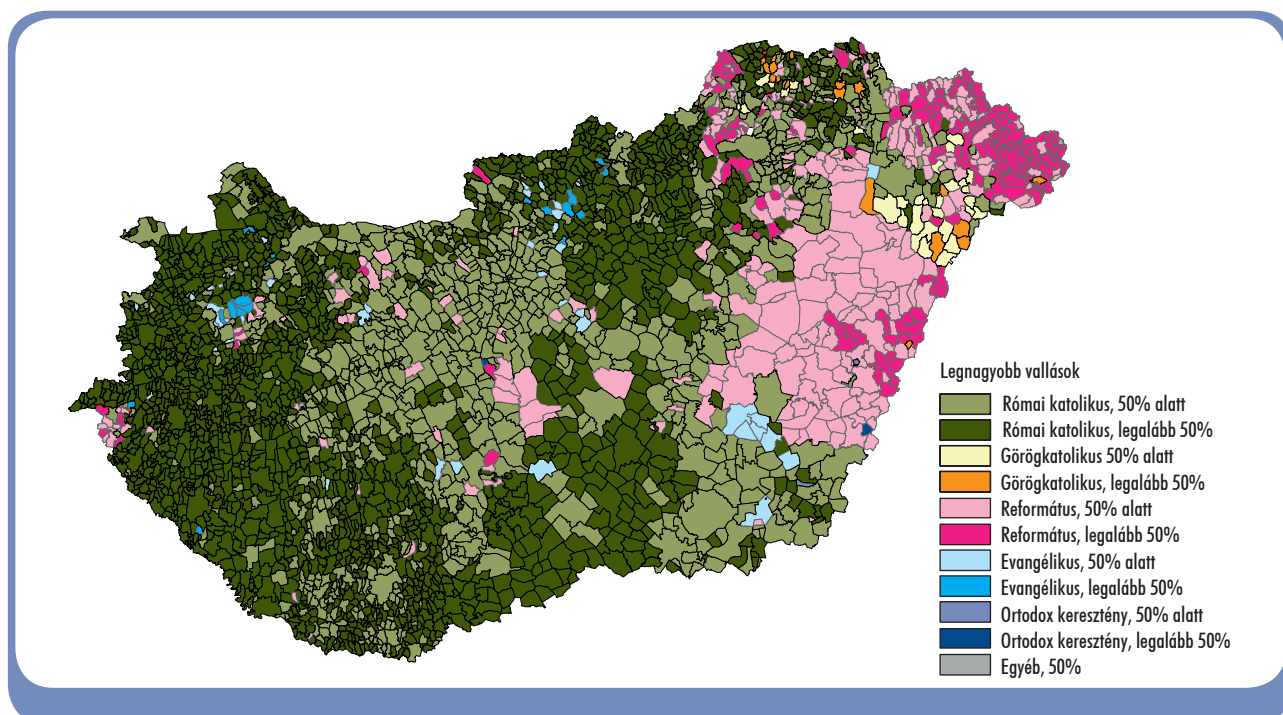
7. ábra A nagyobb vallási közösségekhez tartozók, a vallási közösséghez nem tartozók és a nem válaszolók megoszlása településtípus szerint, 2011

ortodox keresztények körében is, akik 27,1%-a budapesti. A vallási közösséghez, felekezethez nem tartozóknak csak ötöde él nagyközségben, községben, így az izraeliták után ők tekinthetők a legvárosiasabb csoportnak.

Települési szinten Magyarország vallási térképe változatos. A vallási közösséghez, felekezethez nem tartozókat és a nem válaszolókat nem számítva a 3176 településből 2584 településen a római katolikus vallás hívei vannak többségben. A lakosság többsége 473 településen református vallású. Ez leginkább a Tiszántúlon jellemző, ahol a reformátusok teljes népességen belüli aránya sok helyen meghaladja az 50%-ot. Az evangélikusok 62 településen vannak többségben, esetükben nagyobb egységes területi elhelyezkedésről nem lehet beszélni. A görögkatolikus vallás hívei az ország északkeleti megyéiben koncentrálnak: 51 településen ez a legelterjedtebb vallás. Ennek oka Kárpátalja földrajzi közelsége lehet, amely a görögkatolikus vallás egyik bölcsőjének tekinthető. A népesség román, illetve szerb kötődése miatt négy településen az ortodox keresztények vannak többségben. Két településen nem valamelyik történelmi egyház hívei alkotják a többséget: a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Uszán

8. ábra A legnagyobb létszámú vallási közösségek településenként, 2011

a Fény és Szeretet Szabadkeresztény Egyházhoz tartozók, a Veszprém megyei Szentantalfán a nazarénusok vannak relatív többségben.

Összegzés

A két népszámlálás között eltelt időszakban jelentősen megváltozott Magyarország lakosságának vallási megoszlása, ami elsősorban a válaszadói attitűd változásával magyarázható. 2011-re a lakosság jelentős

része (2,7 millió fő) érezte úgy, hogy vallási hovatartozása magánügy, ezért a 2001. évi népszámláláshoz képest közel két és félszeresére nőtt a választ megtagadók száma. A válaszadói attitűd változása a nagy létszámú történelmi egyházakat (római katolikus, görög katolikus, református, evangélikus) érintette leginkább negatívan, az ezen vallásokat megjelölők száma 30%-kal csökkent. A kisebb vallási közösségekhez tartozók száma nőtt, de a teljes népességen belüli arányuk továbbra is alacsony.

NEMZETISÉGEK MAGYARORSZÁGON

A nemzetiségekkel kapcsolatos statisztikai adatgyűjtés hazánkban több mint egy évszázados múltra tekint vissza. A téma első ízben az 1880. évi népszámlálás programjában szerepelt. Akkor még csak az anyanyelv képezte az adatgyűjtés tárgyát, ez azóta is megszakítás nélkül a népszámlálási tematika része. A módszertani megközelítés változásának következtében 1941-től az anyanyelv mellett a nemzetiség is bekerült a népszámlálások programjába. 2001-ben újabb jelentős változás történt a nemzetiségi adatok gyűjtésében: a családi, baráti közösségben beszélt nyelvvél és a kulturális kötődéssel bővült a nemzetiségi hovatartozást meghatározó tényezők köre, amelyek közül bármelyik az adott nemzetiséghez tartozásra utal. További változást jelentett a többes válaszadás lehetősége és az adatok érzékenységére tekintettel a kérdések önkéntes megválaszolása. A legutóbbi, 2011. évi népszámlálás – kisebb változtatások mellett – megőrizte a nemzetiségi adatok gyűjtésének több szempontot figyelembe vevő, többes identitást is vizsgáló és önkéntes módját. Ezek a módszertani változások kiszélesítették a nemzetiségi statisztika eszköztárát, ugyanakkor megnövelték az adatok értelmezésének lehetőségét is. A tanulmány célja, hogy a 2011. évi népszámlálás nemzetiségi adatain keresztül bemutassa a különböző értelmezési lehetőségekből származó eredményeket.

Módszertani megjegyzések

A 2011. évi népszámlálás négy kérdésben tudakolta a nemzetiségi hovatartozást (a nemzetiséget két külön kérdésben), amelyekre nem volt kötelező a válaszadás.¹⁾ A négy kérdés így hangzott:

„34. Mely nemzetiséghez tartozónak érzi magát?” (Egy válasz volt adható.)

„35. Az előző kérdésnél megjelöltön kívül tartozik-e másik nemzetiséghez is?” (Egy válasz volt adható.)

„36. Mi az Ön anyanyelve?” (Legfeljebb két válasz volt adható.)

„37. Családi, baráti közösségben milyen nyelvet használ általában?” (Legfeljebb két válasz volt adható.)

A kérdőíven a magyar mellett előnyomatva szerepelt a nemzetiségi és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvényben megnevezett tizenhárom hazai nemzetiség és nemzetiségi nyelv, vagyis a bolgár, a cigány (roma), a görög, a horvát, a lengyel, a német, az örmény, a román, a ruszin, a szerb, a szlovák, a szlovén és az ukrán. A legnépesebb betelepült nemzetiségi csoportokat (az arabot, a kínait, az oroszot és a vietnamit,) valamint a „nem kíván válaszolni” válaszlehetőséget szintén előnyomatva tartalmazta a kérdőív. A más nemzetiségűek papír kérdőív kitöltése esetén az üres téglalapba írhatták nemzetiségüket, anyanyelvüket és a családi, baráti közösségben használt nyelvet, míg internetes

¹⁾ 2009. évi CXXXIX. törvény a 2011. évi népszámlálásról.

kitöltés esetén több száz elemet tartalmazó listákból választhatták ki azokat.

A 2011. évi népszámlálás alapján tehát három tényező, a nemzetiség, az anyanyelv és a családi, baráti közösségben használt nyelv figyelembe vételével lehet megállapítani az adott nemzetiséghez tartozók számát. Mivel az egyes tényezők nem azonos mértékben határozzák meg a nemzetiségi kötődést, a továbbiakban három értelmezési lehetőségen keresztül mutatjuk be a 2011. évi népszámlálás nemzetiségi adatait:

1. A legtágabb értelmezés alapján a nemzetiséghez tartozók számának meghatározása mindhárom tényező figyelembe vételével történik. Adott nemzetiséghez tartozik tehát az a válaszadó, aki a nemzetiségre, az anyanyelvre és a családi, baráti közösségben használt nyelvre vonatkozó kérdések legalább egyikénél az adott nemzetiséget jelölte meg. A nemzetiséghez tartozás megállapításának ez a gyakorlata érvényesült a népszámlálás nemzetiségi adatainak közzétételékor.
2. A nemzetiséghez tartozók számának meghatározása csak a nemzetiség és az anyanyelv alapján történik, adott nemzetiséghez tartozik tehát az a válaszadó, aki a nemzetiségre és az anyanyelvre vonatkozó kérdések legalább egyikénél az adott nemzetiséget jelölte meg.
3. A nemzetiséghez tartozók számának meghatározása kizárólag a nemzetiség alapján történik, vagyis adott nemzetiséghez tartozik az a válaszadó, aki a két nemzetiségre vonatkozó kérdés egyikénél az adott nemzetiséget jelölte meg. Ezt a módszertant követte a nemzetiségi önkormányzati képviselők 2014. évi általános választása során a Nemzeti Választási Bizottság, amikor a népszámlálási eredményekből a 34. és a 35. kérdés alapján állapította meg, hogy mely településeken éri el az adott nemzetiséghez tartozó személyek száma a választás kiírásához szükséges huszonöt főt.²⁾

Követve a népszámlálás adatközlési gyakorlatát, az elemzés tábláiban egy személy annyiszor van elszámolva, ahány nemzetiséghez tartozónak vallotta magát.

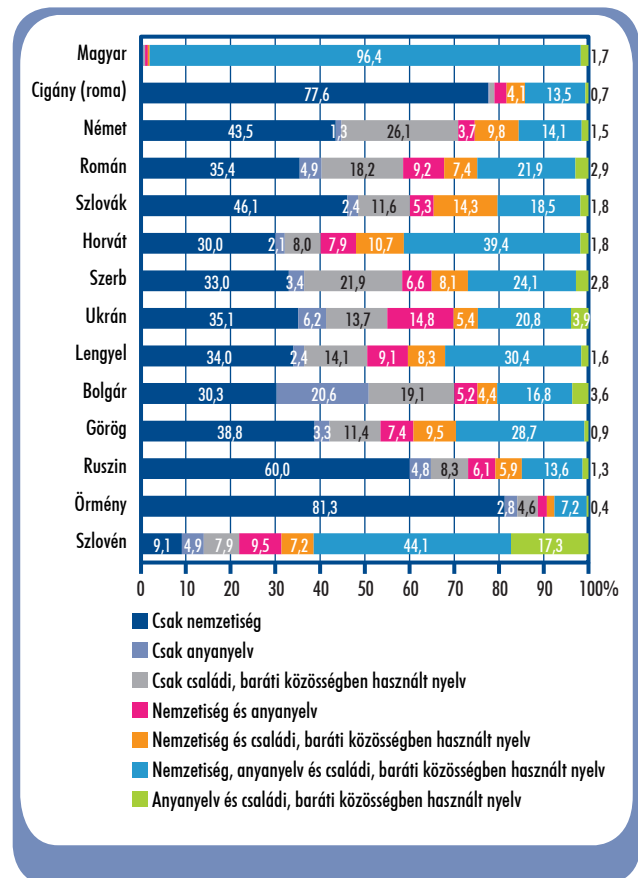
²⁾ A Nemzeti Választási Bizottság 1128/2014. számú határozata, <http://www.valasztas.hu/hu/nvb/hatarozatok/2014/2014-5222.html>

A különböző értelmezési lehetőségekből származó eredmények

A nemzetiségre, az anyanyelvre és a családi, baráti közösségben használt nyelvre vonatkozó kérdések legalább egyikénél az adott nemzetiséget jelölők száma

A nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény – összhangban a népszámlálás időpontjában hatályos kisebbségi törvénnyel – azokat a Magyarországon lakossága körében számszerű kisebbségben lévő népcsoportokat tekinti nemzetiségnek, amelyeket a lakosság többi részétől saját nyelvük, kultúrájuk és hagyományaik különböztetnek meg, egyben olyan összetartozás-tudatról tesznek bizonyosságot, ami mindezek megőrzésére, történelmileg kialakult közösségeik

1. ábra A nemzetiségi hovatartozást meghatározó tényezők megoszlása, 2011

1. tábla **A nemzetiségi hovatartozást meghatározó tényezők, 2011**

Nemzetiség	Csak			Nemzetiségként és			Anyanyelvként és családi, baráti közösségben használt nyelvként jelölte	2011. év a 2001. évi %-ában
	nemzetiségként jelölte	anyanyelvként jelölte	családi, baráti közösségben használt nyelvként jelölte	anyanyelvként jelölte	családi, baráti közösségben használt nyelvként jelölte	anyanyelvként és családi, baráti közösségben használt nyelvként jelölte		
Magyar	32 493	14 114	28 459	48 874	34 491	8 198 171	147 890	8 504 492
Hazai nemzetiségek								
Cigány (roma)	244 834	1 028	3 496	8 578	12 914	42 631	2 102	315 583
Német	80 714	2 469	48 519	6 852	18 215	26 170	2 757	185 696
Román	12 615	1 753	6 497	3 290	2 643	7 797	1 046	35 641
Szlovák	16 222	840	4 074	1 880	5 024	6 521	647	35 208
Horvát	8 034	566	2 154	2 121	2 870	10 536	493	26 774
Szerb	3 316	346	2 203	663	811	2 420	279	10 038
Ukrán	2 596	461	1 014	1 094	402	1 541	288	7 396
Lengyel	2 382	168	988	636	582	2 130	115	7 001
Bolgár	1 898	1 290	1 199	328	276	1 054	227	6 272
Görög	1 799	155	529	342	442	1 333	42	4 642
Ruszin	2 330	185	323	236	230	527	51	3 882
Örmény	2 902	100	164	73	61	257	14	3 571
Szlovén	256	138	223	267	204	1 244	488	2 820
Hazai nemzetiségek összesen	379 898	9 499	71 383	26 360	44 674	104 161	8 549	644 524

érdekeinek kifejezésére és védelmére irányul. Ezt a fogalmi meghatározást alapul véve a családi, baráti közösségben használt nyelv is a nemzetiségi hovatartozást meghatározó tényezők közé sorolható, mivel a nemzetiség nyelvének családon, vagy baráti közösségen belüli használatáról, annak ápolásáról tanúskodik.

A három tényezőt figyelembe véve hét kombináció szerint tartozhat valaki egy adott nemzetiséghez (1. ábra).

A legerősebb kombináció az, ha mindhárom tényezőnél az adott nemzetiséghez tartozónak vallotta magát a válaszadó. Ez az arány a hazai nemzetiségek közül a szlovénoknál (44,1%) és a horvátoknál (39,4%) a legnagyobb, az örményeknél a legkisebb (7,2%).

A családi, baráti közösségben használt nyelv határozza meg legkevésbé a nemzetiséghez tartozást, hiszen a nemzetiségtől és az anyanyelvtől eltérően nem feltétlenül fejez ki identitást. Ezért az jelzi a leg-

kevésbé szoros nemzetiségi kötődést, ha a válaszadó kizárólag a családi, baráti közösségben használt nyelv alapján került az adott nemzetiséghez tartozók közé. Figyelemre méltó, hogy a 13 hazai nemzetiség közül 8 esetben 10 és 30% közötti a kizárólag a családi, baráti közösségben használt nyelv alapján kötődők aránya, ezeknek a nemzetiségeknek a létszámát jelentősen növeli ez a tényező. A növekedés a német és a szerb nemzetiségűek esetében a legjelentősebb, előbbiek száma 26,1, utóbbiaké 21,9%-kal emelkedik a családi, baráti közösségben használt nyelvnél németet, illetve szerbet jelölők által. A német nemzetiséghez tartozók esetében közrejátszhat a német nyelv világnyelv / közvetítő nyelv státusa, ami miatt nagyobb számban használhatják a nemzetiséghez nem tartozók is baráti társaságban. A szerb nemzetiségűek számát pedig – hasonlóan más nemzetiségekhez – a határon túlról érkezett magyarok befolyásolhatják.

A családi, baráti közösségekben használt nyelv mint nemzetiséget meghatározó tényező

Mivel az adott nemzetiséghez tartozás megállapítása a három tényező bármelyike alapján megtörténhet, a románok, a szlovákok, a szerbek és az ukránok számát befolyásolják a határon túlról érkezett magyarok vagy utódaik. Ők mellett, hogy magyar nemzetiségűnek és anyanyelvűnek jelölték magukat, egyes házasság vagy baráti kapcsolataik révén családi, baráti körben nem csak magyarul beszélnek.

A hazai nemzetiségek esetében megfigyelhető, hogy akik csak a családi, baráti közösségekben használt nyelv alapján kerültek az adott nemzetiséghez, azok az esetek 95%-ában a nemzetiségre vagy anyanyelvre vonatkozó kérdéseknél magyarnak vallották magukat.

A románok, a szerbek és az ukránok esetében kiemelkedő azok aránya, akik előzőleg e nemzetiségek nyelvterületén éltek.³⁾ A román nemzetiséghez tartozók 15,5%-a olyan magyar nemzetiségű vagy anyanyelvű személy, aki élt Romániában, és csak a családi, baráti közösségekben használt nyelv jelzi a román nemzetiségi kötődést. A szerb nemzetiséghez tartozók között 15,7, az ukrán nemzetiséghez tartozók között 9,3% az arányuk. Ezek az emberek tehát magyar nemzetiségűek, akik korábbi magyar területekről származnak, és emiatt van ottani nyelvi kötődésük.

Romániában, Szerbiában és Ukrajnában a népesség döntő hányada ortodox keresztény vallású.⁴⁾ A csak a családi, baráti közösségekben használt nyelv alapján román nemzetiséghez tartozók esetében a

2. tábla A csak a családi, baráti közösségekben használt nyelv alapján adott nemzetiséghez soroltak száma magyar nemzetiséghez tartozás szerint, 2011

Nemzetiség	Nemzetiséghez tartozó	Ebből: csak családi, baráti közösségekben használt nyelvként jelölte		Ebből: magyar nemzetiséget vagy anyanyelvet jelölt		Ebből: az adott nemzetiség nyelvterületén is élt	
		fő	a nemzetiséghez tartozók %-ában	fő	a nemzetiséghez tartozók %-ában	fő	a nemzetiséghez tartozók %-ában
Magyar	8 504 492	28 459	0,3	–	–	–	–
Hazai nemzetiségek							
Cigány (roma)	315 583	3 496	1,1	3 414	1,1	–	–
Német	185 696	48 519	26,1	47 250	25,4	7 839	4,2
Román	35 641	6 497	18,2	6 427	18	5 518	15,5
Szlovák	35 208	4 074	11,6	4 029	11,4	851	2,4
Horvát	26 774	2 154	8	2 072	7,7	381	1,4
Szerb	10 038	2 203	21,9	2 121	21,1	1 575	15,7
Ukrán	7 396	1 014	13,7	943	12,8	691	9,3
Lengyel	7 001	988	14,1	958	13,7	211	3
Bolgár	6 272	1 199	19,1	1 164	18,6	61	1
Görög	4 642	529	11,4	489	10,5	69	1,5
Ruszin	3 882	323	8,3	295	7,6	95	2,4
Örmény	3 571	164	4,6	137	3,8	5	0,1
Szlovén	2 820	223	7,9	210	7,4	22	0,8
Hazai nemzetiségek összesen	644 524	71 383	11,1	69 509	10,8	17 318	2,7

³⁾ Előző lakcíme vagy születéskori lakcíme az adott nemzetiség nyelvterületére esik, vagy a népszámlálási kérdőív 9.1. *Élt-e valaha legalább egy évig folyamatosan Magyarország mai területén kívül?* kérdésénél az adott országot jelölte meg.

⁴⁾ A 2011. évi népszámlálási adatok alapján Romániában a lakosság 86, Szerbiában a lakosság 85%-a ortodox keresztény. Ukrajnában elmaradt a 2011-re tervezett népszámlálás, ezért nem áll rendelkezésre friss népszámlálási adat. Az Ukrán Szociológiai Szolgálat 2014–2015-ös felmérése alapján Ukrajnában a lakosság 67%-a ortodox keresztény.

vallási hovatartozást is vizsgálva megállapítható, hogy az 5518, Romániából származó, nemzetisége vagy anyanyelve szerint magyar, és csak családi, baráti közösségben használt nyelv alapján román nemzetiséghez tartozó közül mindössze 32 fő vallotta magát ortodox keresztény vallásúnak, míg 76%-uk (4197 fő) római katolikus vagy református vallást jelölt meg.

Az 1575, Szerbiából származó, nemzetisége vagy anyanyelve szerint magyar, és csak családi, baráti közösségben használt nyelv alapján szerb nemzetiséghez tartozó közül mindössze 1 fő vallotta magát ortodox keresztény vallásúnak, míg kétharmaduk (1086 fő) római katolikus vagy református vallású volt.

A 691, Ukrajnából származó, nemzetisége vagy anyanyelve szerint magyar, és csak családi, baráti közösségben használt nyelv alapján ukrán nemzetiséghez tartozó közül mindössze 7 fő vallotta magát ortodox keresztény vallásúnak, míg 80%-uk (550 fő) római katolikus, görögkatolikus vagy református vallású volt.

Magyarország speciális földrajzi és történelmi helyzetéből adódóan a környező országokból beköltöző magyarok jelentősen befolyásolják a nemzetiségek létszámát. A tágabb értelmezési keret következtében a román és a szerb nemzetiséghez tartozók száma legalább 11, míg az ukrán nemzetiséghez tartozók száma legalább 6%-kal magasabb, amiatt, hogy magyar nemzetiségű személyek nyelvi kötődést az adott nemzetiségeknél is megjelöltek.

A családi, baráti közösségben használt nyelv hatása leginkább a hazánkban élő egyéb, nagyobb létszámú nemzetiségi csoportokhoz tartozókat vizsgálva mutatható ki. Az angol nemzetiséghez tartozók 90,4%-a csak a családi, baráti közösségben használt nyelv alapján része a csoportnak, de az olasz, a francia, a spanyol nemzetiséghez tartozók körében is magas, 50% körüli ez az arány. A hazai nemzetiségeknél megfigyelhető hasonlóan a válaszadók döntő többsége (átlagosan 93%-a) ezekben az esetekben is magyar nemzetiséghez tartozó a nemzetiségre vagy az anyanyelvre vonatkozó kérdések szerint.

3. tábla A csak családi, baráti közösségben használt nyelv alapján román, szerb és ukrán nemzetiséghez tartozók és a nemzetiségi és anyanyelvi kérdések alapján magyar nemzetiségűek száma és megoszlása vallásonként, 2011

Vallás	Nemzetiség vagy anyanyelv alapján magyar nemzetiséghez tartozó, csak családi baráti közösségben használt nyelv alapján					
	román nemzetiségű és élt Romániában	román nemzetiségű és élt Romániában, a román nemzetiséghez tartozók %-ában	szerb nemzetiségű és élt Szerbiában	szerb nemzetiségű és élt Szerbiában, a szerb nemzetiséghez tartozók %-ában	ukrán nemzetiségű és élt Ukrajnában	ukrán nemzetiségű és élt Ukrajnában, az ukrán nemzetiséghez tartozók %-ában
Ortodox keresztény	32	0,1	1	0,0	7	0,1
Római katolikus	1 960	5,5	981	9,8	253	3,4
Görögkatolikus	55	0,2	4	0,0	123	1,7
Református	2 237	6,3	105	1,0	174	2,4
Egyéb	452	1,3	66	0,7	17	0,2
Nem tartozik vallási közösséghez	336	0,9	220	2,2	40	0,5
Nem kívánt válaszolni, nincs válasz	446	1,3	198	2,0	77	1,0
Összesen	5 518	15,5	1 575	15,7	691	9,3

4. tábla A csak családi, baráti közösségben használt nyelv alapján adott nemzetiséghez soroltak száma magyar nemzetiséghez tartozás szerint, 2011

Nemzetiség	Nemzetiséghez tartozó	Ebből: csak családi, baráti közösségben használt nyelvként jelölte		Ebből: magyar nemzetiséget vagy anyanyelvet jelölt	
		fő	a nemzetiséghez tartozók %-ában	fő	a nemzetiséghez tartozók %-ában
Angol	59 575	53 854	90,4	50 316	84,5
Orosz	13 337	4 664	35	4 314	32,3
Kínai	6 770	416	6,1	344	5,1
Arab	5 461	567	10,4	512	9,4
Olasz	5 034	2 474	49,1	2 420	48,1
Amerikai (USA)	4 567	1 565	34,3	1 496	32,8
Francia	4 485	2 298	51,2	2 174	48,5
Vietnami	3 500	319	9,1	274	7,8
Zsidó	3 279	206	6,3	186	5,7
Spanyol	2 901	1 399	48,2	1 326	45,7
Holland	2 417	440	18,2	427	17,7
Török	1 379	226	16,4	210	15,2
Svéd	1 022	300	29,4	292	28,6

A nemzetiségre és az anyanyelvre vonatkozó kérdések legalább egyikénél az adott nemzetiséget jelölők száma

Ha csak két tényező, a nemzetiség és az anyanyelv alapján határozzuk meg a nemzetiséghez tartozást, a válaszadó 3 kombináció szerint tartozhat adott nemzetiséghez (5. tábla). Mindkét tényező erős mutatója a nemzetiségi hovatartozásnak, azonban

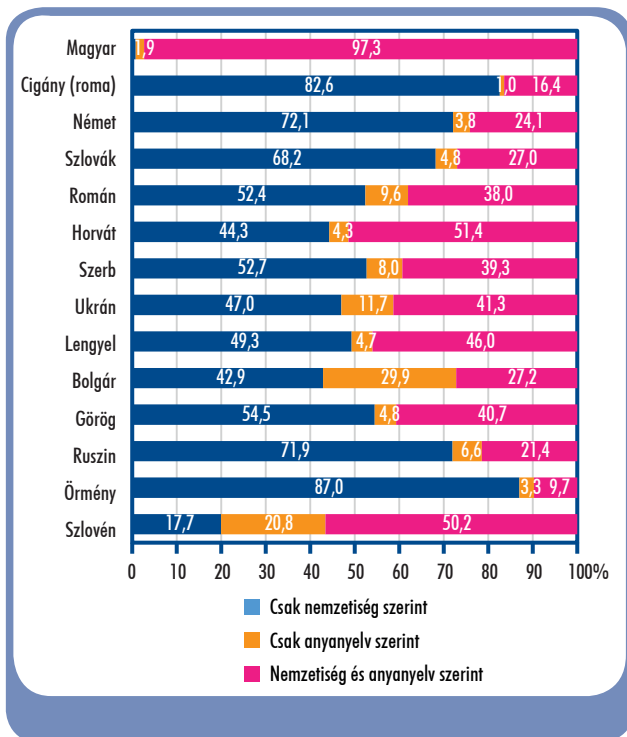
a legerősebb kombináció, ha a válaszadó mind a nemzetiségre, mind az anyanyelvre vonatkozó kérdésekre az adott nemzetiséghez tartozónak vallotta magát.

A hazai nemzetiségek között a horvát és a szlovén nemzetiségűek körében a legnagyobb (50% feletti) azoknak az aránya, akik a nemzetiségre és az anyanyelvre vonatkozó kérdésnél is adott nemzetiséghez

5. tábla A nemzetiségi hovatartozást meghatározó tényezők, 2011

Nemzetiség	Csak nemzetiség szerint	Csak anyanyelv szerint	Nemzetiség és anyanyelv szerint	Nemzetiséghez tartozó összesen
Magyar	66 984	162 004	8 247 045	8 476 033
Hazai nemzetiségek				
Cigány (roma)	257 748	3 130	51 209	312 087
Német	98 929	5 226	33 022	137 177
Szlovák	21 246	1 487	8 401	31 134
Román	15 258	2 799	11 087	29 144
Horvát	10 904	1 059	12 657	24 620
Szerb	4 127	625	3 083	7 835
Ukrán	2 998	749	2 635	6 382
Lengyel	2 964	283	2 766	6 013
Bolgár	2 174	1 517	1 382	5 073
Görög	2 241	197	1 675	4 113
Ruszin	2 560	236	763	3 559
Örmény	2 963	114	330	3 407
Szlovén	460	626	1 511	2 597
Hazai nemzetiségek összesen	424 572	18 048	130 521	573 141

2. ábra A nemzetiségi hovatartozást meghatározó tényezők megoszlása a nemzeti-séghez tartozók %-ában, 2011

tartozónak vallották magukat. Ezzel szemben az örményeknél 9,7% volt ugyanez a mutató.

A nemzetiségi hovatartozást leginkább meghatározó tényező a nemzetiség. A 13 hazai nemzetiségből 8 esetben abszolút, 3 esetben relatív többségben vannak azok, akik csak a nemzetiségre vonatkozó kérdések alapján tartoztak adott nemzetiséghez. Ez leginkább az örmény és a cigány nemzetiségűeknél jellemző, mindkét csoportban 80% feletti volt az arányuk.

A nemzetiségre vonatkozó kérdések legalább egyikénél az adott nemzetiséget jelölők száma

A 2011. évi népszámlálás egyik módszertani újítása volt, hogy két külön kérdésben kérdezett rá a nemzetiségre. A módszer bevezetése kutatói javaslatra történt, a korábbi vizsgálatok tapasztalata alapján két külön kérdést feltéve pontosabban mérhető a kettős identitás. Az Országos Nemzetiségi Önkormányzatok Szövetsége kérésére e két kérdést fogalmazták meg annak a célnak a szem előtt tartásával, hogy a kérdések ne sugalljanak különbséget a nemzetiségi kötődések erősségét, sorrendjét illetően.⁵⁾

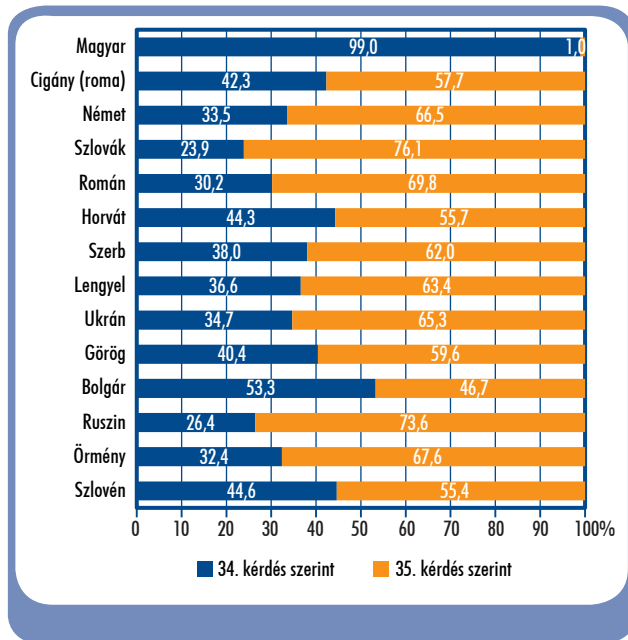
6. tábla A nemzetiségre vonatkozó kérdésekre adott válaszok száma kérdésenként, 2011

Nemzetiség	34. kérdés szerint (Mely nemzetiséghez tartozónak érzi magát?)	35. kérdés szerint (Az előző kérdésnél megjelöltön kívül tartozik-e másik nemzetiséghez is?)	Nemzetiséghez tartozó összesen
Magyar	8 228 299	85 730	8 314 029
Hazai nemzetiségek			
Cigány (roma)	130 596	178 361	308 957
Német	44 243	87 708	131 951
Szlovák	7 096	22 551	29 647
Román	7 958	18 387	26 345
Horvát	10 426	13 135	23 561
Szerb	2 739	4 471	7 210
Lengyel	2 095	3 635	5 730
Ukrán	1 955	3 678	5 633
Görög	1 584	2 332	3 916
Bolgár	1 897	1 659	3 556
Ruszin	878	2 445	3 323
Örmény	1 066	2 227	3 293
Szlovén	1 063	1 322	2 385
Hazai nemzetiségek összesen	213 596	341 911	555 507

⁵⁾ A népszámlálás szándéka ellenére a két kérdésre adott válaszokat elsődleges és másodlagos nemzetiségi kötődésként tartja értelmezhetőnek több kutató. (Kapitány Balázs: *Kárpát-medencei népszámlálási körkép*. Demográfia, 2013, 56. évf. 1. szám, 25–62., <http://demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografia/article/download/368/601>; Morauszki András – Papp Z. Attila: *Nemzetiségi revízió? Magyarország nemzetiségei a 2011. évi népszámlálás megváltozott módszertana tükrében 2001 és 2011 között*. Kisebbségkutatás, 2014, 3. szám, 73–98., http://bgazrt.hu/_dbfiles/blog_files/2/0000009372/Kiskut%202014-3.73-98.pdf)

A hazai nemzetiségek közül egyedül a bolgárok körében vannak többségben azok, akik az első kérdésre az adott nemzetiséghez tartozónak vallották magukat:

3. ábra A nemzetiségre vonatkozó kérdésekre adott válaszok megoszlása kérdésenként, 2011

53,3%-uk jelölte a 34. kérdésnél a bolgár nemzetiséget. Ezzel szemben 12 hazai nemzetiségnél a második kérdésre adott válaszban jelent meg a nemzetiségi kötődés. Leginkább a szlovákokra és a ruszinokra igaz ez, körükben 70% feletti volt ez az arány.

A két kérdés külön értékelése lehetőséget ad olyan értelmezésre is, miszerint csak azok tartoznak adott nemzetiséghez, akik elsőként jelölték azt meg. Ez azonban félrevezető lehet. A legszemléletesebb példa erre a legnagyobb létszámú hazai nemzetiség, a cigányság. A romák száma 140 ezer főre csökkenne, ha a nemzetiségek számának meghatározása csak a 34. kérdésre adott válaszok alapján történne, miközben létszámuk a 3 tényező alapján 316 ezer fő.

Az adatok összehasonlítása

A három különböző értelmezésen keresztül bemutatott adatokat a 7. tábla foglalja össze. A hazai nemzetiségek túlnyomó többségénél több mint 10%-os az eltérés a legtágabb és a legszűkebb értelmezésből származó eredmények között. A legnagyobb arányban (43,3%) a bolgárok létszáma nő

7. tábla A nemzetiségre vonatkozó kérdésekre adott válaszok száma kérdésenként, 2011

Nemzetiség	1. Nemzetiség vagy anyanyelv vagy családi, baráti közösségben használt nyelv szerint	2. Nemzetiség vagy anyanyelv szerint	3. Változás az 1. oszlophoz viszonyítva, %	4. Nemzetiség szerint	5. Változás az 1. oszlophoz viszonyítva, %
Magyar	8 504 492	8 476 033	-0,3	8 314 029	-2,2
Hazai nemzetiségek					
Cigány (roma)	315 583	312 087	-1,1	308 957	-2,1
Német	185 696	137 177	-26,1	131 951	-28,9
Román	35 641	29 144	-18,2	26 345	-26,1
Szlovák	35 208	31 134	-11,6	29 647	-15,8
Horvát	26 774	24 620	-8,0	23 561	-12,0
Szerb	10 038	7 835	-21,9	7 210	-28,2
Ukrán	7 396	6 382	-13,7	5 633	-23,8
Lengyel	7 001	6 013	-14,1	5 730	-18,2
Bolgár	6 272	5 073	-19,1	3 556	-43,3
Görög	4 642	4 113	-11,4	3 916	-15,6
Ruszin	3 882	3 559	-8,3	3 323	-14,4
Örmény	3 571	3 407	-4,6	3 293	-7,8
Szlovén	2 820	2 597	-7,9	2 385	-15,4
Hazai nemzetiségek összesen	644 524	573 141	-11,1	555 507	-13,8

azáltal, hogy a nemzetiséget meghatározó tényezők közé az anyanyelv és a családi, baráti közösségben használt nyelv is beletartozik. A romák és az örmények számában ez 10% alatti növekedést eredményez, ami azzal magyarázható, hogy mindkét csoporton belül magas, 80% körüli azok aránya, akik kizárólag a nemzetiségi kérdésre adott válaszok alapján tartoznak adott nemzetiséghez. Ez azt is jelenti, hogy a nyelv identitásformáló hatása a legkevésbé ennél a két nemzetiségi csoportnál erős. Vagyis nem a roma nyelv ismerete és használata tesz valakit romává, vagy az örmény nyelv ismerete és használata örménnyé, hanem a nemzetiségi kötődés. Különösen figyelemre méltó ez a legnagyobb létszámú hazai nemzetiség, a romák esetében, akik 2/3-a nem beszél roma nyelveken (pl. lovariul vagy beásul).⁶⁾

Időbeli változások

A nemzetiséghez tartozók számának időbeli változását vizsgálva az adatok legpontosabb összehasonlítása úgy lehetséges, ha a 2001-es és a 2011-es népszámlálási adatok esetében is a nemzetiségre és az anyanyelvre vonatkozó kérdésekre adott válaszokat vesszük figyelembe. A 2001. évi népszámlálástól eltérően 2011-ben nem gyűjtöttek adatokat a népesség kulturális kötődéséről, ezért most a 2001. évi adatok értékeléséből is elhagyjuk ezt a tényezőt. A családi, baráti közösségben használt nyelv a korábban említett sajátosságok miatt szintén kimarad a vizsgált tényezők közül.

Az adatok szűkebb értelmezése és a nemzetiségi kérdésre nem válaszolók arányának emelkedése⁷⁾ ellenére a két népszámlálás között eltelt időszakban a hazai nemzetiségek számának nagyarányú növekedése figyelhető meg. Ez különösen az örmény, a bolgár, a román és a ruszin nemzetiségűek esetében igaz, akik száma több mint kétszeresére nőtt 2001 óta. A hazai nemze-

tiségek közül egyedül a szlovén nemzetiségűek száma csökkent, ők 2011-ben 33%-kal voltak kevesebben, mint 2001-ben. A nemzetiségek számának ilyen nagyarányú változását látva érdemes mélyebben is megvizsgálni, hogy milyen folyamatok állhatnak a háttérben.

Egy nemzetiségi csoport létszáma a tényleges szaporodás/fogyás és az időben eltérő válaszok hatására változhat. Ezeket pontosan nem lehet meghatározni a népszámlálási adatokból, de becsülni lehet az egyes tényezők okozta változás mértékét.

Tényleges szaporodás okozta változás: mivel a 2001. évi népszámlálás eszmei időpontja február 1-jére esett, ezért ebbe a csoportba tartoznak azok a válaszadók, akik 2001 januárja után születtek, vagy utána érkeztek az országba. Ezek alapján nemzetiségenként becsülhető a tényleges szaporodás okozta változás mértéke. Ugyanakkor meg kell jegyezni, hogy a becslés nem szűri ki azokat, akik a 2001. évi népszámlálás eszmei időpontjában az országban tartózkodtak, aztán külföldre költöztek, de a 2011. évi népszámlálás eszmei időpontjában újra Magyarországon éltek.

Időben eltérő válaszok vagy tényleges fogyás okozta változás: az összes változás és a tényleges szaporodás okozta változás különbsége jelenti az identitásváltozás vagy a tényleges fogyás okozta változást. A 9. táblában látható, hogy a szlovén és az ukrán nemzetiséget kivéve az összes hazai nemzetiség esetében a különbség pozitív, vagyis ezt a két nemzetiséget leszámítva mindegyik hazai nemzetiségnél nagyszámú, identitásváltozásból eredő növekedést lehet megfigyelni.⁸⁾

Kiemelkedően magas az időben eltérő válaszok okozta növekedés az örmények és a bolgárok körében. Mindkét nemzetiségnél 50% feletti azoknak az aránya, akik 2001-ben még nem vallották magukat az adott nemzetiséghez tartozónak. A tényleges szaporodás okozta növekedés az ukrán és a román nemzetiségűek esetében a legjelentősebb. Előbbiek 42, utóbbiak 41%-a 2001 után született vagy vándorolt Magyarországra.

⁶⁾ A 2011. évi népszámlálás nyelvismereti kérdése (21. kérdés) szerint 87 ezren beszélnek Magyarországon valamelyik roma nyelven.

⁷⁾ 2001-ben a népesség 5, 2011-ben a népesség 14%-a nem nyilatkozott nemzetiségi hovatartozásáról.

⁸⁾ A népszámlálási adatok alapján részletesen vizsgálja a nemzetiségi identitás változásának dinamikáját Tóth Ágnes és Vékás János *A magyarországi nemzetiségek létszámváltozása 2001 és 2011 között*. Statisztikai Szemle, 2013, 91. évf., 12. szám, 1256–1267., http://www.ksh.hu/statszemle_archive/2013/2013_12/2013_12_001.pdf, és *Nemzetiségek Magyarországon 2001–2011. Etnodemográfiai folyamatok a népszámlálások tükrében*. Kisebbségkutatás, 2014, 3. szám, 36–72., http://bgazrt.hu/dbfiles/blog_files/1/0000009371/Kiskut%202014-3.36-72.pdf tanulmányában.

8. tábla A nemzetiségek számának változása 2001 és 2011 között

Nemzetiség	Nemzetiség vagy anyanyelv alapján nemzetiséghez tartozó, 2001	Nemzetiség vagy anyanyelv alapján nemzetiséghez tartozó, 2011	Változás, %
Magyar	9 588 750	8 476 033	-11,6
Hazai nemzetiségek			
Bolgár	1 651	5 073	207,3
Cigány (roma)	195 442	312 087	59,7
Görög	2 674	4 113	53,8
Horvát	18 916	24 620	30,2
Lengyel	3 345	6 013	79,8
Német	70 926	137 177	93,4
Örmény	691	3 407	393,1
Román	10 690	29 144	172,6
Ruszin	1 477	3 559	141
Szerb	4 459	7 835	75,7
Szlovák	22 221	31 134	40,1
Szlovén	3 870	2 597	-32,9
Ukrán	6 103	6 382	4,6
Hazai nemzetiségek összesen	342 465	573 141	67,4

9. tábla A nemzetiségek létszámváltozásának okai

Nemzetiség	Nemzetiséghez tartozó, 2001	Nemzetiséghez tartozó, 2011	Változás összesen	Tényleges szaporodás okozta változás			Eltérő válasz vagy tényleges fogyás okozta változás	Eltérő válasz vagy tényleges fogyás okozta változás a 2011-ben nemzetiséghez tartozók %-ában
				születetés	vándorolás	összesen		
Magyar	9 588 750	8 476 033	-1 112 717	848 220	140 928	989 148	-2 101 865	-24,8
Hazai nemzetiségek								
Bolgár	1 651	5 073	3 422	343	274	617	2 805	55,3
Cigány (roma)	195 442	312 087	116 645	71 244	2 155	73 399	43 246	13,9
Görög	2 674	4 113	1 439	323	505	828	611	14,9
Horvát	18 916	24 620	5 704	1 266	633	1 899	3 805	15,5
Lengyel	3 345	6 013	2 668	373	687	1 060	1 608	26,7
Német	70 926	137 177	66 251	10 609	10 787	21 396	44 855	32,7
Örmény	691	3 407	2 716	173	179	352	2 364	69,4
Román	10 690	29 144	18 454	1 214	10 867	12 081	6 373	21,9
Ruszin	1 477	3 559	2 082	171	280	451	1 631	45,8
Szerb	4 459	7 835	3 376	469	1 498	1 967	1 409	18
Szlovák	22 221	31 134	8 913	1 370	3 195	4 565	4 348	14
Szlovén	3 870	2 597	-1 273	91	105	196	-1 469	-56,6
Ukrán	6 103	6 382	279	286	2 404	2 690	-2 411	-37,8
Hazai nemzetiségek összesen	342 465	573 141	230 676	87 932	33 569	121 501	109 175	19,0

Összegzés

Magyarország a nemzetiségi statisztika eszköztárát tekintve kiemelkedik a Kárpát-medence országainak sorából, hiszen három tényező alapján teszi lehetővé a nemzetiségi hovatartozás vizsgálatát. A nemzetiség, az anyanyelvés a családi, baráti közösségben használt nyelv kérdése lehetőséget nyújt az adatok sokrétű értelmezésére, amelyekből többet a tanulmány is bemutatott. A nemzetiségek számának pontosabb meghatáro-

zásánál azonban figyelembe kell venni a nemzetiségenként eltérő történelmi, kulturális hátteret is. A nemzetiségek létszámának változását nemzetiségenként eltérő modellek alapján lehet a legpontosabban meghatározni. Olyan népszámlálási kontrollváltozók bevonásával, mint például a vallás vagy a születéskori lakhely, az egyes nemzetiségek mélyebb vizsgálata is lehetővé válik.

KORAI ISKOLAEELHAGYÓK

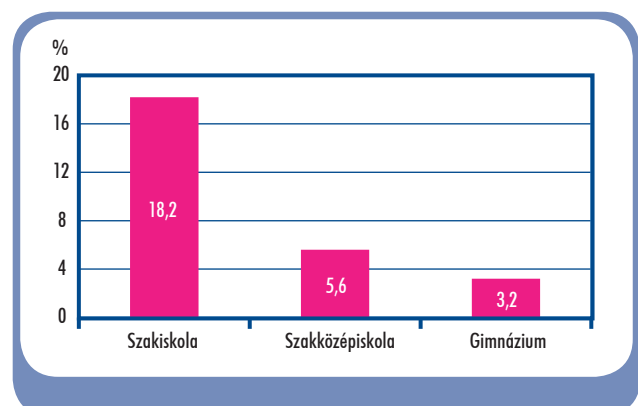
Napjainkban a munkaerőpiacon történő érvényesülés egyik alapvető feltétele a legalább középfokú végzettség megszerzése. Ha valaki ennél alacsonyabb szintű iskolai végzettséggel kerül ki az oktatási rendszerből, sokkal kisebb eséllyel talál munkát, és ebből következően az életkörülményei is kedvezőtlenebbül alakulnak, mint a magasabb végzettséggel rendelkező kortársainak. A 2011. évi népszámlálás adatai alapján szakadék húzódik a legfeljebb alapfokú végzettséggel rendelkező, illetve a középfokú szakmai oklevelet szerzett, vagy annál magasabb befejezett iskolai végzettséggel rendelkező aktív korú népesség munkanélküliségi, illetve foglalkoztatási mutatói között.

Tanulmányunk a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkező és nem továbbtanuló 18–24 éves fiatalok – azaz a korai iskolaelhagyók – demográfiai, foglalkoztatottsági, családi jellemzőit mutatja be a 2011. évi népszámlálás adatainak tükrében.

A korai iskolaelhagyás rátája az Európai Unióban hivatalosan használt definíció szerint azon 18–24 évesek arányát méri, akiknek (még) nincsen középfokú (ISCED 3 szintű, szakiskolai vagy érettségi típusú) végzettsége, és nem is vesznek részt oktatásban vagy képzésben. Hazánkban ez az arány 2011-ben 12,6%. Ha a nemek szerinti arányt is vizsgáljuk – ez férfiak esetén 13,9, nők esetén 11,2% –, akkor elmondható, hogy a férfiak nagyobb valószínűséggel lépnek ki az oktatási rendszerből középfokú végzettség megszerzése nélkül.

Az összesen közel 109 ezer korai iskolaelhagyó fiatal közül 79 ezer fő legfeljebb az általános iskola 8. évfolyamát végezte el, 29 ezer pedig elkezdett valamilyen középfokú iskolát, azonban végzettséget nem szerzett. Iskolatípusokat tekintve a lemorzsolódás – azaz a középfokú iskolát elkezdők, de végzettséget nem szerzők aránya – a szakiskolákban a legnagyobb (18,2%), az érettségi adó középiskolákban ennél jelentősen kisebb arányban – szakközépiskolában 5,6, gimnáziumban 3,2% – lépnek ki az iskolarendszerből végzettség megszerzése nélkül. Ez részben azzal magyarázható, hogy míg az érettségi egy általános végzettséget jelent, addig a szakiskolákban előfordulhat, hogy a képzés során ébred rá a tanuló, hogy mégsem a megfelelő pályát választotta, így gyakrabban hagyja félbe tanulmányait.

1. ábra A lemorzsolódás aránya a korai iskolaelhagyók körében iskolatípusonként, 2011

A továbbiakban azokat az egyéni, illetve családi jellemzőket vesszük számba, amelyek valamilyen módon hozzájárulhatnak az iskolarendszertől történő korai kilépéshez.

Demográfiai jellemzők, nemzetiség, egészségi állapot

A 18–24 éves korosztályra többnyire a nőtlen, hajadon családi állapot a jellemző, a korai iskolaelhagyók között viszont valamennyivel alacsonyabb (91,5%) a nőtlen, hajadon családi állapotúak aránya. Ezzel szemben a házasok aránya a korai iskolaelhagyók között (7,6%) közel háromszoros az adott korcsoporthoz viszonyítva. A házasságkötések magasabb arányával párhuzamosan a válások is nagyobb arányban fordulnak elő az oktatási rendszerből korán kilépők körében. A 18–24 éves korosztályban mind a házasok (35,4%), mind az elváltak (46,0%) körében kiemelkedő a legfeljebb alapfokú végzettséggel rendelkezők aránya, vagyis azok, akik fiatalabb korban

kötnek házasságot, nagyobb valószínűséggel válnak korai iskolaelhagyóvá. (1. tábla)

A korai iskolaelhagyás egyik oka lehet a korai gyermekvállalás. Míg a 18–24 évesek túlnyomó többsége gyermektelen, addig a korai iskolaelhagyók körében viszonylag magas (36,4%) a gyermekek aránya. A korai iskolaelhagyók közül a gyermekek többségének (59,3%) egy gyermeke van, a kétgyermekesek aránya 27,1%. A nők közül 32,0% egy, 15,8% kettő és 8,4% három vagy annál több gyermekkel rendelkezik, vagyis a csoport több mint fele (56,2%) anyuka. Ezzel szemben az összes 18–24 éves nő csupán 10,7%-ának van gyermeke. Férfiak esetében – bár a nőkhöz viszonyítva kisebb – szintén számottevő a különbség a korai iskolaelhagyók és az összes 18–24 éves között, előbbieknek 21,2, utóbbiaknak 4,4%-a gyermeces. (2. tábla)

A több gyermek vállalása szintén összefügg a korai iskolaelhagyással. A gyermektelenek között alacsonyabb (8,6%) az iskolaelhagyás aránya a korábban említett 12,6%-os rátánál, ugyanakkor a gyerekek számának emelkedésével párhuzamosan növekszik az ok-

1. tábla A korai iskolaelhagyók és a 18–24 éves népesség száma és megoszlása családi állapot szerint, 2011

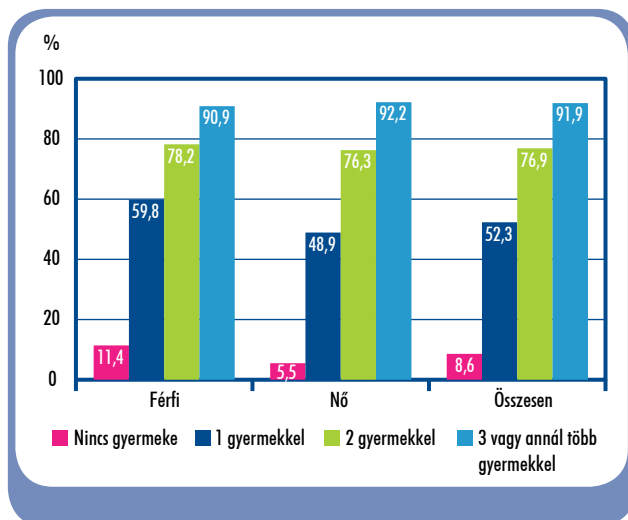
Családi állapot	Korai iskolaelhagyók		18–24 évesek		A korai iskolaelhagyók aránya a 18–24 éves népességből
	száma	megoszlása	száma	megoszlása	
Nőtlen, hajadon	99 442	91,5	839 009	97,1	11,9
Házás	8 311	7,6	23 460	2,7	35,4
Özveggy vagy elvált	919	0,8	1 996	0,2	46,0
Összesen	108 672	100,0	864 465	100,0	12,6

2. tábla A korai iskolaelhagyók és a 18–24 éves népesség megoszlása nemeként és a gyermekek száma szerint, 2011

Gyermekek száma	Korai iskolaelhagyó			18–24 éves		
	férfi	nő	összesen	férfi	nő	összesen
Nincs gyermeke	78,8	43,7	63,6	95,6	89,3	92,5
1 gyermekkel	13,6	32,0	21,6	3,2	7,3	5,2
2 gyermekkel	5,3	15,8	9,9	0,9	2,3	1,6
3 vagy annál több gyermekkel	2,3	8,4	4,9	0,3	1,0	0,7
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

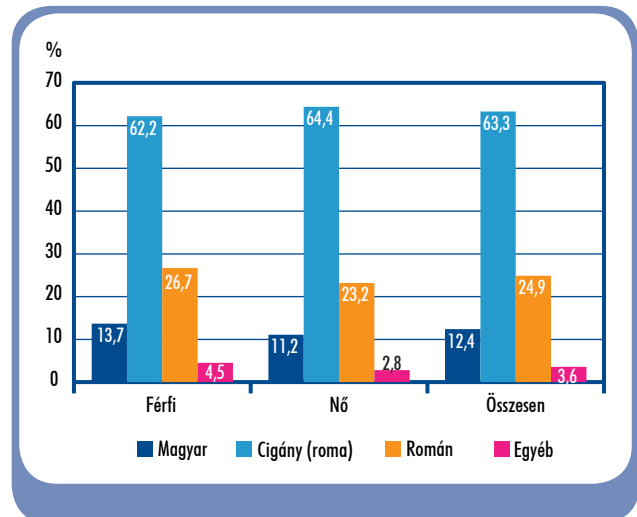
tatási rendszerből középfokú végzettség megszerzése nélkül kilépők aránya. A 18–24 éves egygyermekesek több mint fele (52,3%), a kétgyermekesek több mint háromnegyede (76,9%), a három vagy annál több gyermekesek pedig több mint 90%-a korai iskolaelhagyó. A gyermektelen és az egygyermekes férfiak nagyobb arányban lépnek ki az oktatási rendszerből középfokú végzettség megszerzése nélkül, mint a nők. A kettő vagy annál több gyermekkel rendelkezők esetén azonban megközelítőleg azonos a korai iskolaelhagyó nők és férfiak aránya.

2. ábra A korai iskolaelhagyók aránya a 18–24 éves népességből nemenként és a született gyermekek száma szerint, 2011

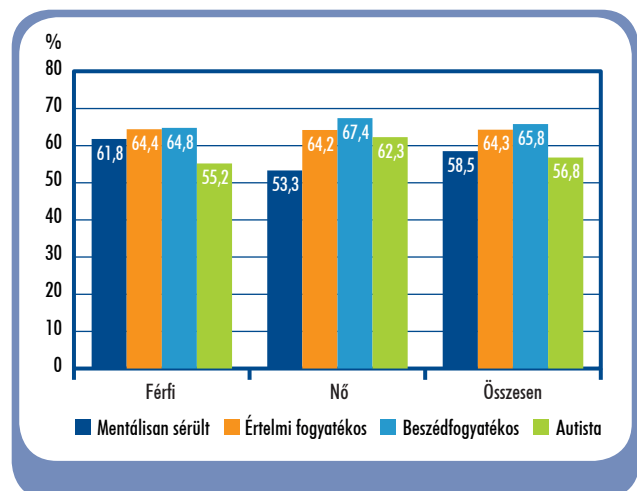
A nemzetiségi hovatartozás tekintetében elmondhatjuk, hogy két csoportban jelentős az alacsony végzettségűek aránya. A 18–24 éves cigány (roma) nemzetiségűek 63,3%-a (25 778 fő), a román nemzetiségűek 24,9%-a (702 fő) minősül korai iskolaelhagyónak. A nemek szerinti megoszlásban nincs számottevő különbség, viszont ha figyelembe vesszük, hogy a nők iskolaelhagyási aránya (11,2%) alacsonyabb, akkor látható, hogy a cigány (roma) lányok csoportja a legfokozottabban érintett (64,4%). Ugyanakkor kiemelkedően magas a cigány (roma) férfiak iskolaelhagyási aránya is (62,2%). A 18–24 éves román nemzetiségű népesség esetén a férfiak valamivel nagyobb hányada (26,7%) rendelkezik legfeljebb alapfokú végzettséggel, mint a nőké (23,2%).

3. ábra A korai iskolaelhagyók aránya a 18–24 éves népességből nemenként és nemzetiség szerint, 2011

A korai iskolaelhagyás okainak feltérképezésekor mindenképp ki kell térnünk az egészségi állapotra, ezen belül a különböző fogyatékoságokra. 2011-ben a 18–24 éves korosztályban 16 ezer fő élt valamilyen fogyatékosággal, közülük 6 ezer lépett ki az oktatási rendszerből legfeljebb alapfokú végzettséggel. Általában elmondható, hogy a fogyatékkal élők körében – legyen bármilyen típusú a fogyatékoságuk – az iskolaelhagyás aránya nagymértékben meghalad-

4. ábra A korai iskolaelhagyók aránya a fogyatékosággal élő 18–24 éves népességből nemenként és a fogyatékoság típusa szerint, 2011

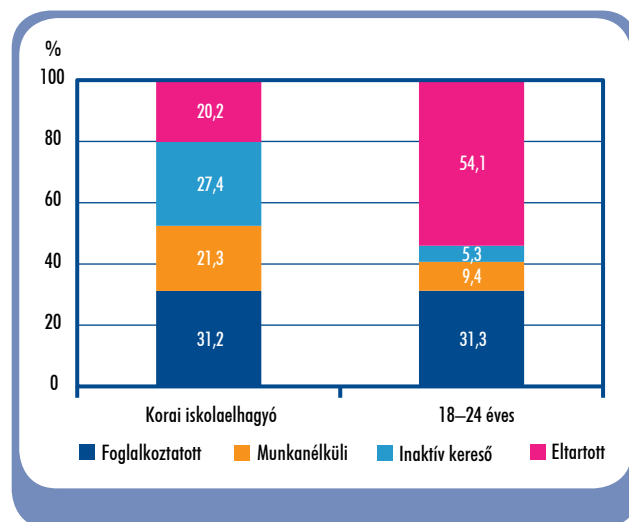
ja a korai iskolaelhagyás 12,6%-os rátáját. A 18–24 éves fogyatékosággal élő férfiak 40 (közel 4 ezer fő), a nők 33,8%-a (2 ezer fő) kerül ki az oktatási rendszerből középfokú végzettség megszerzése nélkül. A legkevésbé a nagyothallók és a gyengénlátók érintettek (17,5, illetve 17,8%-os iskolaelhagyási arány). A nem tanuló autistáknak viszont 56,8, a mentálisan sérülteknek 58,5, az értelmi fogyatékosoknak 64,3, valamint a beszéd fogyatékosoknak 65,8%-a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkezik a 18–24 éves korosztályban. Míg a mentálisan sérültek közül a férfiak válnak nagyobb arányban korai iskolaelhagyóvá, addig az autisták körében a nők lépnek ki nagyobb arányban az iskolarendszertől középfokú végzettség megszerzése nélkül. (4. ábra)

Gazdasági aktivitás

A korai iskolaelhagyók és a teljes 18–24 éves népesség gazdasági aktivitás szerinti megoszlását vizsgálva jelentős eltérések mutatkoznak a két csoport között. A legszembetűnőbb különbséget az eltartottak arányában tapasztaljuk. Mivel a 18–24 évesek közel fele (45,6%) tanuló, az eltartottak aránya ebben a csoportban meghaladja az 50%-ot. Ezzel szemben a korai iskolaelhagyók között az eltartottak – akik kivétel nélkül a nem tanuló eltartottak – aránya 20,2%. A korai iskolaelhagyók között az inaktív keresők, illetve a munkanélküliek aránya kiemelkedő a 18–24 évesekhez képest. Az inaktív keresők magasabb arányát a gyermekek születése magyarázza, hiszen a csoport többsége gyermekgondozáshoz kapcsolódó támogatásban részesül, ugyanakkor jelentős hányadot képviselnek az egyéb szociális ellátásban részesülők is. A 18–24 éves népesség közel 10%-a munkanélküli, a korai iskolaelhagyók között ugyanez az arány meghaladja a 20%-ot. A munkanélküliségi ráta (a munkanélküliek a megfelelő korcsoportba tartozó gazdaságilag aktív népesség %-ában) tekintetében elmondható, hogy a magas fiatalkori munkanélküliségi rátához (23,2%) mérten is kiemelkedő a korai iskolaelhagyónak minősülő fiatalok 40,6%-os munkanélküliségi rátája. A foglalkoztatottak aránya körülbelül azonos az összes 18–24 évesével a korai iskolaelhagyók csoport-

jában, vagyis a fiatalok nem feltétlenül a munkába állás miatt lépnek ki az oktatási rendszerből legfeljebb alacsonyabb végzettséggel.

5. ábra A korai iskolaelhagyók és a 18–24 éves népesség megoszlása gazdasági aktivitás szerint, 2011

A 33 862 korai iskolaelhagyó foglalkoztatott közel fele (46,1%) dolgozik a szolgáltató szektorban, a 18–24 éves korosztály esetében pedig – 63,5%-os részesedésével – egyértelműen ez a szektor dominál. Az iparban, építőiparban azonban a korai iskolaelhagyók képviselnek kiemelkedő hányadot (45,1%) a 18–24 évesek közel egyharmados (32,8%) részesedéséhez viszonyítva. Bár mindkét vizsgált csoportban alacsony a mezőgazdaságban dolgozók hányada, ebben a szektorban szintén a korai iskolaelhagyók dolgoznak nagyobb arányban (8,8%).

A tercier szektor egyre inkább megkívánja a kvalifikáltabb munkaerőt, így a 18–24 éves szolgáltató szektorban dolgozók között a legalacsonyabb a korai iskolaelhagyók aránya (9,1%). Az ipari, építőipari munkát végző 18–24 évesek közül körülbelül minden hatodik (17,3%) rendelkezik legfeljebb általános iskolai végzettséggel. A 18–24 éves, mezőgazdaságban dolgozóknak még ennél is nagyobb hányada, közel egyharmada (29,2%) korai iskolaelhagyó. (3. tábla)

Bár a korai iskolaelhagyó foglalkoztatottak több mint háromnegyede (79,3%) alkalmazott, a közmun-

3. tábla A korai iskolaelhagyó és a 18–24 éves foglalkoztatottak száma és megoszlása összevont nemzetgazdasági ágak szerint, 2011

Összevont nemzetgazdasági ág	Korai iskolaelhagyók		18–24 évesek		A korai iskolaelhagyók aránya a 18–24 éves népességből
	száma	megoszlása	száma	megoszlása	
Mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, halászat	2 979	8,8	10 205	3,8	29,2
Ipar, építőipar	15 287	45,1	88 493	32,8	17,3
Szolgáltatási szektor	15 596	46,1	171 481	63,5	9,1
Összesen	33 862	100,0	270 179	100,0	12,5

kások aránya – a 18–24 évesekkel (3,4%) összevetve – kiemelkedő (12,2%). A másik oldalról közelítve a 18–24 éves közmunkások közel fele (45,3%) korai iskolaelhagyó. Ez az adat azonban nem annyira meglepő, tudván, hogy a közmunkaprogram épp az alacsony végzettségűeknek hivatott munkát biztosítani. Szintén nagy arányt képviselnek a korai iskolaelhagyók között az alkalmi munkavállalók (5,9%), szemben a 18–24 éves foglalkoztatottak ugyanezen csoportjának 3,4%-os részesedésével. Ugyanakkor a korosztály alkalmi munkavállalóinak körülbelül az ötöde (21,7%) korai iskolaelhagyó.

Családi jellemzők, a szülők iskolai végzettsége, gazdasági aktivitása

A korai iskolaelhagyók családban betöltött szerepét vizsgálva két ponton tapasztaltunk jelentős eltérést a teljes 18–24 éves korcsoportéhoz képest. A korai iskolaelhagyók közel egyharmada (28,1%), a 18–24 éves korosztálynak kevesebb mint egytizede (8,8%) él élettársi kapcsolatban. Ugyanakkor a korai iskolaelhagyóknak kevesebb mint fele (51 ezer fő) él gyermekként egy adott családban, ezzel szemben a 18–24 évesek több mint kétharmada, 600 ezer fő a szüleivel élő gyermek.

4. tábla A korai iskolaelhagyó és a 18–24 éves foglalkoztatottak száma és megoszlása foglalkoztatási forma szerint, 2011

Foglalkoztatási forma	Korai iskolaelhagyók		18–24 évesek		A korai iskolaelhagyók aránya a 18–24 éves népességből
	száma	megoszlása	száma	megoszlása	
Alkalmazott	26 840	79,3	240 396	89,0	11,2
Egyéni vállalkozó, társas vállalkozás vagy szövetkezet dolgozó tagja	697	2,1	9 974	3,7	7,0
Alkalmi munkavállaló	1 993	5,9	9 199	3,4	21,7
Közmunkás	4 145	12,2	9 158	3,4	45,3
Segítő családtag	187	0,6	1 452	0,5	12,9
Összesen	33 862	100,0	270 179	100,0	12,5

Leginkább azon fiatalok lépnek ki középfokú végzettség nélkül az oktatási rendszerből, akik egyedül nevelik gyermeküket. Közöttük közel 60% a korai iskolaelhagyás rátája. Az élettársi kapcsolatban élők és a házások között szintén kiemelkedő az alacsony végzettségűek aránya: mindkét csoport esetén meghaladja a 35%-ot. A legkevésbé érintettek pedig az egyedülállók, e 18–24 évesek között a 7%-ot sem éri el azok aránya, akik legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkeznek, és nem tanulnak tovább. (5. tábla)

A családban élő gyermekeket külön megvizsgáltuk aszerint, hogy milyen típusú családban élnek, illetve kapcsolatot kerestünk a gyermekek iskolából való

kimaradása és a szüleik iskolai végzettsége, valamint gazdasági aktivitása között.

Az összes, családban élő, 18–24 éves gyermek közül a korai iskolaelhagyók aránya 8,6%. Az 51 ezer, legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkező gyermek közel kétharmada (62,9%) párkapcsolaton alapuló családban él. Közülük a többség házaspárok gyermeke, és kevesebb mint egynegyedük született élettársi kapcsolatban élők gyermekeként. A korai iskolaelhagyó gyermekek aránya épp a házaspáros típusú családokban a legalacsonyabb (6,6%), ezzel szemben az élettársi kapcsolatban élők gyermekei között a legmagasabb (17,4%).

19 ezer alacsony végzettségű gyermek egy szülő gyermekkel típusú családban él, túlnyomó több-

5. tábla A korai iskolaelhagyók és 18–24 éves népesség száma és megoszlása családi állás szerint, 2011

Családi állás	Korai iskolaelhagyók		18–24 évesek		A korai iskolaelhagyók aránya a 18–24 éves népességből
	száma	megoszlása	száma	megoszlása	
Férj, feleség	7 249	6,7	20 315	2,4	35,7
Élettárs	30 483	28,1	76 056	8,8	40,1
Egy szülő gyermekkel	3 468	3,2	5 960	0,7	58,2
Nőtlen/hajadon gyermek	51 452	47,3	600 458	69,5	8,6
Rokon, nem rokon személy	8 412	7,7	47 552	5,5	17,7
Egyedülálló	3 128	2,9	45 589	5,3	6,9
Magánháztartásban élők együtt	104 192	95,9	795 930	92,1	13,1
Intézeti lakó, hajléktalan	4 480	4,1	68 535	7,9	6,5
Összesen	108 672	100,0	864 465	100,0	12,6

6. tábla A családban élő korai iskolaelhagyó és 18–24 éves gyermekek száma és megoszlása családösszetétel szerint, 2011

Családösszetétel	Korai iskolaelhagyók		18–24 évesek		A korai iskolaelhagyók aránya a 18–24 éves népességből
	száma	megoszlása	száma	megoszlása	
Házaspár	24 747	48,1	375 667	62,6	6,6
Élettársi kapcsolat	7 625	14,8	43 827	7,3	17,4
Párkapcsolat együtt	32 372	62,9	419 494	69,9	7,7
Apa gyermekkel	3 765	7,3	29 148	4,9	12,9
Anya gyermekkel	15 315	29,8	151 816	25,3	10,1
Egy szülő gyermekkel együtt	19 080	37,1	180 964	30,1	10,5
Családban élő gyermek összesen	51 452	100,0	600 458	100,0	8,6

ségüket (80,3%) az anya neveli egyedül, egyötödük (19,7%) az apával él együtt. Az egy szülővel élő 18–24 éves gyermekek közül minden tizedik (10,5%) korai iskolaelhagyó. (6. tábla)

A párkapcsolaton alapuló családban élő 18–24 éves gyermekek 7,7%-a, összesen 32 ezer fő korai iskolaelhagyó. E gyermekek szülei többségében szintén legfeljebb alacsony végzettséggel rendelkeznek, a családfő esetében ez az arány meghaladja az 50%-ot, a feleségeknek (élettársaknak) pedig ennél is nagyobb hányada, kétharmada rendelkezik legfeljebb általános iskolai végzettséggel, és nagyon alacsony (2% körüli) a felsőfokú végzettséggel rendelkező szülők aránya. Az általános iskola 8. osztályánál alacsonyabb végzettséggel rendelkező szülők esetén a gyermekek iskolaelhagyási rátája meghaladja az 50%-ot, de az általános iskolát befejező – és további végzettséget nem szerző – szülők

gyermekei között is egyötöd azoknak az aránya, akik középfokú végzettség megszerzése nélkül lépnek ki az oktatási rendszerből. A középfokú végzettséggel rendelkező szülők gyermekei sokkal kevésbé érintettek: 6% körüli az iskolaelhagyás rátája a szakmai oklevéllel rendelkező szülők gyermekeinek, az érettségizett szülők gyermekei esetén pedig 2,5% körül alakul ez az arány. A felsőfokú végzettséggel rendelkező szülők gyermekei között elenyésző (1%) a legfeljebb általános iskolai végzettséget szerzők hányada. (7. tábla)

Az egy szülő gyermekkel típusú családokban élő 18–24 éves gyermekeknek a párkapcsolaton alapuló családban élőkénél valamivel nagyobb hányada, 10,5%-a (19 080 fő) korai iskolaelhagyó. Az ő szüleikre is jellemző, hogy többségében (57,5%) legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkeznek, negyediknek (25,6%) középfokú szakmai oklevél a legma-

7. tábla A párkapcsolaton alapuló családban élő korai iskolaelhagyó és 18–24 éves gyermekek száma és megoszlása a szülők iskolai végzettsége szerint, 2011

Legmagasabb befejezett iskolai végzettség	Korai iskolaelhagyók		18–24 évesek		A korai iskolaelhagyók aránya a 18–24 éves népességből
	száma	megoszlása	száma	megoszlása	
	Férj (férfi élettárs) végzettsége				
Általános iskola 8. évfolyamnál alacsonyabb	2 933	9,1	5 516	1,3	53,2
Általános iskola 8. évfolyam	14 573	45,0	63 211	15,1	23,1
Középfokú iskola érettségi nélkül, szakmai oklevéllel	11 506	35,5	184 165	43,9	6,2
Érettségi	2 707	8,4	102 084	24,3	2,7
Egyetem, főiskola stb. oklevéllel	653	2,0	64 518	15,4	1,0
Összesen	32 372	100,0	419 494	100,0	7,7
	Feleség (nő élettárs) végzettsége				
Általános iskola 8. évfolyamnál alacsonyabb	4 718	14,6	8 412	2,0	56,1
Általános iskola 8. évfolyam	16 764	51,8	84 319	20,1	19,9
Középfokú iskola érettségi nélkül, szakmai oklevéllel	6 390	19,7	105 972	25,3	6,0
Érettségi	3 697	11,4	142 729	34,0	2,6
Egyetem, főiskola stb. oklevéllel	803	2,5	78 062	18,6	1,0
Összesen	32 372	100,0	419 494	100,0	7,7

gasabb iskolai végzettsége. Ebben az esetben az általános iskola 8. osztályánál alacsonyabb végzettséggel rendelkező szülők gyermekeinek szintén több mint fele (51,6%), míg az alapfokú végzettséggel rendelkező szülők gyermekeinek közel negyede (24,2%) lép ki az oktatási rendszerből középfokú végzettség megszerzése nélkül. A szakmai oklevéllel rendelkező szülők gyermekei közül minden tizedik (10,4%), az érettségizett anyával vagy apával élő gyermekek közül minden huszadik (4,5%) korai iskolaelhagyó. A felsőfokú végzettséggel rendelkező szülők gyermekei között ebben az esetben is nagyon alacsony (1,6%) az oktatási rendszerből középfokú végzettség megszerzése nélkül kilépők aránya. (8. tábla)

A 18–24 éves korai iskolaelhagyó gyermekek szüleinek gazdasági aktivitás szerinti megoszlása nem tér el számottevően a párokapsolaton alapuló, illetve az egy szülő gyermekkel típusú családokban. Minden esetben a foglalkoztatottak képviselik a legnagyobb hányadot a szülők között: ez a családfő esetén meghaladja, egy szülő esetén közelíti az 50%-ot, egyedül a feleségek (nő élettársak) között képviselnek valamivel kisebb arányt (41,1%) a foglalkoztatottak. Ugyanakkor a foglalkoztatott szülők gyermekei között a legalacsonyabb a korai iskolaelhagyók aránya. A szülők között az inaktív keresők teszik ki a második

legnagyobb hányadot (25–30% körül), az ő gyermekeik esetében már lényegesen nagyobb a legfeljebb alapfokú végzettséggel rendelkezők aránya: egyszülős családban, illetve inaktív kereső feleség (nő élettárs) esetén a gyermekek közel egyötöde, míg inaktív kereső családfő esetén a gyermekek 13,0%-a lép ki az oktatási rendszerből középfokú végzettség megszerzése nélkül. A munka nélküli szülők – akiknek a részesedése 17% körüli – gyermekei az inaktív kereső szülők gyermekeihez hasonló arányban válnak korai iskolaelhagyóvá: amennyiben az egyedüli szülő vagy a családfő munkanélküli, a gyermekeik valamivel több mint 18%-a, munka nélküli feleség (nő élettárs) esetén pedig a gyermekek 15,0%-a lép ki az oktatási rendszerből legfeljebb alapfokú végzettséggel. A szülők között a legkisebb arányban az eltartottak vannak jelen: a családfő, illetve egy szülő esetén ez az arány közel 6%, a feleségek (nő élettársak) között valamivel magasabb (11,8%), viszont a korai iskolaelhagyás tekintetében az ő gyermekeik a legfokozottabban érintettek. Eltartott családfő esetén a gyermekek közel egynegyede (24,6%), eltartott egyedüli szülő esetén a gyermekek több mint egyötöde (21,4%), eltartott feleség (nő élettárs) esetén pedig a gyermekek 15,9%-a lép ki az oktatási rendszerből középfokú végzettség megszerzése nélkül.

8. tábla Az egy szülő gyermekkel típusú családban élő korai iskolaelhagyó és 18–24 éves gyermekek száma és megoszlása az apa/anya iskolai végzettsége szerint, 2011

Az apa/anya legmagasabb befejezett iskolai végzettsége	Korai iskolaelhagyók		18–24 évesek		A korai iskolaelhagyók aránya a 18–24 éves népességből
	száma	megoszlása	száma	megoszlása	
Általános iskola 8. évfolyamnál alacsonyabb	2 092	11,0	4 054	2,2	51,6
Általános iskola 8. évfolyam	8 871	46,5	36 701	20,3	24,2
Középfokú iskola érettségi nélkül, szakmai oklevéllel	4 890	25,6	46 876	25,9	10,4
Érettségi	2 690	14,1	60 046	33,2	4,5
Egyetem, főiskola stb. oklevéllel	537	2,8	33 287	18,4	1,6
Összesen	19 080	100,0	180 964	100,0	10,5

9. tábla A párkapcsolaton alapuló családban élő korai iskolaelhagyó és 18–24 éves gyermekek száma és megoszlása a szülők gazdasági aktivitása szerint, 2011

Gazdasági aktivitás	Korai iskolaelhagyók		18–24 évesek		A korai iskolaelhagyók aránya a 18–24 éves népességből
	száma	megoszlása	száma	megoszlása	
Férj (férfi élettárs) végzettsége					
Foglalkoztatott	16 826	52,0	319 356	76,1	5,3
Munkanélküli	5 759	17,8	31 883	7,6	18,1
Inaktív kereső	7 904	24,4	60 616	14,4	13,0
Eltartott	1 883	5,8	7 639	1,8	24,6
Összesen	32 372	100,0	419 494	100,0	7,7
Feleség (nő élettárs) végzettsége					
Foglalkoztatott	13 321	41,1	306 037	73,0	4,4
Munkanélküli	5 181	16,0	34 487	8,2	15,0
Inaktív kereső	10 038	31,0	54 934	13,1	18,3
Eltartott	3 832	11,8	24 036	5,7	15,9
Összesen	32 372	100,0	419 494	100,0	7,7

10. tábla Az egy szülő gyermekkel típusú családban élő korai iskolaelhagyó és 18–24 éves gyermekek száma és megoszlása az apa/anya gazdasági aktivitása szerint, 2011

Gazdasági aktivitás	Korai iskolaelhagyók		18–24 évesek		A korai iskolaelhagyók aránya a 18–24 éves népességből
	száma	megoszlása	száma	megoszlása	
Foglalkoztatott	8 802	46,1	127 949	70,7	6,9
Munkanélküli	3 565	18,7	19 530	10,8	18,3
Inaktív kereső	5 616	29,4	28 366	15,7	19,8
Eltartott	1 097	5,7	5 119	2,8	21,4
Összesen	19 080	100,0	180 964	100,0	10,5

Területi adatok

A korai iskolaelhagyók több mint 60%-a Közép-Magyarországról (19,8%), Észak-Alföldről (21,1%) és Észak-Magyarországról (19,2%) – nagyjából azonos arányban – kerül ki. A 18–24 éves korosztály közel 60%-a szintén az említett három régióban él, azonban a megoszlásuk számottevően eltér az iskolarendszertől középfokú végzettség nélkül kilépők hányadaitól: Közép-Magyarországon lényegesen nagyobb (29,7%), míg a másik két régióban jóval kisebb – Észak-Alföldön 16,0%, Észak-Magyarországon 12,1% – arányban vannak jelen. A korai iskolaelhagyók legkisebb hányada (7,1%) a Nyugat-Dunántúlon él. A többi régió tekintetében nincs számottevő

eltérés az összes 18–24 éves és a korai iskolaelhagyók csoportja között: minden egyéb területen 10% körüli arányban élnek.

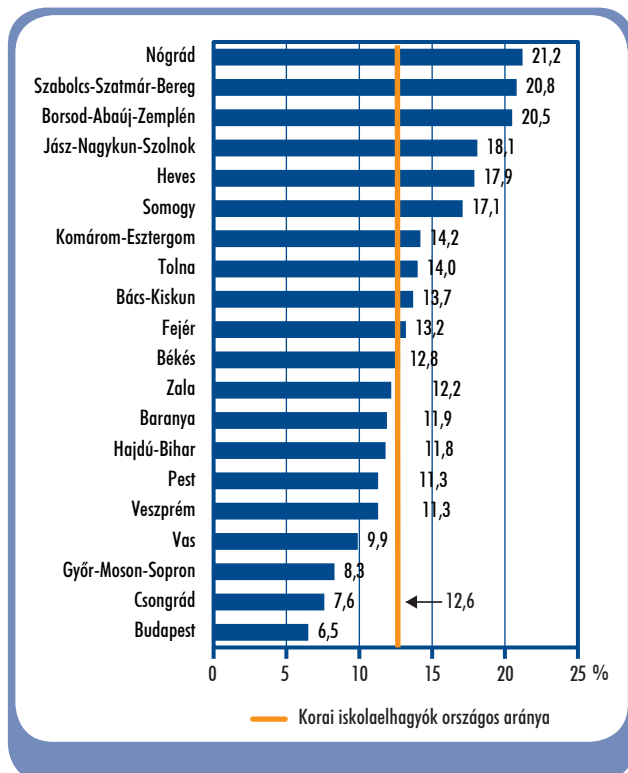
A korai iskolaelhagyók arányát tekintve Észak-Magyarország a leginkább érintett, az itt élő 18–24 évesek egyötöde (19,9%) lép ki az iskolarendszertől legfeljebb általános iskolai végzettséggel. Szintén magas az iskolaelhagyás rátája Észak-Alföldön (16,5%), ahol minden hatodik fiatal középfokú végzettség nélkül kerül ki az oktatási rendszerből. Ezzel szemben Nyugat-Dunántúlon a vizsgált korcsoport egytizede (9,7%) minősül korai iskolaelhagyónak, Közép-Magyarországon pedig még ennél is kisebb (8,4%) az alacsony végzettségű fiatalok aránya.

12. tábla A korai iskolaelhagyók és a 18–24 éves népesség száma és megoszlása statisztikai régiók szerint, 2011

Régió	Korai iskolaelhagyók		18–24 évesek		A korai iskola- elhagyók aránya a 18–24 éves népességből
	száma	megoszlása	száma	megoszlása	
Dél-Alföld	12 629	11,6	112 492	13,0	11,2
Dél-Dunántúl	11 213	10,3	80 263	9,3	14,0
Közép-Dunántúl	11 834	10,9	92 070	10,7	12,9
Közép-Magyarország	21 500	19,8	256 575	29,7	8,4
Nyugat-Dunántúl	7 762	7,1	80 017	9,3	9,7
Észak-Alföld	22 894	21,1	138 481	16,0	16,5
Észak-Magyarország	20 840	19,2	104 567	12,1	19,9
Összesen	108 672	100,0	864 465	100,0	12,6

A megyék közül három megyében kiemelkedően magas a korai iskolaelhagyók aránya: Nógrádban (21,2%), Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében (20,8%) és Borsod-Abaúj-Zemplénben (20,5%) minden ötödik fiatal abbahagyja tanulmányait középfokú végzettség megszerzése nélkül. További három me-

6. ábra A korai iskolaelhagyók aránya a 18–24 éves népességből megyénként, 2011

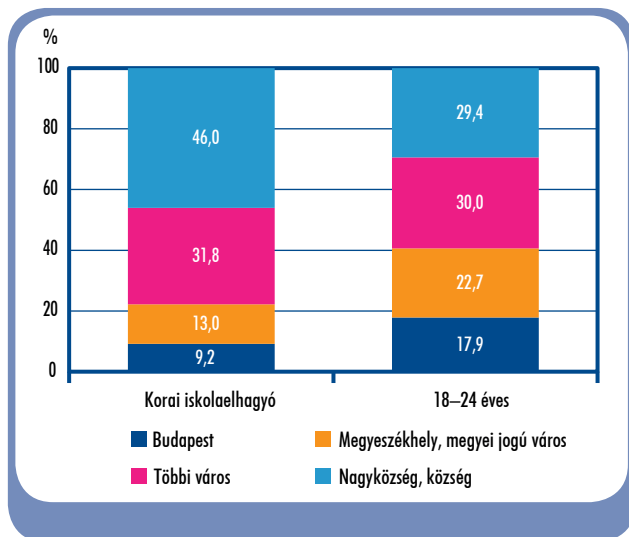

gyében – Jász-Nagykun-Szolnok, Heves, Somogy – 5 százalékponttal meghaladja a legfeljebb alapfokú végzettséggel rendelkezők hányada a 12,6%-os országos arányt. Ugyanakkor Budapesten az országos rátához mérten mindössze feleannyian (6,5%) rendelkeznek legfeljebb általános iskolai végzettséggel, és szintén alacsony a korai iskolaelhagyók aránya Csongrád (7,6%), Győr-Moson-Sopron (8,3%) és Vas (9,9%) megyében.

A településtípusokat vizsgálva a községekben élők arányában a legszembetűnőbb a különbség: a korai iskolaelhagyók közel fele (46,0%) kis- és nagyközségekben kerül ki, ezzel szemben a 18–24 évesek mindössze körülbelül egyharmada (29,4%) él községekben. Mindkét csoport esetében a településhierarchia mentén a községektől Budapest felé haladva csökken az ott élők hányada.

A korai iskolaelhagyás problémája a legnagyobb mértékben a községekben élő 18–24 éveseket érinti, közülük minden ötödik (19,6%) középfokú végzettség megszerzése nélkül lép ki az oktatási rendszerből. Ezzel szemben a fővárosban élő 18–24 évesek között az országos 12,6%-os rátához mérten csupán feleannyi (6,5%) a korai iskolaelhagyók aránya. A nagyvárosokban élők esetén ennél valamivel több (7,2%), de még mindig alacsony a legfeljebb általános iskolai végzettséggel rendelkező fiatalok rátája. A kisebb városokban élő fiatalok iskolaelhagyási rátája (13,3%) nem tér el számottevően az országostól.

7. ábra A korai iskolaelhagyók és a 18–24 éves népesség megoszlása településtípus szerint, 2011

A korai iskolaelhagyók munkaerő-piaci kilátásai

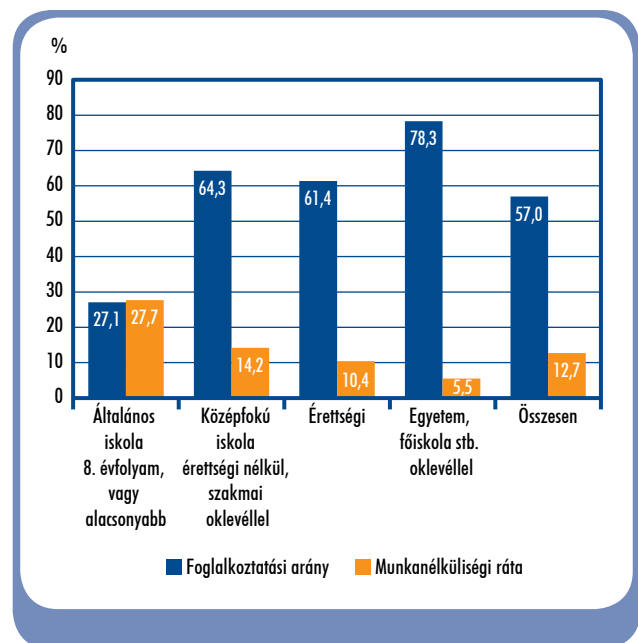
Általában igaz, hogy a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők iránt nagyobb kereslet mutatkozik a munkaerőpiacon. Az is elmondható, hogy a szakmai tapasztalat szintén döntő lehet egy-egy pozíció betöltéséhez. Mindezt figyelembe véve jelentős az alacsony végzettségű fiatalok körében a munkanélküliség kockázata: ahogy említettük, a 18–24 évesek munkanélküliségi rátája 23,2, a korai iskolaelhagyónak minősülő fiataloké 40,6%. A további munkaerő-piaci kilátások vizsgálatához a 15–64 éves népesség (azaz az aktív korúak) foglalkoztatási jellemzőit vettük alapul.

Az aktív korúak körében az alacsony iskolai végzettséggel rendelkezők foglalkoztatási aránya a legalacsonyabb (27,1%). A középfokú végzettséggel rendelkezők körében nincs számottevő különbség az érettségizettek, illetve az érettségi nélkül szakmai oklevéllel rendelkezők foglalkoztatási arányában, mindkettő valamivel meghaladja a 60%-ot. A felsőfokú végzettséggel rendelkezőknek még ennél is nagyobb hányada (78,3%) foglalkoztatott.

A legfeljebb alapfokú végzettséggel rendelkezők munkanélküliségi rátája – amit a gazdaságilag aktív népesség százalékában határoztunk meg – kiemelkedően magas (27,7%) bármely magasabb iskolai

végzettséggel rendelkező csoporthoz viszonyítva. Ráadásul ez a ráta valamivel meg is haladja a foglalkoztatási arányt (27,1%). Az iskolai végzettség szintjének emelkedésével azonban fokozatosan csökken a munkanélküliségi ráta: a középfokú iskolát végzettek körében még meghaladja a 10%-ot, a felsőfokú végzettséggel rendelkezők esetében viszont már csak 5,5%.

8. ábra A 15–64 éves népesség foglalkoztatási aránya és munkanélküliségi rátája a legmagasabb befejezett iskolai végzettség szerint, 2011

Összességében az eredmények alátámasztják azt az állítást, miszerint a magasabb iskolai végzettség jobb esélyeket jelent a munkaerőpiacon. Már a középfokú szakmai oklevéllel rendelkezők körében is számottevően magasabb a foglalkoztatottak és alacsonyabb a munkanélküliek aránya, mint a legfeljebb alapfokú végzettséggel rendelkezők között. Az iskolai végzettség szintjének növekedésével ezek az arányok tovább javulnak.

Összegzés

Elemzésünkéből kiderül, hogy egyes csoportok nagyobb valószínűséggel válnak korai iskolaelhagyóvá: például a férfiak inkább, mint a nők, a községben

élők inkább, mint a nagyvárosiak, vagy a szakiskolák tanulói inkább, mint a gimnáziumi tanulók. Ugyanakkor az is igaz, hogy a korai iskolaelhagyás problematikája – összetettségéből fakadóan – nem vezethető vissza egyetlen okra, inkább több tényező egymást erősítő hatásának eredményeként jelentkezik. Jelen tanulmány keretei között csupán egyes egyéni és családi tényezők feltérképezésére nyílt lehetőségünk, de a korai iskolaelhagyást befolyásolhatja a fiatalok iskolai teljesítménye, valamint egyéb oktatási-nevelési hatások is. Következményeit tekintve a korai iskola-

elhagyás számos negatívumot rejt magában: ezek a fiatalok könnyen kiszorulhatnak a munkaerőpiacról, ezzel együtt életkörülményeik is romlanak, és esetükben fokozottan fennáll a társadalmi kirekesztődés veszélye is. Társadalmi szinten a magas munkanélküliség terheli a szociális ellátórendszert, és rontja a gazdasági versenyképességet. Épp ezért kiemelt figyelmet igényel a korai iskolaelhagyás elleni küzdelem, illetve az alacsony végzettségű fiatalok felzárkóztatására, munkaerő-piaci integrációjára való törekvés.

AZ INTÉZETEK ÉS AZ INTÉZETBEN ÉLŐK

A legutóbbi népszámlálás adatai alapján Magyarország 9 millió 938 ezer fős lakónépességének 98%-a magánháztartásokban, 235 ezer fő közösségi szálláshelyeken élt, közel 6 ezer fő pedig fedél nélkül élő hajléktalan volt.

A 2011. évi népszámláláskor összeírt közösségi szálláshelyekről és az azokban élő népességről e kiadványban első alkalommal nyújtunk részletes tájékoztatást. Tanulmányunkban ismertetjük a lakhatás e típusának és az itt élő népességnek a sajátosságait, és bemutatjuk az előző népszámlálás óta bekövetkezett változásokat.

A népszámlálási intézeti statisztika módszertanának változása

A népszámlálások mindenkor célja az adott ország teljes népességének összeírása. Ennek érdekében a közösségi szálláshelyen – népszámlálási kifejezéssel intézetben – élők a kezdetektől fogva részét képezik az adatfelvétel célsóságának, a harmadik, 1890. évi népszámlálástól kezdve pedig a népességcsoport lakóhelyeül szolgáló intézetek is összeírásra kerülnek.

Kezdetben csak az intézetek és a bennük élők számát kérdezték, ennél részletesebb intézeti adatok felvételére az 1930. évi népszámlálás során került először sor, amikor is az intézetek rendeltetés szerinti csoportosítására is kísérletet tettek. Az 1941. évi népszámlálás során határozták meg az intézeti háztartás

fogalmát, miszerint „intézeti háztartás (lakás): több személy valamely intézmény kötelékében egy vagy több, egymással kapcsolatos lakóhelyiségben lakik, egy háztartás keretében”.

A fogalom pontosítására és az intézeti adatok részletesebb felvételére az 1960. évi népszámlálás során került sor. Ekkor ugyan még nem készült az intézeti adatok összeírására kialakított, önálló kérdőív, azonban már lehetőség volt a lakás adatainak összeírására szolgáló íven az „intézeti épület” bejegyzést megtenni, ezáltal elkülönültek azok az épületek, amelyek nagyobb részét intézeti háztartások foglalták el, továbbá az intézet rendeltetésének megnevezésére is lehetőség nyílt.

Az 1970. évi népszámlálás alkalmával sem készült külön kérdőív az intézetek és az intézeti népesség összeírására, a lakáskérdőív kérdéseinek és a válaszlehetőségeinek összeállításakor viszont már nagyobb figyelmet fordítottak az intézetek speciális jellemzőire, illetve ez alkalommal külön utasítás is készült, tartalmazva az itt élő népesség összeírásának szabályait. További előrelépést jelentett, hogy ekkortól a fegyveres testületek és rendészeti szervek intézeteinek összeírását és adatainak feldolgozását különválasztották az ún. „polgári” intézetek adataitól, aminek következtében az utóbbi adatok közzétevése lehetségessé vált.

Kifejezetten intézeti adatok összeírására szolgáló kérdőív elsőként az 1980. évi népszámláláshoz készült. Ekkor az intézet fogalmának pontosítására is

sor került: „az intézeti háztartás azoknak a nem magánháztartásban együtt élő személyeknek a köre, akik nem lakásban vagy nem ún. lakóhelyként használt lakott egyéb lakóegységben, hanem közintézmények, vállalatok, üzemek stb., általában jogi személyek által fenntartott, 5 vagy több személy közösségi elhelyezését és ellátását is szolgáló létesítményben, szálláshelyen élnek”.

Az 1990. évi népszámláláskor az intézeti idősorok összeállítását is befolyásoló változás történt, mert csak az ún. lakott, vagyis a népszámlálás eszmei időpontjában legalább egy személy számára lakóhelyként vagy tartózkodási helyként szolgáló intézeteket figyelték meg. Ennek következtében az összeírásból kimaradtak azok az intézetek, amelyekre nem terjedt ki a bejelentési kötelezettség¹⁾ (szállodák, panziók, kórházak, klinikák, stb.), illetve amelyeknek a népszámlálás eszmei időpontjában nem volt bejelentett lakója. A nevelés, tanulás vagy munkavégzés, ritkábban gondozás miatt valamely intézetben huzamosabb ideig ellátott személyeket azonban bejelentés nélkül is bejelentett lakónak tekintették, továbbá nem maradtak ki az összeírásból olyan bejelentési kötelezettséggel nem rendelkező intézetek, mint az általános iskolai kollégiumok, valamint a heti vagy havi ellátást nyújtó bölcsődék, óvodák.

A 2001. évi népszámlálás módszertanának kidolgozásakor figyelembe kellett venni egyrészt az idősorok összehasonlíthatóságára való visszatérést és a népszámlálási hagyományokat, másrészt az ENSZ Európai Gazdasági Bizottsága és az Európai Közösségek Statisztikai Hivatalai által közösen készített *Ajánlás a 2000 körüli nép- és lakásszámlálásokhoz az EGB-*

régióban című dokumentum intézeti fogalmát is. Mindezek figyelembevételével a 2001. évi népszámlálás során a következő intézeti definíciót alakították ki: „Az intézet (intézeti lakóegység) az öt vagy annál több személy közösségi elhelyezésére, vagy elhelyezésére és ellátására szolgáló független és elkülönített helyiség vagy helyiségek csoportja, függetlenül attól, hogy azt (azokat) kifejezetten erre a célra létesítették, vagy csak később alakított át erre a célra, valamint attól, hogy az adatfelvétel eszmei időpontjában él-e benne (bennük) elhelyezést vagy elhelyezést és ellátást igénybe vevő személy. A fogalom összhangban van a nemzetközi definícióval, az abban nem szereplő, öt főre vonatkozó korlát a gyakorlatban nem jelent különbséget.”

A 2011. évi népszámlálás módszertana a korábbi adatokkal való összehasonlíthatóság érdekében nem változtatott az intézet hazai fogalmán, biztosítva egyúttal az időközben uniós jogszabályban kötelező erővel megfogalmazott nemzetközi módszertannak való megfelelést is.

Az intézetek számának alakulása

Az intézetek száma 2011. október 1-jén 8728 volt, az előző népszámlálás során összeírt 6679 intézetnél 30%-kal több. Ez a 2001-ig tartó mérsékelt és egyre lassuló ütemű növekedést követően jelentős növekedést jelent. A gyarapodás elsősorban a jellemzően nem lakott intézeteket: a kereskedelmi szálláshelyeket és a vállalkozások, intézmények tulajdonában álló üdülőket érintette.

2011 októberében az összeírt intézetek közül 3487 bizonyult lakottnak. Lakottnak az a közösségi szállás-

1. tábla A lakott és nem lakott intézetek száma

Év	Lakott	Nem lakott	Összes	Lakott	Nem lakott	Összes
				%		
1990	2 427
2001	2 920	3 759	6 679	43,7	56,3	100,0
2011	3 487	5 241	8 728	40,0	60,0	100,0

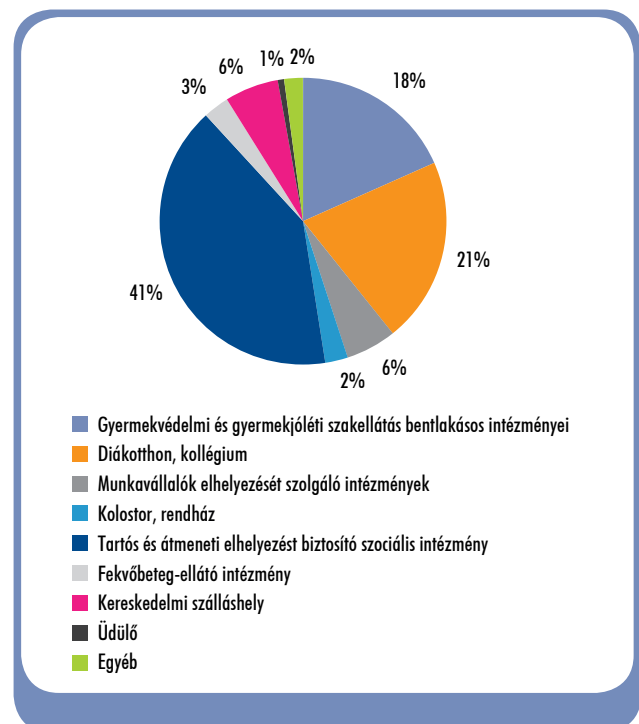
¹⁾ Az 1970. évi népszámlálás szakított a gyakorlattal, hogy az eszmei időpontban jelenlévő népességet írják össze. A bejelentettségén alapuló adatgyűjtés során az intézeti háztartásokban az eszmei időpontban nyilvántartott lakókat írták össze. Így az intézeti lakónépesség az intézeti háztartásokba állandó vagy ideiglenes lakásbejelentővel bejelentkezett és nyilvántartásba vett személyeket foglalja magába.

2. tábla A lakott és nem lakott intézetek az intézet típusa szerint

Év	Lakott		Nem lakott		Összes	
	2001	2011	2001	2011	2001	2011
Gyermekvédelmi szakellátás bentlakásos intézményei	410	504	11	26	421	530
Gyermekjóléti alapellátás bentlakásos intézményei	50	136	4	11	54	147
Diákotthon, kollégium	780	729	40	110	820	839
Munkavállalók elhelyezését szolgáló intézmények	214	199	55	56	269	255
Kolostor, rendház	82	89	11	13	93	102
Tartós elhelyezést biztosító szociális intézmény	852	1 185	17	20	869	1 205
Átmeneti elhelyezést biztosító szociális intézmény	195	233	13	13	208	246
Fekvőbeteg-ellátó intézmény	66	102	162	137	228	239
Kereskedelmi szálláshely	88	211	2 231	3 803	2 319	4 014
Üdülő	13	25	1 199	994	1 212	1 019
Otthonház	10	10	1	2	11	12
Laktanya	56	5	7	10	63	15
Javítóintézet	..	3	..	0	..	3
Büntetés-végrehajtási intézet	36	51	2	20	38	71
Menekülteket befogadó állomás	5	5	0	2	5	7
Ismeretlen	63	0	6	24	69	24
Összesen	2 920	3 487	3 759	5 241	6 679	8 728

hely tekinthető, ahol a népszámlálás eszmei időpontjában legalább egy összeírás körébe tartozó személy életvitelszerűen élt. Tíz évvel korábban 2920, 1990-ben 2427 lakott intézetet regisztráltak. Tehát az összes intézet száma mellett a lakott intézeteké is emelkedett. A nem lakott intézetek számának emelkedése jóval meghaladta a lakottakét, 2011-ben az intézetek 40%-ának volt életvitelszerű lakója, miközben ez az arány 2001-ben 44% volt.

A jellemzően nem lakott intézeti típusok (pl. kereskedelmi szálláshelyek, üdülők) az intézetek közel 60%-át képviselték. Az 5241 nem lakott intézetből több mint 3800 kereskedelmi szálláshely, 1000 üdülő jellegű intézmény volt. A nem lakott intézetek száma tíz év alatt közel 1500-zal emelkedett, ami a teljes intézeti növekmény 72%-a. Ennek nagy része új szálloda és panzió, azaz a két klasszikus kereskedelmi szálláshely típusban következett be a legnagyobb változás. A hasonló ideiglenes, üdülési elhelyezést biztosító vállalati, intézményi üdülők, egyéb kapcsolódás és sportoláshoz kapcsolódó létesítmények

1. ábra A lakott intézetek megoszlása típus szerint, 2011

is nagy számban vannak jelen az intézetek között. Szerény csökkenés után is több mint 1000 található az országban.

A 3487 lakott intézet 41%-a valamilyen tartós vagy átmeneti elhelyezést biztosító szociális intézmény volt, számuk 2001 óta 35%-kal emelkedett. Ebbe az összevont típusba az ápolást, gondozást nyújtó, rehabilitációs és lakóotthonok tartoznak, az átmeneti elhelyezést biztosító, átmeneti otthonokon, szállásokon és éjjeli menedékeken kívül. Az ilyen típusú ellátást biztosító intézmények közül minden másodikban időskorúak ellátásához kapcsolódó tevékenységet végeztek. Számuk meghaladta a 900-at, és a legnagyobb intézetszám-növekedés is ebben a kategóriában történt. Fogyatékosok gondozásával közel 250, hajléktalanok ellátásával mintegy 160 intézet foglalkozott. Pszichiátriai és szenvedélybetegek segítségét 120 intézetben végezték.

A lakott intézetek 21%-a diákotthon és kollégium volt. Miközben az összes diákotthon és kollégium száma valamelyest nőtt az utolsó két népszámlálás közötti időben, a lakott kollégiumok és diákotthonok száma némileg csökkent, így jelenleg 87%-ukban éltek életvitelszerűen, míg 2001-ben ugyanez az arány még 95% volt.

A gyermekvédelmi törvény hatálya alá eső gyermekvédelmi szak- és gyermekjóléti alapellátást nyújtó otthonok száma az elmúlt évtizedben 140-nel gyarapodott, 2011-re számuk 640-re emelkedett.

A rendszerváltáskor a gazdasági változások következményeként elkezdődött, a munkásszállások számában bekövetkezett csökkenés az elmúlt időszakban is folytatódott. 1990-ben még 903 intézet szolgált a munkavállalók elhelyezésére, 2001-ben már csak 214, 2011-re pedig 200-nál kevesebb. A kereskedelmi szálláshelyek között nőtt a néhány személy számára életvitelszerű otthont is adó szállodák, panziók száma. A kolostorok, rendházak körében is folytatódott a mérsékelt növekedés, 2011-ben 89 volt belőlük. A lakott intézetek körét a lakott vállalati üdülők, otthonházak, a büntetés-végrehajtási intézetek, a menekültbefogadó állomások, a laktanyák és a javító intézetek teszik teljessé, de ezek együttes aránya a 3%-ot sem érte el 2011-ben.

A legtöbb lakott intézet változatlanul a fővárosban volt 2011-ben, itt található a lakott intézetek 16%-a. Arányuk Pest megyében 9, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Borsod-Abaúj-Zemplén megyében 6% volt. A legkevesebb lakott intézetet Nógrád megyében találjuk.

3. tábla A lakott intézetek száma megyénként

Megye	Lakott intézetek száma		
	1990	2001	2011
Budapest	530	437	575
Bács-Kiskun	108	161	175
Baranya	107	149	144
Békés	108	147	185
Borsod-Abaúj-Zemplén	155	185	205
Csongrád	107	127	135
Fejér	92	131	151
Győr-Moson-Sopron	102	117	158
Hajdú-Bihar	116	129	211
Heves	82	111	128
Jász-Nagykun-Szolnok	95	130	130
Komárom-Esztergom	94	99	115
Nógrád	36	65	61
Pest	175	243	313
Somogy	76	118	139
Szabolcs-Szatmár-Bereg	101	189	226
Tolna	82	73	86
Vas	64	74	84
Veszprém	130	142	144
Zala	67	93	122
Összesen	2 427	2 920	3 487

A legutóbbi népszámláláskor a legtöbb új lakott intézetet Budapesten regisztrálták. Arányaiban azonban Hajdú-Bihar megyében emelkedett a legnagyobb mértékben a lakott intézetek száma, ahol a tíz évvel korábbi népszámláláshoz képest több mint 60%-kal több lakott intézetet írtak össze. Nagyarányú növekedést volt Győr-Moson-Sopron, Zala és Pest megyében is.

Az intézeti háztartásban élők

A 2011. évi népszámlálás során összeírt 3487 lakott intézetben 234 858 személy élt. Az elmúlt évtizedben az intézetek, ezen belül pedig a lakott intézetek száma is nőtt, az intézetekben élők azonban csökkent. Az 5%-os csökkenés mértéke nagyobb volt, mint a teljes népességben megfigyelhető 3% alatti fogyás.

4. tábla Az intézetben élők számának alakulása

Év	Intézetben élők száma	Intézetben élők száma az előző népszámlálás %-ában
1990 ^{a)}	250 994	-
2001	248 386	99,0
2011	234 858	94,6

^{a)} Az 1990. évi népszámlálás során a fegyveres testületek és rendészeti szervek intézeteinek összeírása és adatainak feldolgozása külön zajlott a polgári intézetek adataitól, ezért a közölt adatok nem tartalmazzák a laktanyákban, a büntetés-végrehajtás intézményeiben és a javítóintézetekben összeírt személyek számát.

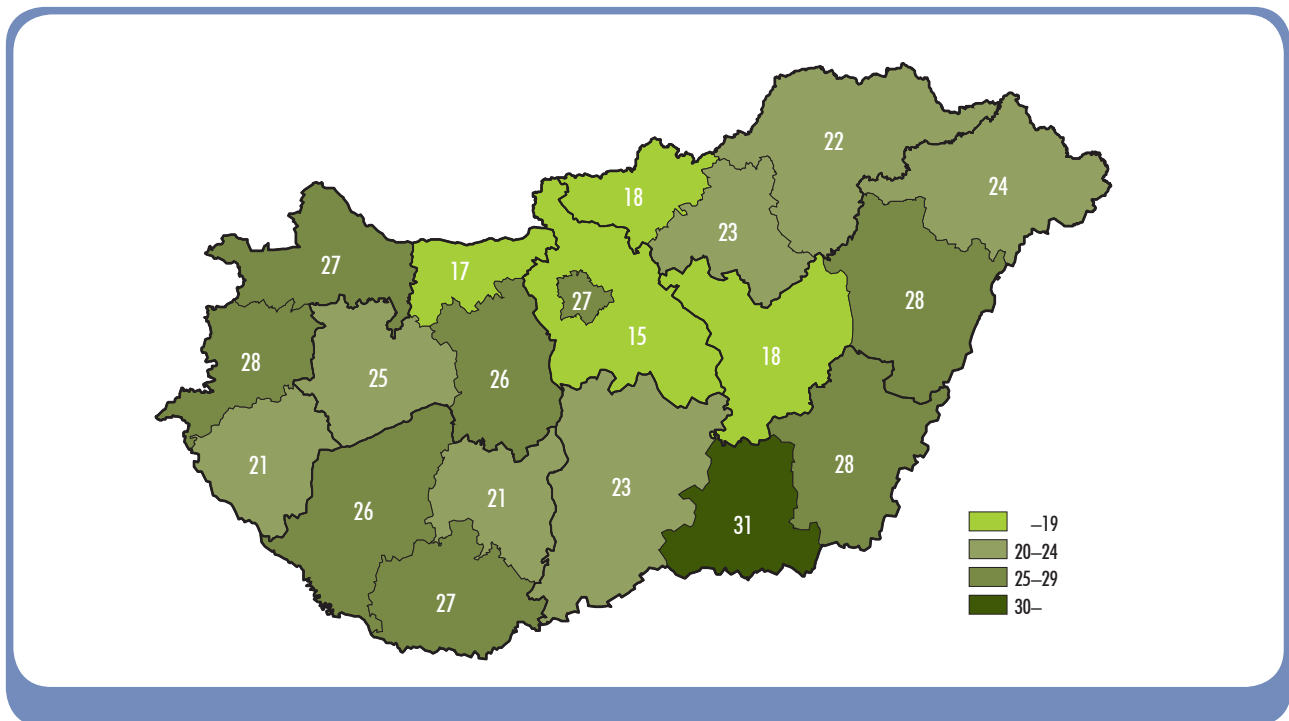
2011-ben, hasonlóan az előző népszámlálásokhoz, kollégiumokban és diákotthonokban élt az intézeti népesség jelentős része (42%). Számuk elsősorban a felsőoktatásban elterjedt más lakhatási formáknak köszönhetően a 2001-ben mért 113 ezerről 99 ezerre csökkent.

2011-ben 78 ezren éltek tartós szociális elhelyezést biztosító intézményekben, 2001-ben 62 ezren. A legtöbben (51 ezer fő) valamely időskori ellátáshoz kapcsolódó intézményben éltek, számuk az előző népszámlálás óta közel 15 ezerrel nőtt.

5. tábla Az intézetben élők számának alakulása

Intézet típusa	Intézetben élők száma		
	2001	2011	a 2001. évi százalékában
Gyermekvédelmi szakellátás bentlakásos intézményei	13 048	9 711	74,4
Gyermekjóléti alapellátás bentlakásos intézményei	1 300	3 704	284,9
Diákotthon, kollégium	113 133	99 038	87,5
Munkavállalók elhelyezését szolgáló intézmények	9 293	8 343	89,8
Kolostor, rendház	1 113	980	88,1
Tartós elhelyezést biztosító szociális intézmény			
Ápolást, gondozást nyújtó intézmény	58 514	74 137	126,7
Rehabilitációs intézmény	3 621	2 874	79,4
Lakóotthon	121	945	781,0
Együtt	62 256	77 956	125,2
Ebből: idősek ellátása	37 472	51 314	136,9
fogyatékosok ellátása	14 483	15 523	107,2
pszichiátriai betegek ellátása	7 540	8 756	116,1
szenvedélybetegek ellátása	1 339	1 254	93,7
hajléktalanok ellátása	1 422	1 109	78,0
Átmeneti elhelyezést biztosító szociális intézmény	5 851	8 686	148,5
Ebből: idősek ellátása	1 720	2 439	141,8
fogyatékosok ellátása	41	98	239,0
pszichiátriai betegek ellátása és szenvedélybetegek ellátása	156	282	180,8
hajléktalanok ellátása	3 934	5 867	149,1
Fekvőbeteg-ellátó intézmény	3 657	5 495	150,3
Kereskedelmi szálláshely	2 484	1 926	77,5
Ebből: szálloda	1 074	1 050	97,8
panzió	202	340	168,3
Üdülő	163	73	44,8
Otthonház	196	260	132,7
Laktanya	13 393	407	3,0
Javítóintézet	..	291	..
Büntetés-végrehajtási intézet	17 361	17 564	101,2
Menekülteket befogadó állomás	1 697	424	25,0
Ismeretlen	3 441	0	0,0
Összesen	248 386	234 858	94,6

2. ábra **Az ezer lakosra jutó intézetben élők száma, 2011**

Fontos változást eredményezett az intézeti népesség intézettípus szerinti szerkezetében a kötelező sorakatonai szolgálat 2004. novemberi eltörlése. Ennek hatására a 2001-ben laktanyákban összeírt személyek száma 13 ezerről 400-ra esett vissza.

Az intézeti népességből majd minden ötödik személy a fővárosban élt. Számuk az előző népszámláláshoz képest közel 2500 fővel emelkedett. Hajdú-Bihar és Pest megyékben is nőtt az intézeti lakók száma, a tíz évvel korábbinál 1000 személlyel többet regisztrált a népszámlálás.

Az intézeti népesség legnagyobb mértékű csökkenése Jász-Nagykun-Szolnok, Fejér és Bács-Kiskun megyékben következett be. 2001-hez képest Jász-Nagykun-Szolnok megyében 24, Fejér megyében 21, Bács-Kiskun megyében 16%-kal csökkent az intézetben élők száma. Ez mindhárom esetben a laktanyák felszámolásával magyarázható. 2001-ben a három megyében együttesen 3200 személy élt laktanyában, 2011-re a számuk 10 fő alá csökkent. Jász-Nagykun-Szolnok és Fejér megyében a kollégiumi népesség is jelentősen, 1000 fővel csökkent 2001 óta.

2011-ben országosan ezer főre 24 intézetben életvitelszerűen élő személy jutott.

Az intézetben élők aránya Csongrád megyében a legmagasabb, ott ezer főre 31 intézeti ellátásban részesülő személy jutott. Ezt az okozza, hogy a megye lakónépességéhez képest magas mind a diákotthonokban és kollégiumokban, mind a büntetés-végrehajtási intézményekben élők száma. Az országos átlagot jelentősen meghaladó (28 fő) az ezer lakosra jutó intézetben élők száma Békés, Hajdú-Bihar, és Vas megyében. Budapesten és Baranya megyében a mutató értéke 27. Az intézetben élők aránya Komárom-Esztergom, Jász-Nagykun-Szolnok és Nógrád megyében alacsony, Pest megyében pedig mindössze 15 intézetben élő jut ezer lakosra.

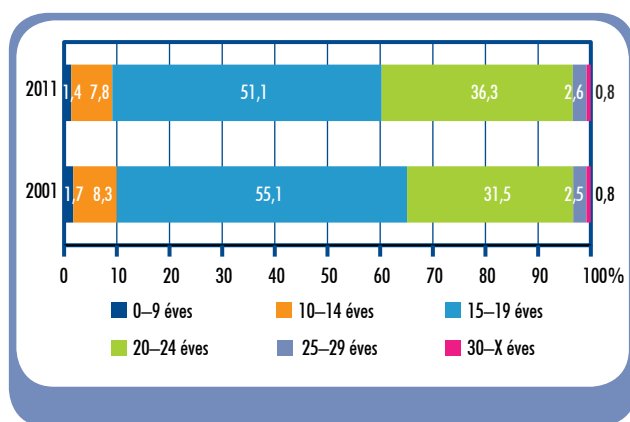
Az intézeti népesség fontosabb jellemzői

Az intézeti ellátást igénybe vevő népesség jellemzőit nagymértékben befolyásolhatja az ellátás jellege és típusa. A korábban már bemutatott megoszlásoknak megfelelően a teljes intézeti népesség karakterét elsősorban a kollégiumban élőknek, valamint az időskorúak ellátására szakosodott intézetek lakóinak jellemzői határozzák meg.

A kollégiumok lakói

2011-ben az intézeti népesség legnagyobb részét a diákotthonokban, kollégiumban élők tették ki. Számuk 99 ezer volt, ami a teljes intézetben élő lakosság 42%-a. Az ellátás típusából fakadóan az itt élők szinte kivétel nélkül 29 év alatti személyek. 51%-uk 15–19, több mint egyharmaduk 20–24 éves.

3. ábra A diákotthonban, kollégiumban élők korcsoport szerint, 2011

Korukból és élethelyzetükből fakadóan több mint 99%-uk nőtlen vagy hajadon családi állapotú, 95%-uk eltartott gazdasági aktivitású személy. Iskolai végzettségük annak megfelelően alakul, hogy milyen szintű iskola kollégiumában éltek. Kormegoszlásuk is jelzi, hogy legtöbbször (51%) általános vagy középfokú iskolai kollégiumban élt. Közülük a legnagyobb arányban (41%) a szakközépiskolába járók voltak, 32%-a gimnazisták, 19% a szakiskolában, 8% az általános iskolában tanulók aránya.

2001-ben a kollégiumokban élő 113 ezer diák többsége szintén középfokú iskola kollégiumának lakója volt. Számuk azonban 2011-re több mint 10 ezer fővel csökkent, ez szinte önmagában magyarázza a kollégista népesség körében megfigyelt csökkenést.

2011-ben közel 42 ezren éltek felsőfokú oktatási intézmény kollégiumában, több mint háromnegyedük főiskolai tanulmányokat folytatott.

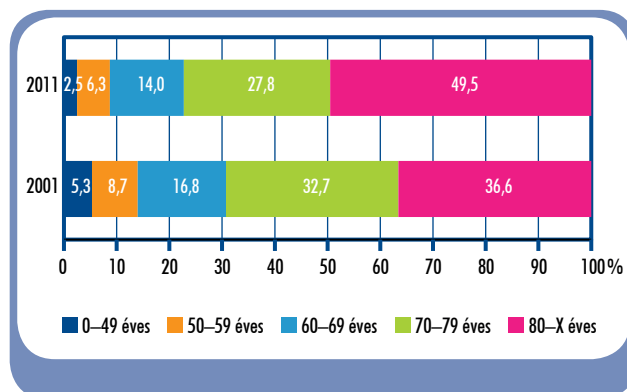
Az időskorúak ellátását végző intézetek lakói

Az intézeti népesség második legnagyobb létszámú csoportja, 54 ezer ember időskorúak tartós vagy átmeneti elhelyezésre szolgáló szociális intézményben élt.

Számuk a teljes intézeti népesség mintegy 23%-át tette ki. A diákotthonokban és kollégiumokban élőkhez hasonlóan az ellátás típusából fakadóan demográfiai ismerveik behatároltak. Főleg a legidősebb korcsoport tagjai éltek ezekben az intézményekben, majdnem minden második itt élő 80 év feletti volt.

Korábban már utaltunk rá, 2001 óta több mint 14 ezerrel nőtt az idősek gondozását végző intézetek lakóinak száma. A legnagyobb növekedés a legidősebb, 80 év feletti korcsoportban történt, számuk 12 ezerrel emelkedett. Míg 2001-ben e korcsoport aránya közel azonos volt a 70–79 évesekével, addig 2011-ben már jóval meghaladta azt.

4. ábra Az idősek otthonában, gondozóházában élők jellemző korcsoport szerint

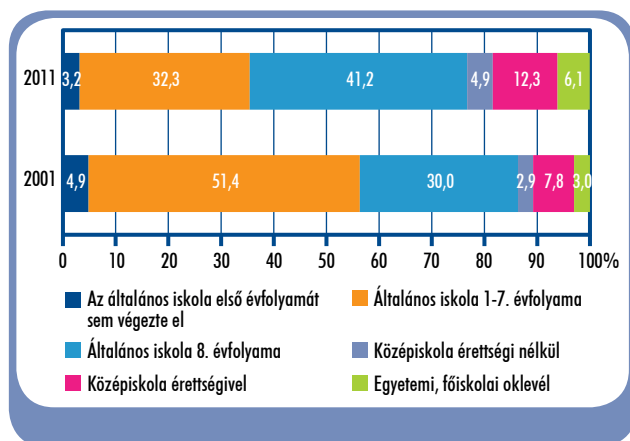
Az idősek otthonában és idősek gondozóházában élők jellemzően egyedülállóak, közel kétharmaduk özvegy, 15–15%-uk elvált, illetve nőtlen, hajadon volt. A házások aránya 8% volt.

Az idős gondozottak 41%-a az általános, elemi vagy polgári iskola 8. évfolyamát jelölte meg legmagasabb befejezett iskolai végzettségüként. 32%-uk megkezdte, azonban nem fejezte be általános iskolai tanulmányait. Azoknak az aránya, akik az általános iskola első évfolyamát sem végeztek el, alig haladta meg a 3%-ot. Középfokú oktatást 12%-uk szerzett, 5%-uk érettségi nélküli középfokú iskolai végzettséggel rendelkezett. Az egyetemi, főiskolai diplomával rendelkezők az idős gondozottak 6%-át tették ki.

Az elmúlt tíz évben az ellátási rendszerbe újonnan belépők jelentős változást okoztak a legmagasabb befejezett iskolai végzettség szerkezetében. 2001-ben még a leginkább jellemző végzettség nem az általános iskola

8 befejezett évfolyama volt, mivel az intézeti népesség ezen tagjainak több mint fele megkezdte, de nem fejezte be a 8. évfolyamot. Ez az arány 2011-ben 32%-ra csökkent. A középiskolai vagy magasabb szintű befejezett iskolai végzettséggel a gondozottak 14%-a rendelkezett, 10%-kal kevesebb, mint 2011-ben.

5. ábra Az idősök otthonában, gondozóházában élők legmagasabb befejezett iskolai végzettség szerint

Az intézetben élők kor megoszlása a fenti két meghatározó csoport jellemzői szerint alakult. Az ellátásban részesülők közel fele 15–29 éves, 17%-uk 75 évesnél idősebb volt, míg a 0–14, a 30–44, a 45–59 és a 60–74 éves korcsoportokba tartozók aránya 10% alatt maradt.

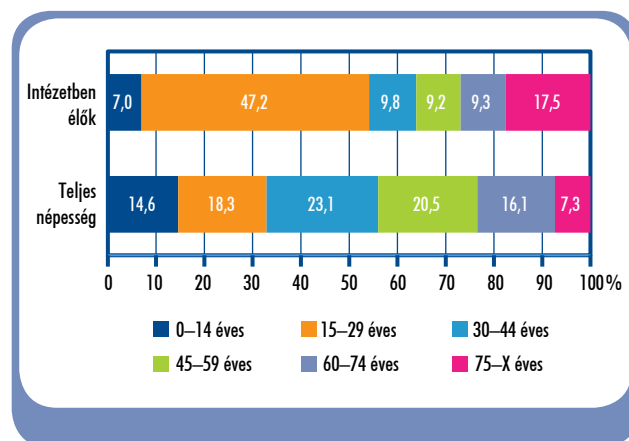
Sajátos korszerkezet rajzolódik ki: a teljes népesség 44%-át képviselő 30–59 év közötti korcsoport aránya 19%, míg a fiatal és az idős korcsoportok részesedése jóval meghaladja az összlakosság esetében tapasztaltat.

A 15–29 éves korcsoportba tartozók felülreprezentáltak az intézeti lakosságban, a teljes népességben az arányuk mindössze 18%. Közülük 80% diákonthon vagy kollégium lakója volt. Közel 6%-uk büntetés-végrehajtási intézményben, 3%-uk tartós elhelyezést biztosító, leggyakrabban fogyatékosok ellátásához kapcsolódó intézményben élt.

Az időskorúak aránya 27%, az időskorúak ellátásban érintett intézeti népesség magas aránya miatt meghaladta a teljes népességben tapasztalható 23%-os arányt. Lényeges különbség a 75 évesnél idősebbek számában mutatkozik, ami egyben ki is jelöli azt a jel-

lemző kort, amikor az időskorúak az erre szakosodott intézményekbe kerülnek: az intézeti népesség 18%-a 75 éves vagy idősebb, míg a teljes népességben 7% volt az arányuk.

6. ábra Az intézetben élők és a teljes népesség korcsoport szerint, 2011

Az intézetben élők korszerkezetének következtében enyhe férfitöbblet volt, szemben a teljes népességben lévő nőtöbblettel. Az intézetben élők között 0,7 százalékponttal több férfit talált a népszámlálás, mint nőt, ugyanakkor a teljes népességben 5 százalékponttal több a nő, mint a férfi. A legnépesebb, 30 évesnél fiatalabb korcsoportban közel 9%-kal több férfit írtak össze intézetekben, mint nőt, ami ellensúlyozza az időskorúak körében tapasztalható nőtöbbletet. Továbbá az intézeti népességben a férfiak száma a teljes népességhez képest jóval későbbi életkorban esik a nők száma alá: az intézetben élők esetében 68, a teljes népesség körében 43 éves kor felett vált a férfitöbblet nőtöbbletté.

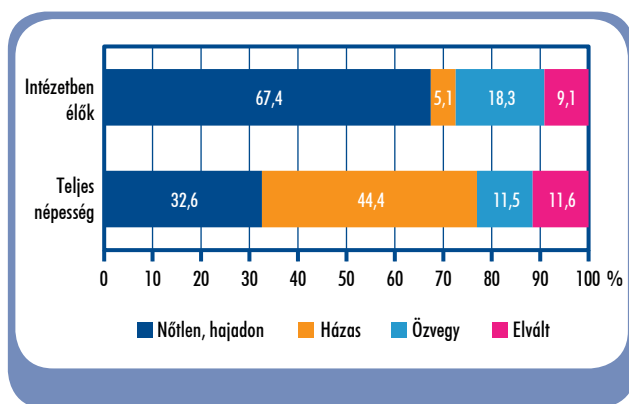
A nemi megoszlás férfiak irányába történő elmozdulásának a férfiak bizonyos intézettípusokban való felülreprezentáltsága az oka. A férfitöbblet a büntetés-végrehajtás intézményeiben a legjelentősebb, az ott élő személyek 93%-a, több mint 16 ezer személy férfi volt. Munkásszállókban is jóval több férfi élt, mint nő, valamint gyakrabban találtak az összeírók férfiakat a hajléktalanok ellátásával foglalkozó intézményekben is.

Az intézetben élők (14 évesnél idősebbek) 67%-a nőtlen vagy hajadon, 18%-a özvegyek, 9%-a elvált volt. A házások aránya 5%.

A fiatal korszerkezet eredményezi azt is, hogy az intézetben élő 14 évesnél idősebb személyek 67%-a nőtlen, hajadon, szemben a teljes lakosság körében megfigyelt 33%-kal. A kollégisták szinte teljes körűen ebbe a kategóriába tartoznak, és a fogyatékossgal élőket ellátó intézetek lakói esetében is hasonló az arány: tízből 9 személy nőtlen vagy hajadon. A büntetés-végrehajtási intézetekben élőknek közel háromnegyede tartozott ebbe a csoportba.

Az időskorúak gondozását végző intézetekben lakók magas arányának köszönhetően az özvegy családi állapotúak aránya is magasabb, mint a teljes lakosság körében. Az idősek otthonában és gondozóházában élők 60%-a már elvesztette házastársát.

7. ábra Az intézetben élők és a teljes népesség törvényes családi állapot szerint, 2011

A 14 évesnél idősebb, intézetben élők iskolai végzettség szerinti szerkezete is eltér a teljes népességétől. 39%-uk legmagasabb befejezett iskolai végzettsége az általános iskola 8. évfolyama volt. 15% volt azok aránya, akik megkezdték alapfokú tanulmányaikat, de nem végezték el a 8. évfolyamot. 5%-uk az általános iskola első évfolyamát sem teljesítette. 28%-uk érettségivel, 7%-uk középfokú végzettséggel rendelkezett érettségi bizonyítvány nélkül. Egyetemi, főiskolai oklevele az intézeti népesség 5%-ának volt.

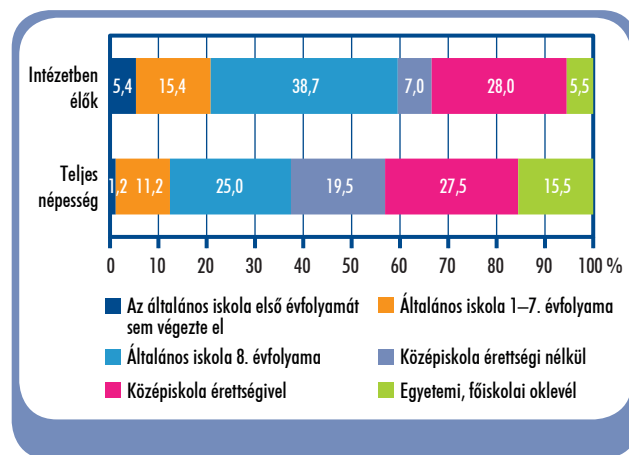
Az oktatáshoz kapcsolódó intézményekben – elsősorban az általános és középiskolai kollégiumokban élők magas száma miatt – az általános iskolába járók és az általános iskola 8. osztályát elvégzettek aránya magasabbnak bizonyult. Az időseket ellátó intézetekben élő idős személyek körére szintén ez

a végzettségi szint volt a legjellemzőbb, ami együttesen azt eredményezte, hogy az intézeti népesség nagy része idekerült.

A fogyatékossgal élők intézeteiben az itt élő személyek állapotukból fakadóan nem minden esetben tudnak bekapcsolódni az oktatási rendszerbe, így körükben gyakoribb az iskolai végzettség hiánya.

Középiskolai érettségivel jellemzően a főiskolai, egyetemi kollégiumokban élők rendelkeztek. Egyetemi, főiskolai oklevéllel rendelkező személyt a fiatalabb korszerkezetből és az ellátási típusokból fakadóan is kevesebbet figyelhetünk meg.

8. ábra Az intézetben élők és a teljes népesség legmagasabb befejezett iskolai végzettség szerint, 2011

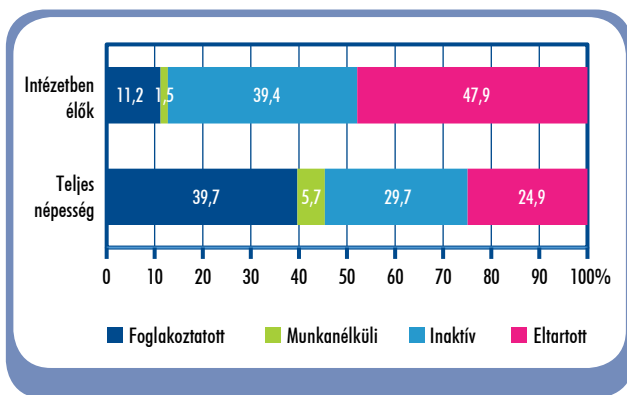

Az intézeti lakók gazdasági aktivitása a korszerkezet és az intézeti ellátások alapvető célja miatt is lényegesen eltér a teljes népességétől: körükben a foglalkoztatottak aránya 11, míg a munkanélkülieké alig 2% volt. Az inaktívok és az eltartottak együtt 87%-át képviselték a teljes intézeti sokaságnak.

A népszámlálás során azoknak a személyeknek a kötelezően kitöltendő adatairól, akik valamilyen okból akadályozva voltak a kérdőív kitöltésében, más személyek – jellemzően családtagok, gondozók – is nyilatkozhattak. Az ún. szenzitív kérdésekre (nemzetiség, vallás, egészségi állapot) azonban nem volt kötelező a válaszadás, ezért az intézetekben, ahol jellemzőbben fordulnak elő akadályozott vagy kiskorú személyek, gyakrabban maradtak válasz nélkül ezek a kérdések.

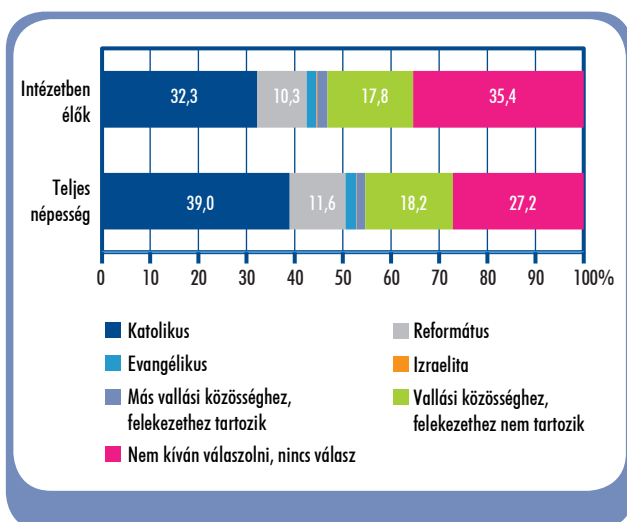
Az intézetben élők vallási megoszlása lényegében követi a teljes népességet, azonban jóval magasabb a nem válaszolók aránya. A katolikus vallású intézeti lakók aránya 32, a reformátusoké 10, az evangélikusoké 2% volt. 18%-uk nem kötődött vallási közösséghez, felekezethez, 35%-uk nem válaszolt a kérdésre.

9. ábra Az intézetben élők és a teljes népesség gazdasági aktivitás szerint, 2011

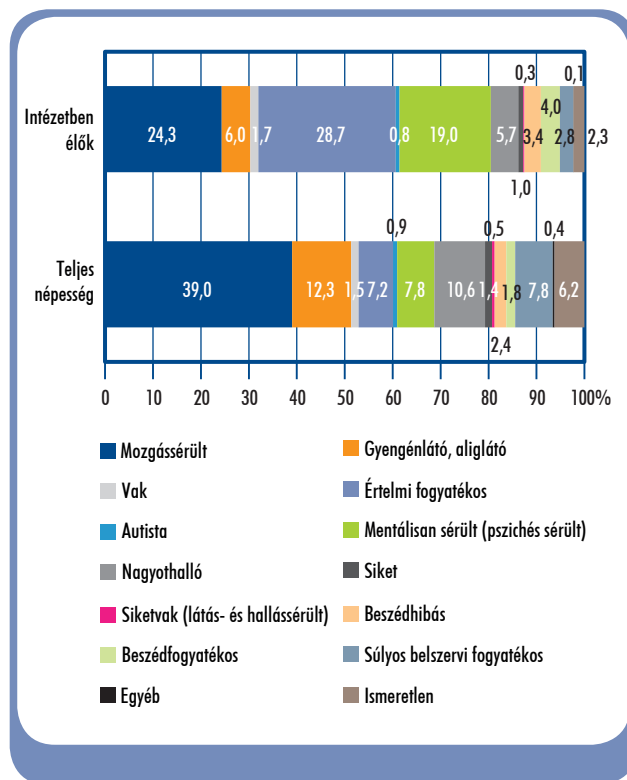
A nemzetiségi hovatartozásra vonatkozó kérdések esetében szintén gyakoribbak volt a válaszhiányos kérdőívek az intézeti népesség körében: a teljes népességben megfigyelt 14%-hoz képest 26% nem válaszolt a nemzetiségi hovatartozás megállapítására vonatkozó kérdésekre.

10. ábra Az intézetben élők és a teljes népesség vallás szerint, 2011

A nemzetiségi megoszlás az intézetben élők között szintén a teljes népességhez hasonlóan alakult azzal a különbséggel, hogy a cigány nemzetiség valamivel nagyobb arányban szerepelt közöttük.

11. ábra Az intézetben és a teljes népességben fogyatékossgal élők fogyatékossg típusa szerint, 2011

Az intézeti ellátás kiemelten fontos területét jelentik azok az intézmények, amelyek olyan személyek tartós vagy átmeneti bentlakásos ellátását végzik, akik az egészségi állapotuk következtében rendszeres gondozásra, állandó felügyeletre szorulnak, jelentős részük fogyatékossgal él.

A 491 ezer fogyatékossgal élő 8%-a, közel 39 ezer személy valamilyen intézet lakója. A leggyakoribb fogyatékossg körükben az értelmi fogyatékossg, a fogyatékossgal élő intézeti lakók több mint egynevedére volt ez jellemző. Minden negyedik intézetben élő fogyatékossgal élő személy mozgássérült. A mentálisan sérültek, pszichésen sérültek aránya közel 20%. 6%-ukra jellemzőek olyan, idős korban gyakoribban előforduló fogyatékossgok, mint a gyengénlátás, az aliglátás és a nagyothallás.

Összegzés

Elemzésünkben első alkalommal mutattuk be a népszámlálás által a közösségi szálláshelyeken összeírt népesség főbb jellemzőit. 2011-ben az intézetben élő népesség korszervezete a teljes népességnél fiatalabb, körükben enyhe férfitöbbség jelentkezett, szemben a teljes lakosságot jellemző enyhe nőtöbbséggel. A sajátos korszervezetnek köszönhetően az intézetekben

élők családi állásukat tekintve jellemzően nőtlenek, hajadonok voltak. Az intézetben élők alacsonyabb befejezett iskolai végzettséggel rendelkeztek, és lényegesen több volt közöttük az inaktív, mint a teljes népességben. Ezek a sajátosságok arra vezethetők vissza, hogy a korábbi népszámlálásokhoz hasonlóan 2011-ben is a legnépesebb ellátási forma a diákotthon, kollégium és az idősgondozás volt.

TÁVOL A CSALÁDTÓL

A fejlett ipari társadalmakban, így Magyarországon is jelentős azoknak a száma, akik más településen dolgoznak vagy járnak iskolába, mint ahol a lakóhelyük van. Az ingázók nagyobbik része naponta teszi meg a lakóhelye és a munkahelye, iskolája települése közötti utat, ők a napi ingázók.¹⁾ Az ingázók kisebb csoportját képezik az ún. huzamos ingázók. Ők azok, akik családjuktól távol élnek, csak hosszabb időközönként – hetente, havonta – járnak haza, munkásszálláson, kollégiumban és más ideiglenes lakóhelyen laknak. Elemzésünk azt a népességcsoportot vizsgálja, akik családi otthonukból kiszakadva másik településen, esetleg másik országban laknak, éjszakai pihenésüket általában, a hét nagyobb részében ott töltik, és onnan járnak iskolába, dolgozni. Állandó otthonuknak tekintett lakcímkre, családjukhoz csak meghatározott időközönként térnek vissza. Állandó lakóhelyük felőli népességmozgásuk huzamos ingázásnak, illetve ideiglenes vándorlásnak is tekinthető, amelynek célállomása a munkahely vagy az iskola települése. Őket a továbbiakban „hazajáró”²⁾ személyeknek nevezzük.

Vizsgáljuk a hazajárók távollétének okát és huzamos ingázásuk irányát. Részletesen elemezzük az iskolába járók és a munkavállalók csoportjait, demográfia,

foglalkozási jellemzők és iskolai végzettség szerint. Vizsgáljuk belföldi és országhatáron keresztül történő mozgásukat.

Az érintett háztartások és a népesség

Magyarországon a magánháztartások által lakott lakóegységek száma a 2011. évi népszámláláskor megközelítette a 3 millió 918 ezret. A lakóegységek többségében (93%-ában) kizárólag olyan személyek éltek, akiknek az az életvitelszerű lakóhelye volt. Mivel ezen a címen nem volt hazajáró személy, ezért nem képezték részét a célsokaságunknak.³⁾

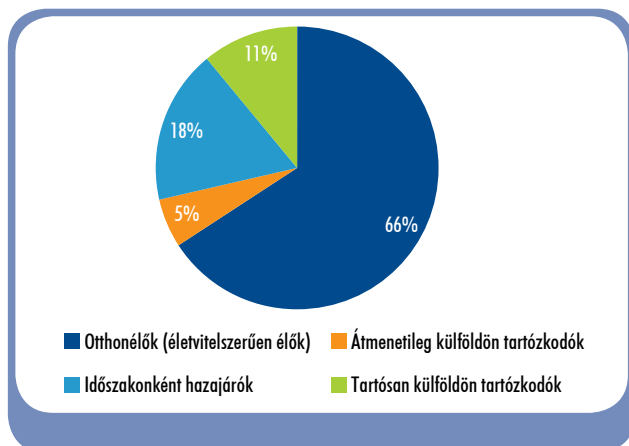
275 520 címen olyan háztartások éltek, amelyeknek volt ideiglenesen vagy tartósan távol tartózkodó tagja, aki az összeírás címét tekintette állandó otthonának. Ez a magánháztartások címeinek 7%-a, ahol több mint 680 ezer otthon élő személynek kellett valamelyik családtagját nélkülöznie a hétköznapi életben. A hazajáró személyek együttes száma megközelítette a 353 ezer főt. Tehát átlagosan a személyek egyharmada hiányzott ezekből a háztartásokból. A huzamos ingázás 275 ezer címet és 1 millió ezer személyt érintett.

¹⁾ A naponta ingázók közé számítanak a ritkábban (pl. két-három naponta), de rendszeresen ingázók is.

²⁾ Az időszakonként hazajáró és az átmenetileg külföldön tartózkodó személyeket együtt hazajáróknak nevezzük (további szinonimái: huzamos ingázók, családjuktól távol élők).

³⁾ A vizsgálatból továbbá kizártuk azt a 8 és fél ezer címet is, ahol az összeírás időpontjában életvitelszerűen nem lakott senki, tehát nem voltak otthonélő személyek.

1. ábra Az egymástól távol élő személyek megoszlása a huzamos ingázással érintett magánháztartásokban, népességekategóriánként, 2011

A hazajárók közül a tartósan külföldön tartózkodók száma 114 ezer volt.⁴⁾ Mivel ezekről a személyekről nincsenek információink, 77 ezer címmel – ahol a hiányzást valamennyi személynél tartós külföldi távollét indokolta – tovább csökkentettük a vizsgált magánháztartások címeit.

Az elemzés alapsokaságát 198 762 cím alkotta, ahol legalább egy otthon élő és legalább egy átmenetileg külföldön tartózkodó vagy időszakonként hazajáró személyt is összeírtak.

Legtöbbször, a címek 64%-ában egy, 12%-ában két időszakosan hazajáró személy volt távol. A címek 23%-áról 1 átmenetileg külföldön tartózkodó személy hiányzott. Ritkán fordult elő (2%), hogy egy címen a hazajárók mindkét csoportjából írtak össze személyeket.

A belföldi lakhelyükről időszakonként hazajárók személyek száma 182 ezer, az átmenetileg – várhatóan 12 hónapnál rövidebb ideig – más országban tartózkodó személyeké 58 ezer fő volt. A hazajárók száma így együttesen megközelítette a 240 ezer személyt.

A távollét oka

A vizsgált csoportba tartozók ideiglenes helyváltoztatása két okból eredet: iskolába járásból és munkavállalásból, amelyek közel egyforma arányban indokolták elköltözésüket.

Száz hazajáró személyből 94 az otthonának tekintett lakcímétől távolabbi településen lévő oktatási intézményben tanult vagy munkahelyen dolgozott.

1. tábla Az otthonélők és a hazajárók száma és aránya, 2011

Megnevezés	Otthon élő személyek	Hazajáró személyek			Egymástól távol élők ^{a)} összesen
		átmenetileg külföldön tartózkodók	időszakonként hazajárók	együtt	
Szám, ezer fő	511	58	182	239	751
Arány, %	68,1	7,7	24,2	31,9	100,0

^{a)} Lakcímen összeírt személyek.

2. tábla A hazajárók és a népesség iskolába járás és munkavégzés szerint, 2011

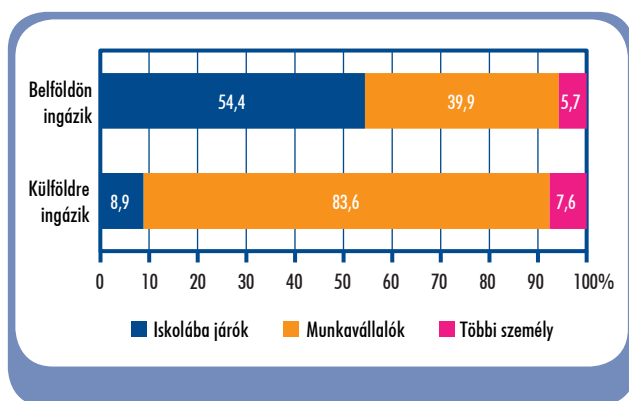
Megnevezés	Hazajáró személyek	Népesség összesen	Hazajáró személyek	Népesség összesen
	ezer fő		megoszlás, %	
Tanul	104	1 615	43,5	16,3
Dolgozik ^{a)}	109	3 777	45,6	38,0
Tanul és dolgozik	12	166	4,8	1,7
Tanul és/vagy dolgozik együtt	225	5 558	93,9	55,9
Nem tanul és nem dolgozik	15	4 380	6,1	44,1
Összesen	239	9 938	100,0	100,0

^{a)} Foglalkoztatott gazdasági aktivitású személyek.

⁴⁾ A családjuktól tartósan, 12 hónapnál hosszabb ideje külföldön élőkrol csupán számszaki adatokkal rendelkezünk. Őket nem a magyarországi népszámlálás írta össze, személyi kérdőív nem készült róluk, csak a lakcímen élő, de tartósan külföldön tartózkodó személyek számát tudakolta a magyar kérdőív.

Míg a hazajáró személyek hasonló arányban jártak iskolába vagy munkába, addig a teljes népességet a dolgozni járók kétharmados többsége jellemezte. A munkahely mellett iskolába járók 5%-os hányada 2 százalékponttal meghaladta a népesség egészében mért részarányt.⁵⁾ A családtól távol élők közül 15 ezer személy az adatfelvétel időpontjában egyetlen oktatási intézményben sem tanult és munkahelye se volt. Ők vélhetően munkát kerestek, vagy éppen iskolakezdésre vártak, hiszen néhány iskolában 2011. október 1-jén még nem kezdték meg a 2011/2012-es tanévet.

2. ábra A hazajárók megoszlása a huzamos ingázás célja szerint, 2011

A családtól való elszakadást más okok indokolták, attól függően, hogy a huzamos ingázás belföldön történt vagy külföldre irányult. A hazajárók országhatáron belüli ideiglenes elköltözése leggyakrabban az iskolába járásból fakadt. A belföldön huzamosan ingázók 54%-a lakóhelyétől távol lévő iskolája miatt

kényszerült különélésre, 40%-a pedig a munkavégzés helyszíne miatt. A külföldre huzamosan ingázók 84%-a munkavállalás, 9%-a tanulás miatt került átmenetileg távol a családjától.

A huzamos ingázás iránya

Magyarországon a 2011. évi népszámláláskor 5 millió 558 ezer iskolába vagy munkába járó személyt vettek számba. Többségük, 98%-uk országhatáron belüli, míg közel 2%-uk külföldön lévő tanintézményben tanult vagy munkahelyen dolgozott. A hazajárók arányszámai a népességétől jelentősen eltértek. A huzamos ingázást belföldön vállalók hányada 76, a külföldi iskolába, munkahelyre járók részaránya 24% volt. A közel 92 ezer külföldön tanuló, dolgozó személy közül 54 ezren átmenetileg az adott külföldi országban is tartózkodtak, és csak meghatározott időközönként tértek vissza családjukhoz. A fennmaradó 38 ezer személy életvitelszerű magyarországi lakóhelye és a külföldi iskola, munkahely között ingázott napi szinten.

Időszakosan hazajárók

(belföldön huzamosan ingázók)

A 2011. évi népszámlálás 181 736 fő belföldről időszakosan hazajáró személyt vett számba. A népesség közel 2%-ának az összeírás helyén volt az állandó otthona, de tanulás, munkavégzés miatt más magyarországi⁶⁾ laccímen, kollégiumban, munkásszálláson, albérlésben laktak, és csak hetente, kéthetente, havonta tértek vissza az összeírás helyére.

A huzamos belföldi ingázók közül minden negyedik személy 51–100 kilométeres utat tett meg, amikor

3. tábla A tanuló, dolgozó hazajárók, valamint a népesség száma és aránya az iskola, munkahely helyszíne szerint, 2011

Tanulás, munkavégzés helyszíne	Hazajáró személyek	Népesség összesen	Hazajáró személyek	Népesség összesen	Hazajáró személyek	Népesség összesen
	ezer fő		megoszlás, %		átlagos életkor, éves	
Magyarország	171	5 466	76,2	98,3	24	33
Külföld	54	92	23,8	1,7	34	35
Összesen	225	5 558	100,0	100,0	24	34

⁵⁾ A személyi kérdőív ingázásra vonatkozó kérdésénél, aki dolgozott és tanult is, annak a munkavégzéshez kapcsolódó adatokat kellett megadnia (iskolába járásuk helyszínéről nem rendelkezünk adatokkal), ezért ők az elemzésben a munkavállalóknál szerepelnek.

⁶⁾ Huzamos ingázásuk szinte kizárólag belföldre irányul, kivételt képez az a néhány száz személy, akinek valamelyik szomszédos országban (főképp Ausztriában) volt az iskolája vagy a munkahelye, ami miatt lakóhelyéről ideiglenesen országhatár közeli településre költözött, ahonnan a napi átjárást külföldre meg tudta oldani.

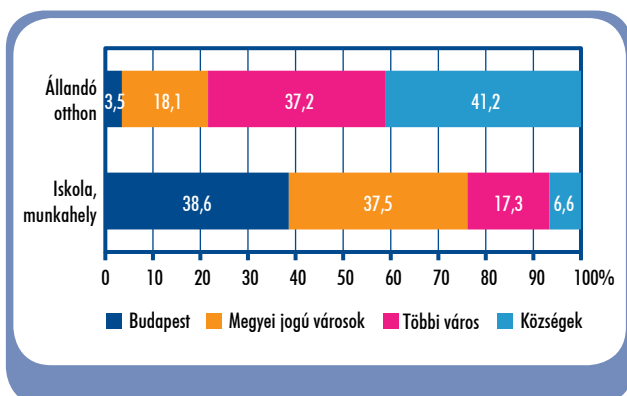
időközönként – többnyire hétfévenként – visszatért családjához. Sokan ettől távolabbra is eljártak tanulni vagy dolgozni, a 101 és 250 kilométer közötti távolságról hazajárók részaránya 13 és 16% között alakult. Az időszakonként hazajárók országhatáron belül átlagosan 124 kilométerrel távolabb eső településen válták az iskolába, munkába járást.

4. tábla A Magyarországon huzamosan és naponta ingázók megoszlása az állandó otthon és a belföldi iskola, munkahely települése közötti távolság szerint, 2011

Ingázás távolsága, km	Magyarországon	
	huzamosan ingázók	naponta ingázók
	megoszlás, %	
– 50	19,7	88,7
51 – 100	26,4	7,3
101 – 150	19,2	1,9
151 – 200	15,8	1,2
201 –	18,9	1,0
Összesen	100,0	100,0
Átlagos távolság, km	124	29

A népességben mért napi belföldi ingázás távolsága sokkal rövidebb, átlagosan 29 kilométer. A napi ingázók 21%-a 1–10, 34%-a 11–20 kilométer körzetben tanult vagy dolgozott. Az 50 vagy annál kevesebb kilométerre levő tanintézménybe vagy munkahelyre járók együttes hányada megközelítette a 90%-ot.

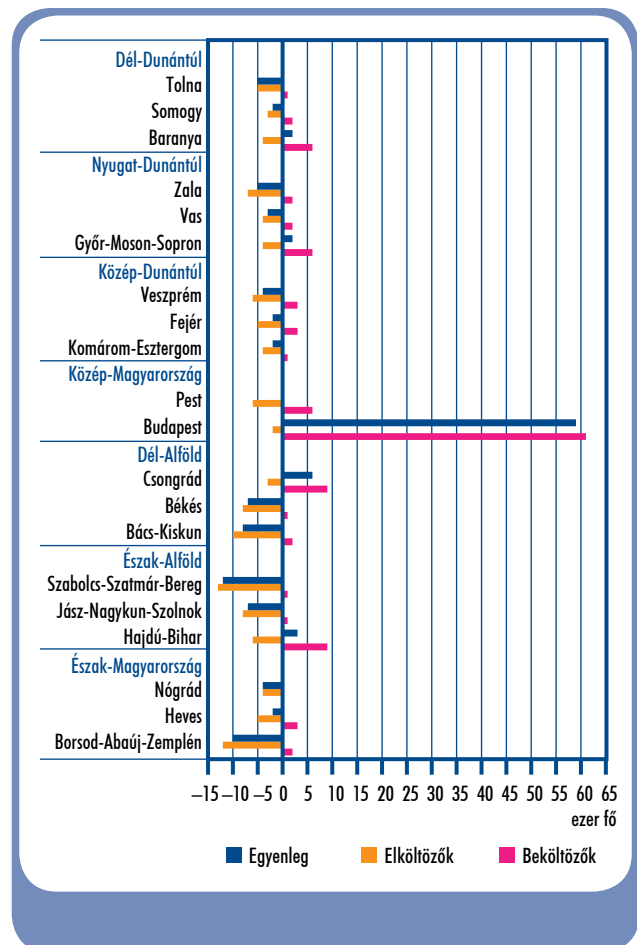
3. ábra A Magyarországról időszakosan hazajáró személyek megoszlása az állandó otthon és az iskola, munkahely településtípusa szerint, 2011

A huzamos ingázók 41%-a községből, 37%-a kisebb városból érkezett, a célállomása főleg Budapest vagy valamelyik megyei jogú város volt. A népmozgás így az alacsonyabb jogállású településről a magasabb felé irányult. Ennek előfeltétele azonban, hogy a városok bizonyos szerepkörben többlettel rendelkezzenek (pl. iskolai férőhelyek, munkahelyek száma), így ki tudják elégíteni a vonzáskörzetből vagy távolabbról érkező igényeket is.

Az időszakosan hazajáró személyek 70%-ának családi otthonától eltérő megyébe, illetve a fővárosba kellett ideiglenesen költöznie az iskola vagy a munkahely érdekében, 30%-uk pedig megyén (fővároson) belül költözött. A befogadó településeket vizsgálva szembeötlő Budapest túlsúlya, ami azzal magyarázható, hogy itt nagy számban és koncentráltan álltak rendelkezésre oktatási intézmények és munkahelyek. Az ingázás egyenlegét is mutató ábrából jól látszik,

4. ábra Az időszakosan hazajárók megyék közötti ingázásának egyenlege, 2011

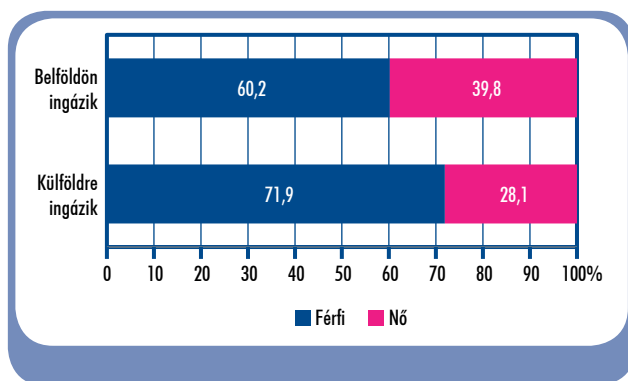

hogy a legfőbb célpont a főváros, az ide ideiglenesen beköltöző tanulók, munkavállalók száma meghaladta az 61 ezer főt. Népszerűek voltak még egyes egyetemvárossal (Szeged, Debrecen, Győr, Gödöllő, Szombathely) rendelkező megyék is, ahol az ingázási egyenleg többletet mutatott. A többi megyében az időszakosan hazajárókat negatív ingázási egyenleg jellemezte. A legtöbben Szabolcs-Szatmár-Bereg és Borsod-Abaúj-Zemplén megyét hagyták el ideiglenesen.

Átmenetileg külföldön tartózkodók (külföldre huzamosan ingázók)

A legutóbbi népszámlálás 57 639 fő átmenetileg külföldön tartózkodó személyről számolt be, többségük, 53 ezer fő munkavállalás vagy tanulás miatt költözött külföldre, vállalva a huzamos ingázás nehézségeit, költségeit és a családtól való távol élést. A napi ingázók száma is meghaladta a 38 ezer főt, akik főképp határ menti országokba jártak át. Az iskola vagy munkahely miatt külföldre ingázó 92 ezer személy legnépszerűbb célállomása Ausztria volt, amit a rangsorban Németország, majd Anglia követett.

5. ábra Más országban tanulók, dolgozók nemenkénti megoszlása az ingázás iránya szerint, 2011

Ettől eltér az országok ingázás típusa szerint népszerűsége. Az átmenetileg külföldön tartózkodók elsődleges célpontja Németország, majd Anglia volt, Ausztria csupán a harmadik helyet foglalta el. A napi ingázók népszerűségi ranglistájának élén Ausztria, második helyen Németországot megelőzve Szlovákia állt.

Az ingázók nemenkénti megoszlását – az ingázás típusától függetlenül – jelentős férfitöbblet jellemezte,

két és félszer több férfi ingázott külföldre, mint nő. A külföldre ingázó férfiak hányada 72% volt, 12 százalékponttal meghaladta a belföldön ingázók arányszámát.

A külföldi tanulás és munkavégzés sokszor egymást követik. A felsőoktatásban manapság viszonylag könnyen megpályázható külföldi ösztöndíjas képzések során a diákok gyakran megteremtik egy későbbi külföldi munkavállalás feltételeit.

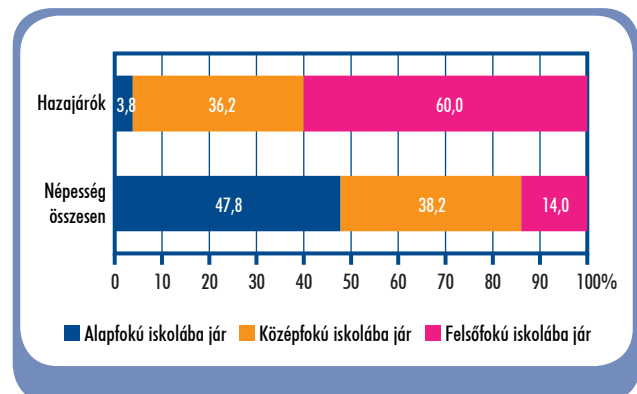
A huzamosan ingázók csoportjai

A következőkben a családjuktól távol élő személyek közül már csak azokat vizsgáljuk, akik tanulás vagy munkavégzés miatt ingáztak.

Az iskolába járók

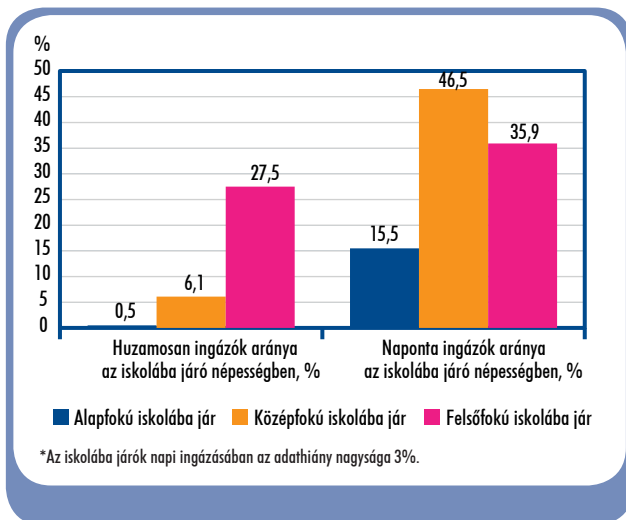
Az 1 millió 615 ezer iskolába járó népesség 6%-a az oktatási intézmény helyszíne miatt lakóhelyétől eltérő magyarországi lakcímen, diákotthonban, kollégiumban, albérletben lakott, és csak hetente, kéthetente, havonta tért vissza otthonába. 104 ezer huzamosan ingázó diák lakott családjától távol, másik településen, ahol az oktatási intézmény található. A hazajáró tanulók 60%-a főiskolára vagy egyetemre járt, több mint egyharmaduk középfokú oktatásban vett részt és általában diákotthonban, kollégiumban lakott. A teljes népességet tekintve az iskolába járó népesség 48%-a általános, 38%-a középfokú iskolába járt, 14%-uk volt valamelyik felsőfokú tanintézmény hallgatója. Minél magasabb szintű iskolába járt valaki, annál nagyobb eséllyel kényszerült huzamos ingázásra.

6. ábra Az iskolába járók megoszlása az iskola szintje szerint a hazajáró személyek között és a népességben, 2011

Az iskolába járó fiatalok többségének az oktatási intézmény eléréséhez lakóhelyének közigazgatási határát sem kell átlépnie. Ugyanakkor a lakóhelyétől eltérő településre naponta ingázók és a huzamos ingázók együttes száma meghaladta az 592 ezer tanulót. Az ingázók többségét a napi ingázók adták, 82%-uk naponta tette meg a lakóhely és az iskola közötti távolságot, 18%-uknak pedig ideiglenesen az oktatási intézmény településére kellett költöznie. Az iskolába járók 30%-a napi szinten, 6%-a huzamosan ingázott.

7. ábra A huzamosan és a naponta ingázók* aránya az iskolába járók között az iskola szintje szerint, 2011

Általános iskolai képzés miatt csupán 4000 gyermeknek kellett – valószínűleg speciális bentlakásos – diákotthonban élnie. A családi otthontól távol eső településen lévő középiskola miatt az iskolába járók 6, felsőfokú iskola miatt 27,5%-uk ingázott huzamosan. A tanulók napi ingázása a középiskolában a leggyakoribb, minden második, középfokú képzésre járó diák lakóhelyétől eltérő településen tanult. Száz diákból 16 alapfokú és 36 felsőfokú képzésre ingázott naponta. A települések többsége rendelkezett alapfokú oktatási intézménnyel, így a helybeli általános iskolásoknak nem kellett ingázniuk. A középfokon tanulni vágyók nagy eséllyel találtak megyén belüli városban olyan középiskolát, ami napi ingázással elérhető. Ezzel szemben a kiválasztott főiskola vagy egyetem sok esetben – a nagy távolság miatt – csak huzamos ingázással érhető el, ami kikényszerítette a gyermekek családtól való elszakadását.

Az iskola szintje tehát egyértelműen meghatározta az ingázás típusát.

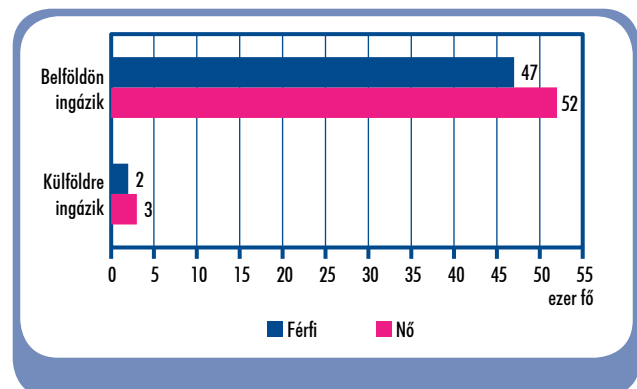
A huzamosan ingázó tanulók nemenkénti megoszlását nőtöbbslet jellemezte, a nők részaránya 5 százalékponttal meghaladta a férfiak 47%-os hányadát. A teljes tanuló népességben a nemek aránya közel azonos volt. Az otthonuktól távol élő tanulók 88%-a a 15–24 éves korcsoportba tartozott, tehát olyan iskoláskorú személyek alkották, akik közép- vagy felsőoktatásra jártak. Átlagos életkoruk 4 évvel magasabb a teljes tanuló népességénél, akik 16 évesek voltak.

Az életkori sajátosságukból adódik, hogy szinte mindenki nőtlen vagy hajadon családi állapotú. Családban, háztartásban betöltött szerepük szerint 96%-uk gyermek. A tanuló népességből többen éltek már párkapcsolatban ebben a korban.

A legmagasabb befejezett iskolai végzettségek arányszámai is összecsengtek a korcsoportok előfordulásával. Az érettségizettek képviselték a legmagasabb, 62%-os részarányt, ők a népszámlálás idején többnyire valamelyik főiskolán vagy egyetemen folytatták tanulmányaikat. Száz érettségizett továbbtanuló közül 22-en, száz diplomásból 26-an huzamos ingázásra kényszerültek az iskola távolsága miatt. Középiskolát könnyebben találtak az általános iskolát elvégzett diákok napi ingázással bejárható közelségben.

A családjuktól távol élő tanulók gazdasági aktivitási arányszámai a tanuló népességben mérthez nagyon hasonlóak: többnyire eltartottak, szüleik finanszírozzák a huzamos ingázással járó költségeket (kollégium, albérlet, utazás stb.), vagy ösztöndíjból, diákhitelből fedezik azt.

8. ábra Az iskolába járók száma a huzamos ingázás iránya szerint nemenként, 2011

Az iskolába járók csoportja jellemzően húsz év körüli, többnyire házasságot még soha nem kötött, gyermek családi állású személyeket foglal magában.

A 2011. évi népszámlálás adatai szerint száz huzamosan ingázó diákból 95 magyarországi oktatási intézményben tanult, csak kevesen választottak országhatáron kívüli iskolát. 100 ezer diáknak a lakóhelytől távol eső iskola miatt, további 5 ezer tanulónak külföldi iskolája miatt kellett családjától ideiglenesen elköltöznie. Az iskolába járó ingázók között 6 ezerrel több nő volt, mint férfi, egyaránt nőtöbbséget jellemezte a belföldön belül és a külföldre ingázókat.

A munkavállalók

A magyarok mobilitása nemzetközi összehasonlításban a magas munkanélküliség ellenére is igen alacsony. Sokan akkor sem vállalják a költözést, ha egy távoli városban esetleg biztos munkahelyük lenne, amire a lakhatás alacsony mobilitása, az alacsony bérlakásarány és a piaci bérlés magas ára is magyarázatul szolgálhat.

A legutóbbi népszámláláskor 3 millió 943 ezer foglalkoztatott személyt vettek számba. A munkavállalók többsége, 66%-a saját településén belül – a főváros esetében legfeljebb másik kerületben – dolgozott, így nem kellett ingázni. Minden harmadik foglalkoztatott napi ingázással jutott el a munkahelyére.

5. tábla A munkavállalók száma és népességen belüli aránya, az ingázás típusa és iránya szerint, 2011

Megnevezés	Munkavállalók	
	száma, ezer fő	aránya a népességben, %
Napi ingázók	1 341	34,0
Ebből:		7,3
belföldön ingázik	1 314	33,3
külföldre ingázik	27	0,7
Huzamos ingázók (hazajárók)	121	3,1
Ebből:		
belföldön ingázik	72	1,8
külföldre ingázik	48	1,2
Ingázók összesen	1 461	36,4

121 ezer huzamosan ingázó munkavállaló a munkavégzés érdekében a hétköznapokat családjától eltérő címen, általában attól távoli településen vagy másik országban töltötte, és csak időszakonként tért vissza. A munkavállalók 34%-a napi szinten, 3%-a huzamosan ingázott.

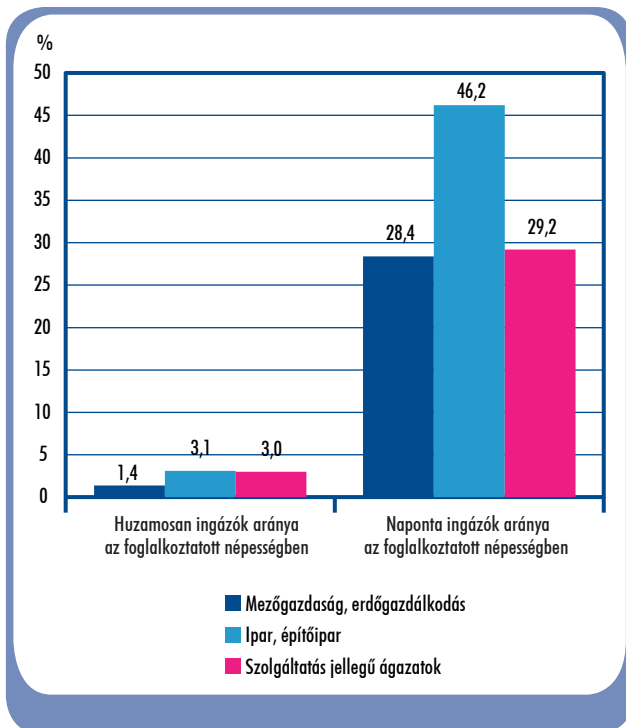
A huzamosan ingázó munkavállalók nemenkénti megoszlásában jelentős különbség volt, a férfiak részaránya 26 százalékponttal meghaladta a nők 37%-os hányadát. Többségük fiatal, átlagéletkoruk 31 év. Közöttük a 25–29 év közöttiek hányada 30% feletti és gyakran fordultak elő az ettől 5 évvel fiatalabb vagy idősebb korcsoportokban is, ahol részarányuk egyaránt 19%. Ezzel szemben a foglalkoztatott népesség nemenkénti megoszlása egyenletesebb volt, 7 százalékpontos férfítöbbséget jellemezte. A népességben mért átlagos életkor 11 évvel meghaladta a huzamosan ingázók hasonló arányszámát.

A csoport 71%-át olyan független, nőtlen vagy hajadon családi állapotú és még gyermek státusú személyek alkották, akik a munka érdekében hagyták el a szülői házat, de azt még otthonuknak tekintették, ahova időközönként visszatértek. Minden ötödik pedig házasságban élő férj, aki a családjától távol dolgozott.

A hazajáró munkavállalók körében a felsőfokú végzettségük 34%-os kimagasló aránya 10 százalékponttal meghaladta a főiskolai vagy egyetemi diplomával rendelkező foglalkoztatott népesség arányszámát. Az érettségizettek ugyancsak 34%-os részaránya megegyezett a népességben mérttel. Az iskolázottabb személyek gyakrabban vállalták a huzamos ingázást egy „jobb” állás reményében vagy akkor, ha a lakóhelyükön nem volt képzettségüknek megfelelő munka.

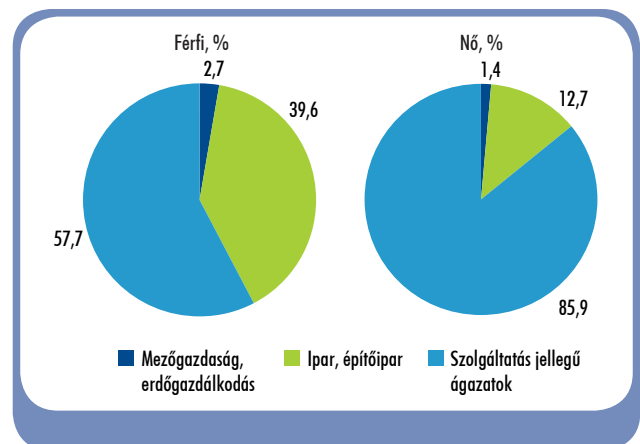
Ágazatok szerint eltér a huzamosan és a naponta ingázó személyek foglalkoztatott népességen belüli aránya. Az ingázás típusától függetlenül a leggyakrabban az iparban, építőiparban dolgozók kényszerülnek ingázásra. A napi ingázás ebben a szektorban kiugróan magas volt (46%), szemben a mezőgazdaságban, erdőgazdálkodásban valamint a szolgáltatás területén dolgozók körében megfigyelt 28–29%-os napi ingázási aránnyal. A munkavállalás miatti huzamos ingázás gyakorisága a szolgáltatás jellegű, valamint az ipari, építőipari ágazatokban szinte megegyezett (3–3%).

9. ábra A huzamos és a napi ingázás gyakorisága a munkavállalók között nemzetgazdasági ág szerint, 2011

A családjuktól távol lakó és dolgozó férfiak 58, nők 86%-a a szolgáltatás területén dolgozott. Száz huzamosan ingázó férfiből 40-en, ugyanennyi nőből 13-an az iparban, építőiparban vállaltak munkát. A fentiekkel szemben a mezőgazdaságban, erdőgazdálkodásban dolgozók esetében jóval kisebb arányban volt jellemző az ingázás.

10. ábra A huzamosan ingázó munkavállalók megoszlása nemzetgazdasági ág szerint nemeként, 2011

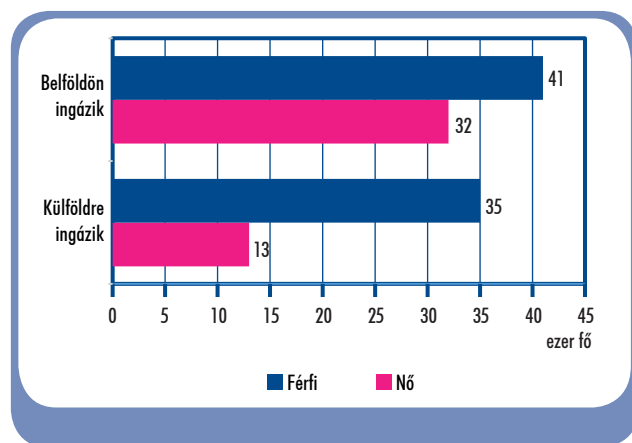
6. tábla A munkavállalók megoszlása foglalkozási főcsoport és az ingázás típusa szerint, 2011

Foglalkozási főcsoport	Népesség		Huzamosan ingázók	Naponta ingázók aránya a foglalkoztatott népességben	Huzamosan ingázók aránya a foglalkoztatott népességben
	összesen	ebből: naponta ingázók			
Törvényhozók, igazgatási, érdek-képviselési vezetők, gazdasági vezetők	5,1	5,3	3,1	35,2	1,8
Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozásúak	15,9	12,6	21,3	26,9	4,0
Egyéb, felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozásúak	17,2	17,2	15,1	34,1	2,6
Irodai és ügyviteli (ügyfélforgalmi) jellemű foglalkozásúak	6,6	5,6	5,4	28,7	2,4
Szolgáltatási jellemű foglalkozásúak	16,1	13,2	16,6	27,9	3,1
Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozásúak	2,8	1,9	1,1	23,0	1,1
Ipari és építőipari foglalkozásúak	14,0	18,0	20,6	43,9	4,4
Gépkezelők, összeszerelők, járművezetők	12,1	17,6	7,9	49,6	2,0
Szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozásúak	9,7	8,0	7,4	27,8	2,3
Fegyveres szervek foglalkozásaiban dolgozók	0,5	0,6	1,5	42,9	9,2
Foglalkoztatottak összesen	100,0	100,0	100,0	34,0	3,0

Az ingázás a fegyveres szervek dolgozói között a leggyakoribb, 43%-uk naponta, 9%-uk huzamosan ingázott. Az ipari és építőipari foglalkozásúak közel 5%-a huzamosan ingázott. Hasonló arányú volt a huzamos ingázás a felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozásúaknál is.

A 2011. évi népszámlálás adatai szerint száz huzamosan ingázó munkavállalóból 60 magyarországi munkahelyen, 40-en országhatáron kívül dolgozott. A lakóhelytől távol eső munkahely miatt 73 ezer, külföldi munkavállalás miatt pedig további 48 ezer munkavállalónak kellett családjától ideiglenesen elköltöznie, emiatt huzamosan ingáznia. A munkahelyre huzamosan ingázók között 31 ezerrel több férfi volt, mint nő, egyaránt férfibtöbbséget jellemezte a belföldi és a külföldre irányuló huzamos ingázókat. A külföldre huzamosan ingázók között a férfiak aránya két és félszerese a nők arányának.

11. ábra A munkavállalók száma a huzamos ingázás iránya szerint nemeként, 2011

A huzamosan külföldre ingázó férfiak között nagyobb arányban vannak ipari, építőipari pozíciókban dolgozók, mint a belföldre ingázók között. A nők elsősorban a kereskedelmi, szolgáltató ágazatokban, illetve a szakképzetlen fizikai munkakörökben helyezkedtek el. Mind az átmenetileg külföldön tartózkodók összetételét, mind foglalkoztatott népességhez viszonyított arányát tekintve az építőiparban és a vendéglátó ágazatban dolgozók voltak a legtöbben. A foglalkoztatottak kivándorlásának növekedésében mindkét ágazatban szerepet játszhatott a bel-

földi foglalkoztatás számottevő csökkenése, illetve a külföldön hasonló munkáért elérhető magasabb jövedelem.

Összességében megállapítható, hogy olyan fiatalok hagyták el átmenetileg az országot munkavégzés céljából, akiknek nagy többsége egyedülálló, ezért kevesebb kötéssel rendelkeznek. 73%-uk férfi, 35%-uk ipari, építőipari szaktevékenységet végez, és 92%-uk alkalmazottként dolgozik. Minden ötödik diplomás, és hasonló arányban végeznek magas végzettséget igénylő munkát. A női munkaerő 85%-a a szolgáltatásban, kereskedelemben dolgozott.

Összegzés

A napi és a huzamos ingázás a lakosság széles rétegeit érintő vándorlási folyamat. A lakóhely és az iskola, munkahely térben sok esetben elkülönült, amivel együtt jár az ingázás kényszere. Az ingázók két fő indoka az iskolalátogatás és a munkába járás.

A 2011. évi népszámlálás 181 736 időszakosan hazajáró és 57 639 átmenetileg külföldön tartózkodó személyt vett számba.

Míg a napi ingázók átlagosan 29 kilométeres körzetben vállalták az iskolába, munkába járást, addig a hazajárók országhatáron belül átlagosan 124 kilométerrel távolabb eső településen, sokan pedig Magyarországon kívül választottak iskolát, munkahelyet. A nagy távolság miatt a huzamos ingázók csak időközönként tudnak otthonukba hazatérni, ezért ők hét-nyolc napjaikat ideiglenesen, a családtól távol töltik.

A költözéssel járó munkahelyi és az iskolai huzamos ingázás meghatározó tényezői között alapvető különbség volt. A munkahelyre való ingázás jellemzőit a lakóhely és a munkahely elhelyezkedése határozta meg; mindkettő viszonylag rugalmasan változtatható. A diákok esetében azonban az ingázás célpontjának (iskola) megválasztását korlátozhatta az iskolák regionális eloszlása és elérhetősége, az iskolák profilja, az oktatás szintje és az iskolák vélt vagy valós vonzereje (tanítás minősége, felszereltség).

A hazajárók az adatfelvétel időpontjában még kötődtek állandó otthonukhoz, de ideiglenes kivándorlásuk a jövőben tartóssá válhatott, illetve belföldi huzamos ingázásukat végleges elköltözés válhatta fel.

A KÜLFÖLDRŐL HAZATÉRTEK JELLEMZŐI

Tanulmányunkban a 2011. évi népszámlálás adatai alapján a népesség azon részét vizsgáljuk, amelynek tagjai éltek tartósan külföldön életük során. Ezen a sokaságon belül is elsősorban a hazatérőkre fókuszálunk, vagyis a Magyarországon született magyar állampolgárookra, de kiterünk a külföldön született magyar, illetve nem magyar állampolgárookra is.

A korábban tartósan külföldön tartózkodók

A 2011. évi népszámlálás alkalmával közel 550 ezer válaszadó, a népesség 5,5%-a azt nyilatkozta, hogy élt legalább egy évig folyamatosan külföldön.¹⁾ A Magyarországra költözők, hazatérők között mu-

tatókozó enyhe nőtöbbség (50,6%) elmarad a nők teljes népességen belüli 52,5%-os arányától. A 20 év alattiak hányada alacsonyabb a teljes népességen belüli részesedésükhöz képest, a többi korosztály felülreprezentált a vizsgált csoportban.

A Magyarországra költözők, hazatérők tehát jellemzően a felnőtt korosztályokból kerülnek ki. A nemek aránya kiegyenlített, amit a korcsoportos bontás is csak csekély mértékben árnyal.

A Magyarországra költözők, hazatérők száma először a II. világháború végén és után emelkedett meg jelentősen, majd 1990-ben, 2000-ben és a népszámlálás évében érte el újabb csúcspontját.

1. tábla A Magyarországra költözők, hazatérők és a népesség megoszlása korcsoport szerint nemenként, 2011

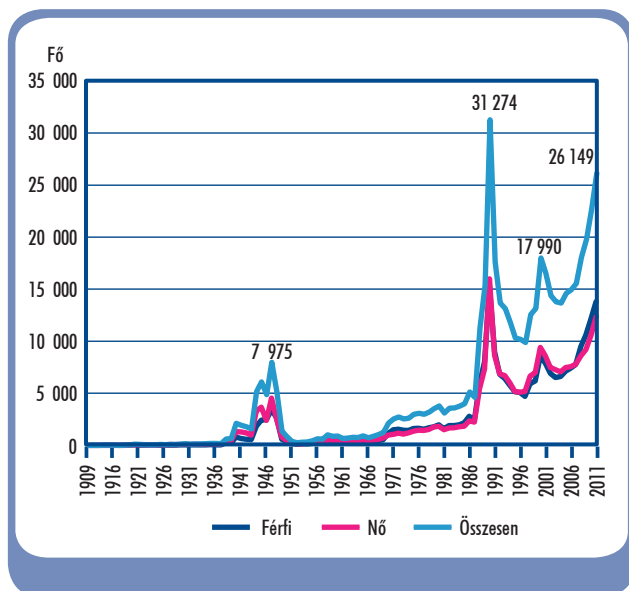
Korcsoport, éves	Magyarországra költözők, hazatérők			Teljes népesség		
	férfi	nő	összesen	férfi	nő	összesen
0–14	4,4	4,1	4,3	15,8	13,5	14,6
15–19	2,8	2,5	2,7	6,4	5,5	6,0
20–39	33,9	36,2	35,1	30,2	26,6	28,3
40–59	32,7	29,2	30,9	28,3	27,2	27,8
60–	26,3	28,0	27,1	19,3	27,2	23,6
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

¹⁾ A 2011. évi népszámlálás a korábbi külföldi tartózkodásra vonatkozóan a következő kérdéseket tette fel:

„9.1. Élt-e valaha legalább egy évig folyamatosan Magyarország mai területén kívül? Ha többször is élt az ország mai területén kívül, az utolsóra vonatkozóan válaszoljon!”

„9.2. Mikor tért vissza, vagy mikor költözött ténylegesen Magyarországra?”

1. ábra A Magyarországra költözők, hazatérők az érkezés éve szerint, 2011

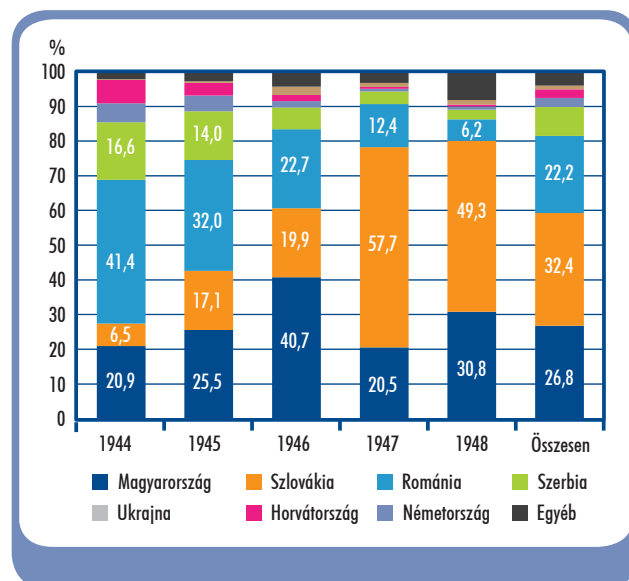

Az ország jelenlegi népességéből 29 ezer személy érkezett Magyarországra 1944 és 1948 között. Ma mindannyian időskorúak, több mint felük még gyermekként érkezett az országba. Az 1944-ben és 1945-ben érkezők jelentős részét a romániai születésű személyek teszik ki, ami a világháború ekkori eseményeire vezethető vissza. Az 1947-ben és 1948-ban Magyarországra érkezők között a szlovákiai születésűek túlsúlyát az 1946 februárjában megkötött csehszlovák-magyar lakosságcsere-egyezmény és annak végrehajtása magyarázza.

A ma is élőkre vonatkozóan megállapítható, hogy az 1950-es évektől hosszú ideig alacsony volt a Magyarországra költözők, hazatérők száma, majd 1968-tól

– a gazdasági reform bevezetésének évétől – lassú emelkedésnek indult. Közvetlenül a rendszerváltozás előtt ugrásszerűen megemelkedett az országba érkezők száma: 1988-ban 11 ezren, 1989-ben 15 ezren, 1990-ben 31 ezren, 1991-ben 18 ezren érkeztek az országba. Az 1997-ig tartó csökkenés utáni növekedés 2000-ben érte el csúcspontját. Ebben az évben ismét közel 18 ezren érkeztek hazánkba. Az ezredfordulótól 2004-ig tartott az újabb hullámvölgy, azt követően 2011-ig töretlenül emelkedett a Magyarországra költözők, hazatérők száma. Az utolsó vizsgált évben több mint 26 ezren érkeztek az országba.

2. ábra Az 1944–1948 között Magyarországra költözők, hazatérők az érkezés éve és születési ország szerint, 2011

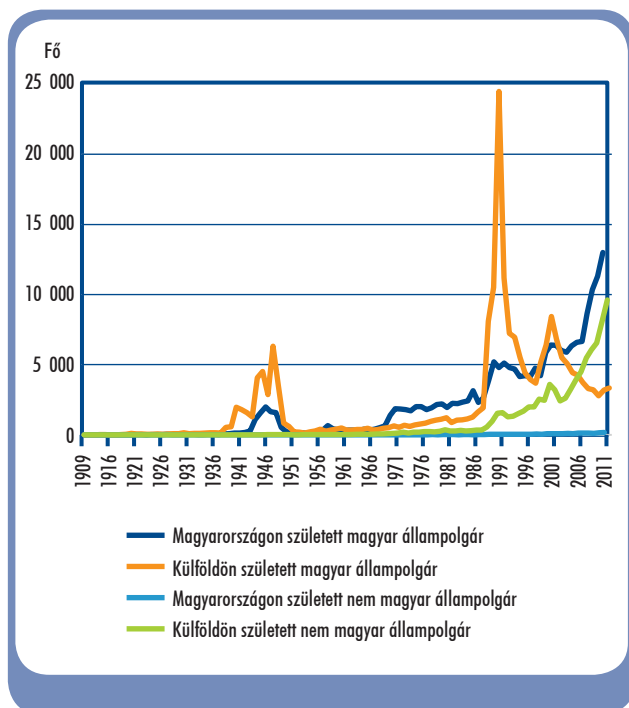
2. tábla A Magyarországra költözők, hazatérők megoszlása születési ország, állampolgárság és korcsoport szerint, 2011

Korcsoport, éves	Magyarországon született		Külföldön született		Ismeretlen helyen született	Összesen
	magyar állampolgár	nem magyar állampolgár	magyar állampolgár	nem magyar állampolgár vagy hontalan		
0–14	21,0	1,0	31,5	46,3	0,4	100,0
15–19	21,7	0,7	34,5	43,0	0,1	100,0
20–39	38,9	0,2	31,3	29,4	0,1	100,0
40–59	37,0	0,3	39,9	22,6	0,2	100,0
60–	37,8	0,5	47,3	14,2	0,2	100,0
Összesen	36,8	0,4	38,4	24,3	0,2	100,0

A közel 550 ezer Magyarországra költöző, hazatérő közül 344 ezren külföldön, 204 ezren Magyarországon születtek. A vizsgált sokaságban a külföldön született, jelenleg magyar állampolgárok (211 ezer személy), a Magyarországon született magyar állampolgárok (202 ezer személy), illetve a külföldön született nem magyar állampolgárok (133 ezer személy) részesedése a meghatározó.

A számában és arányában is legnagyobb részességgel bíró csoport tagjai, a külföldön született, jelenleg magyar állampolgárok²⁾ – a továbbiakban magyar betelepülők – 1944–1948, 1989–1991, illetve 1999–2001 között érkeztek hazánkba különösen magas számban. A rendszerváltozás környékén beszélhetünk a legnagyobb hullámról: 1988-ban 8 ezer, 1989-ben 10,5 ezer, 1990-ben pedig már több mint 24 ezer – elsősorban Romániában született – magyar betelepülő költözött Magyarországra. A hullámvölgyet követően számuk az ezredforduló idején ismét megugrott, amit aztán – a hazatérőktől és a külföldi betelepülőktől eltérően – csökkenő tendencia követett.

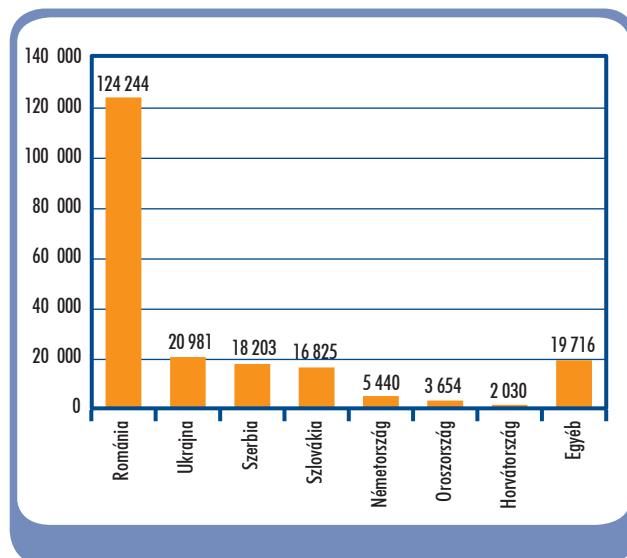
3. ábra A Magyarországra költözők, hazatérők születési ország, állampolgárság, és az érkezés éve szerint, 2011

²⁾ A népszámlálási adatokból csak az tudható, hogy 2011-ben magyar állampolgárok voltak, az állampolgárság megszerzésének éveire vonatkozóan nem állnak rendelkezésre adatok.

A magyar betelepülők 58,9%-a a mai Romániában született. Az Ukrajnában, Szerbiában és Szlovákiában születettek aránya 8–10% körüli, az ezeken kívüli születési országokat megjelölők hányada elenyésző.

4. ábra A magyar betelepülők születési ország szerint, 2011

A Romániában született magyar állampolgárok három nagy hullámban érkeztek Magyarországra. 1940–1947 között 10,5 ezren, majd közvetlenül a rendszerváltozás előtt, 1988-tól számuk rohamosan emelkedni kezdett: ebben az évben 7 ezren, a következőben 9 ezren, 1990-ben pedig 22,5 ezren érkeztek Magyarországra. A rendszerváltozást követően számuk csökkenni kezdett, azt követően 2000-ben érte el újabb csúcspontját: az ebben az évben érkezők száma meghaladta az 5,5 ezret. Az ezredfordulótól a népszámlálás évéig csökkenő tendenciát mutat a hazánkba érkező romániai születésű magyar állampolgárok száma.

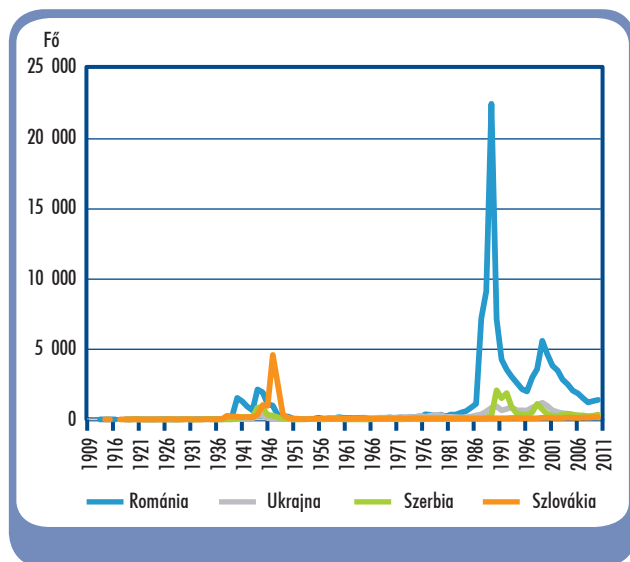
A Szlovákiában született magyar állampolgárok 1945 és 1948 között érkeztek nagy számban – több mint 9 ezren – Magyarországra. Ennek hátterében a már említett, 1946 februárjában megkötött cseh-szlovák-magyar lakosságcsere-egyezmény aláírása áll, aminek következtében 1947 áprilisától több mint

70 ezer embert telepítettek át Magyarországra. Jelen-
tős volt azoknak a száma is, akik az egyezmény ren-
delkezéseinek végrehajtása elől menekülve érkeztek az
országba. A hazánkba érkező szlovákiai születésű ma-
gyar állampolgárok száma a későbbiekben nem volt
számottevő.

A Szerbiában született magyar állampolgárok ese-
tében két, a romániai magyarokéhoz képest jóval ki-
sebb intenzitású bevándorlási hullámról beszélhetünk.
Az első hullám a II. világháború végére, 1944–1945-
re tehető, ekkor közel 2000-en érkeztek az országba.
A második hullámmal, 1991–1993 között, a délszláv
háború első három évében 5,5 ezren költöztek Ma-
gyarországra. A következő időszakban csak 1999-ben,
a NATO koszovói háborúba való beavatkozásának
évében emelkedett a szerbiai születésű betelepülők
száma, ezt leszámítva csökkenő tendenciáról beszél-
hetünk.

Az Ukrajnában született magyar állampolgárokat
ábrázoló görbe nem követi az előzőekben bemutatott
tendenciákat. Ugyan az ukrajnai magyarok száma is
nőtt 1944–1945-ben, de elsősorban 1990–1991-ben
(1765) és 1998–2001 között (4021) érkeztek ha-
zánkba.

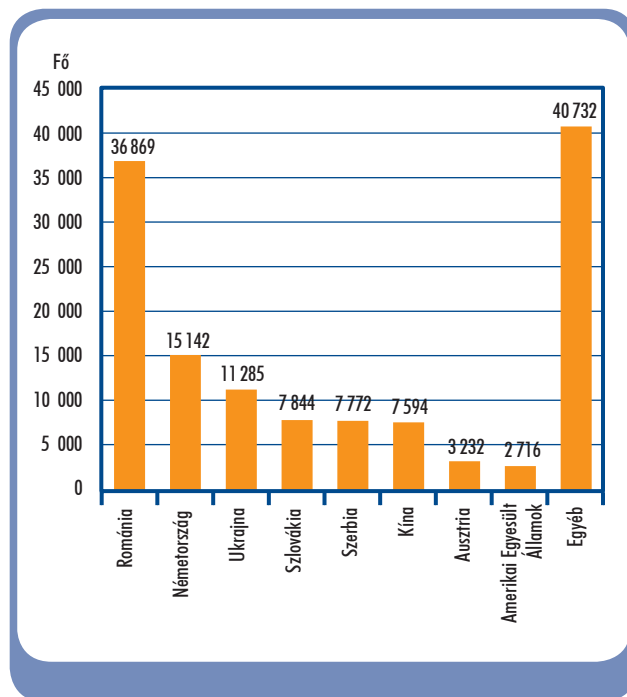
**5. ábra A magyar betelepülők születési ország
és az érkezés éve szerint**

A külföldön született külföldi állampolgárok – a
továbbiakban külföldi betelepülők – számára csak a
rendszerátváltást követően vált Magyarország vonzó

célszággá. Számuk a 2000-es évek elejéig növeke-
dett, majd egy rövid hullámvölgyet követően 2002
után évről évre egyre többen, 2011-ben közel tízezren
érkeztek hazánkba. Közöttük azok vannak a legtöb-
ben, akik Romániában születtek (27,7%), a német-
országi születésűek 11,4%-ot tesznek ki, az ukrajnai
születésűek részesedése 8,5%.

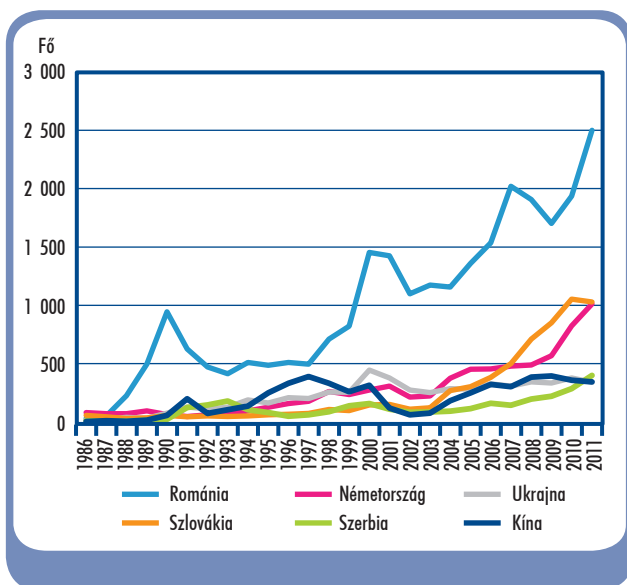
**6. ábra A külföldi betelepülők születési ország
szerint, 2011**

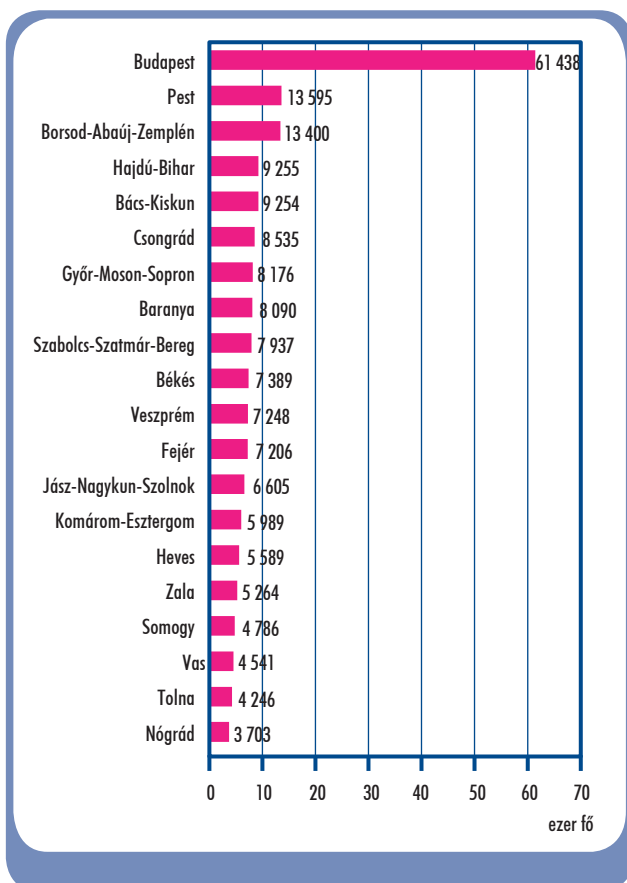
A romániai születésű betelepülők száma összes-
ségében növekvő tendenciát mutat. A három hullám
1990-ben, 2000-ben és 2007-ben érte el csúcspont-
ját, ugyanakkor a legtöbben (2500 személy) 2011-
ben érkeztek hazánkba.

A többi ország szülőtteinek érkezési tendenciá-
ja nem ennyire hullámzó. A németországiak száma
2001-ig, majd egy kisebb visszaesést követően 2009-
ig csak enyhén, ezután viszont meredeken emelkedett.
Az Ukrajnában születettek száma ezzel szemben, mi-
után 2000-ben elérte csúcspontját, stagnált. A szlová-
kiai születésűek száma 2004 óta meredeken emelke-
dik, míg a szerbiai születésűeké enyhe változásokkal
alacsony értéket mutat. A kínai születésűek az 1990-
es, illetve a 2000-es évek második felében érkeztek
nagyobb számban hazánkba.

7. ábra A Romániában, Németországban, Ukrajnában, Szlovákiában, Szerbiában és Kínában született külföldi betelepülők születési ország és az érkezés éve szerint, 2011

8. ábra A hazatérők száma születési megye szerint, 2011

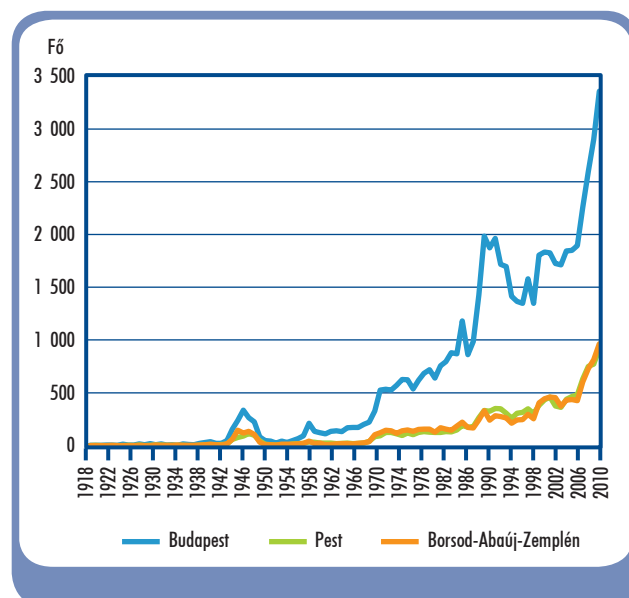
A Magyarországon született magyar állampolgárok – a továbbiakban hazatérők – száma először 1944 és 1948 között emelkedett évi ezer fölé. A következő húsz évben számuk elenyésző volt, majd 1970-től lassú növekedésnek indult. A hazatérők száma 1990-ben 5 ezer fölé, 2001-ben – egy kisebb hullámvölgy után – 6 ezer fölé emelkedett. Az újabb kisebb hullámvölgy után 2005-től számuk ismét emelkedik, a népszámlálás évében már közel 13 ezren tértek vissza Magyarországra.

A hazatérők közül a legtöbben Budapestről (30,4%), Pest megyéből (6,7%), illetve Borsod-Abaúj-Zemplén megyéből (6,6%) származnak.

A fővárosi születésű hazatérők száma az 1970-es években megkezdődő lassú emelkedés után először 1986-ban, majd 1990-ben ugrott meg jelentősen. Az 1990-es években valamivel kevesebben, 2007 után viszont évről évre egyre többen tértek vissza az országba.

Az alábbi ábrán látható, hogy a budapesti születésű hazaérők által leírt görbétől eltér a kibocsátók sorában második és harmadik helyet elfoglaló Pest és Borsod-Abaúj-Zemplén megye görbéje. Az innen származó hazatérők száma a rendszerváltozáskor csak kissé emelkedett, az 1990-es években stagnált, a 2000-es évek elejétől lassú, 2007-től gyorsabb emelkedésnek indult.

9. ábra A hazatérők száma születési megye és az érkezés éve szerint

A 1990 után hazatérők jellemzői

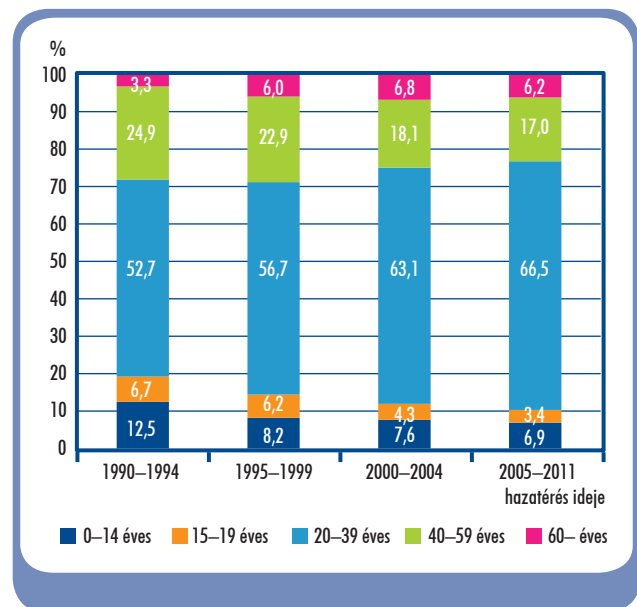
A 204 ezer hazatérőből 202 ezren magyar állampolgárok voltak. Közülük csaknem 140 ezren 1990 után tértek vissza hazánkba.³⁾ A nemek arányát tekintve e csoport összetétele éppen ellentétes a teljes népességével: 53% a férfiak, 47% a nők részesedése. Az 1990–1994 közötti időszakban hazatérőkhöz képest 1995–1999 között 12,5%-kal csökkent, majd a következő két periódusban nőtt a hazatérők aránya. 2005–2011 között több mint kétszer annyian voltak, mint a megelőző öt éves időszakban.

A rendszerváltozás utáni különböző periódusokban hazatérők hazatéréskori korösszetétele összességében stabil. Mind a négy időszakban a 20–39 éves korosztály alkotja a hazatérők derékhatárát, akiket a 40–59 évesek korosztálya követ. A 20 évesnél fiatalabb korban és az időskorban hazatérők részesedése elmarad az előzőekétől. A korösszetétel részletesebb vizsgálata alapján azonban kirajzolódnak tendenciák. Az idő előrehaladtával a 20–39 évesen hazatérő korosztály egyre jelentősebbé válik: már 1990–1994 között is ők alkotják a hazatérők több mint felét, a következő években pedig arányuk rendre nő. A 2005–2011 közötti időszakban hazatérőknek már a kétharmada ebből a korosztályból kerül ki. Ezzel párhuzamosan a 40–59 évesen, illetve a 20 évesnél fiatalabban hazatérők hányada csökkent. Például míg a gyermekkorúak aránya az 1990–1994 között hazatérők között még 12,5% volt, addig az utolsó években hazatérők között már csak 6,9%. Az időskorúak

részesedése ezzel szemben a kezdeti években volt a legalacsonyabb (3,3%), és a következő periódusokban is csak 6% körül mozgott.

A hazatérők többsége tehát jellemzően fiatal aktív korban döntött a hazatérés mellett, és ez a korosztály a csoport egyre magasabb hányadát teszik ki.

10. ábra A rendszerváltozás után hazatérők megoszlása érkezéskori életkor szerint, 2011

A hazatérők kormegoszlására, családi állapotára, iskolai végzettségére, nyelvismeretére, gazdasági aktivitására, illetve lakóhelyére vonatkozó megállapítások a 2011-es állapotot tükrözik.

3. tábla A rendszerváltozás után hazatérők az érkezés éve és nemek szerint, 2011

Érkezés éve	A rendszerváltozás után hazatérők					
	száma az érkezés éve szerint			az 1990–1994-ben hazatérők %-ában		
	férfi	nő	összesen	férfi	nő	összesen
				az előző időszak %-ában		
1990–1994	13 960	10 633	24 593
1995–1999	11 233	10 278	21 511	80,5	96,7	87,5
2000–2004	15 578	14 983	30 561	138,7	145,8	142,1
2005–2011	33 584	29 264	62 848	215,6	195,3	205,6
Összesen	74 355	65 158	139 513

³⁾ 1916–1989 között közel 60 ezren tértek vissza az országra, közel 3000 személy hazatérési időpontja ismeretlen.

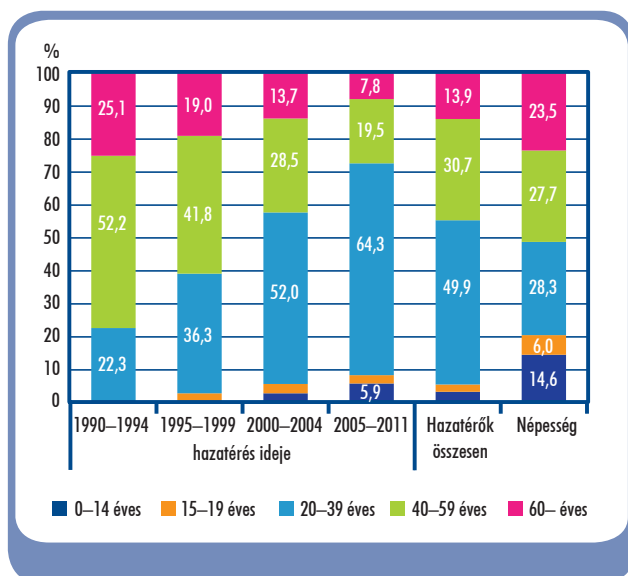
Kormegoszlás

A rendszerváltozás után hazatérők korösszetétele jelentősen eltér a népesség korösszetételétől: a hazatérők között az aktív korúak jelentősebb, a gyermek- és az időskorúak csekélyebb súlyt képviselnek, mint a népesség egészén belül.

4. tábla **A rendszerváltozás után hazatérők és a népesség korcsoport szerint, 2011**

Korcsoport, éves	Az 1990 után hazatérők		Népesség	
	száma	megoszlása, %	száma	megoszlása, %
0–14	4 643	3,3	1 447 659	14,6
15–19	3 091	2,2	593 534	6,0
20–39	69 576	49,9	2 810 449	28,3
40–59	42 816	30,7	2 754 875	27,7
60–	19 387	13,9	2 331 111	23,5
Összesen	139 513	100,0	9 937 628	100,0

11. ábra **A rendszerváltozás után hazatérők megoszlása korcsoport szerint, 2011**

Annak következtében, hogy a népszámlálási adatok a felvételtől érvényes állapotot írják le, a 20 év alattiak csak az utóbbi években hazatérők között jelennek meg érzékelhető arányban. A 20–39 éves korosztály

részesedése az idő előrehaladtával szintén egyre magasabb lett. A 2005–2011 között hazatérőknek közel háromnegyede 40 év alatti, ők a legfiatalabbak. Ezzel párhuzamosan a rendszerváltozás utáni években hazatértek ma a legidősebbek: közöttük a legmagasabb az időskorúak (25%) és a 40–59 évesek (52%) hányada.

A 2005 után hazatérőket éves bontásban vizsgálva ugyanezek a tendenciák rajzolódni látnak. Míg a 2005-ben hazatérőknek 6,5%-a, addig a 2011-ben hazatérőknek már egytizede volt 20 év alatti. A 2009-ben, 2010-ben és 2011-ben hazatérők több mint háromnegyede 40 év alatti volt, ugyanakkor a 40 év feletti hányada a 2005-ben hazatérők között volt a legmagasabb.

Tehát a hazatérők elsősorban a fiatal, másodsorban az idősebb aktív korúakból kerülnek ki. Figyelemre méltó ugyanakkor az időskorúak 13,9%-os részesedése is. 2005–2011 között évről évre egyre több gyermekkorú – összesen 3700, ebből 900 fő 2011-ben – tért vissza Magyarországra, ami a családok hazatérési hajlandóságára mértékének növekedésére enged következtetni.

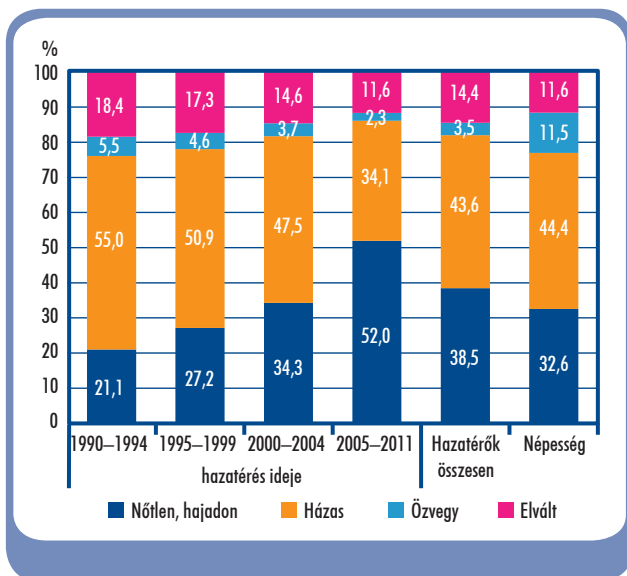
Családi állapot

A rendszerváltozás után hazatérők között a házas családi állapotúak⁴⁾ részesedése a legjelentősebb (44%), de számottevő a nőtlen/hajadon családi állapotúak hányada is (39%). A hazatérők között magasabb a nőtlen/hajadon, illetve az elvált családi állapotúak aránya a népesség egészéhez képest.

A rendszerváltozás után hazatérők családi állapotára vonatkozó jellemzői természetesen összecsengenek a korösszetétellel. Minél későbbi periódust vizsgálunk, annál magasabb a hazatérők között a fiatal aktív korúak hányada. Ezzel összefüggésben az idő előrehaladtával rendre nő a nőtlen/hajadon családi állapotúak részesedése: míg az 1990–1994 között hazatérőknek 21,1%-a, addig a 2005–2011 között Magyarországra érkezőknek már több mint a fele (52%) nőtlen/hajadon családi állapotú volt 2011-ben. Ezzel párhuzamosan mind a házas, mind az özvegy, mind az elvált családi állapotúak aránya időben csökken. Az 1990-es években hazatérőknek még több mint a fele, az utóbbi években hazatérőknek viszont már csak a 34%-a volt házas.

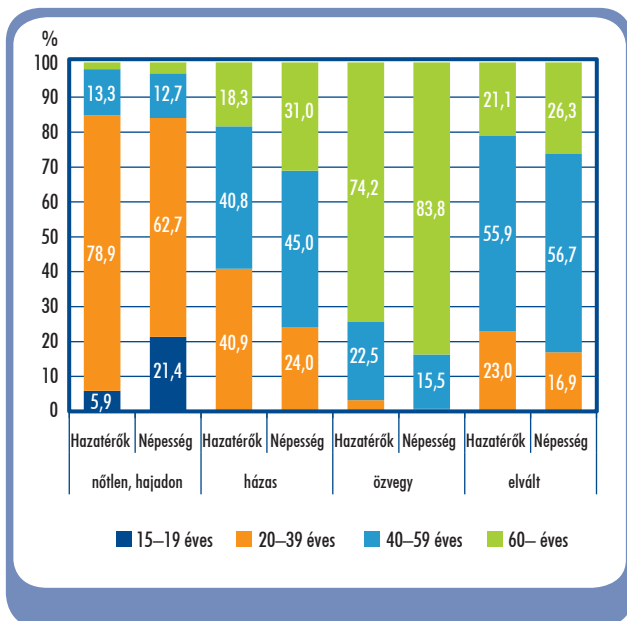
⁴⁾ A 15 éves és idősebb népesség családi állapotát vizsgáljuk.

12. ábra A rendszerváltozás után hazatérők megoszlása családi állapot szerint, 2011

A 15 éves és idősebb népesség, illetve a hazatérők között egyaránt 44% a házasi állapotiúk aránya. Ahogy a hazatérők fiatalabbak, mint a teljes népesség, úgy a házasi hazatérők is fiatalabbak az összes házasinál.

13. ábra A rendszerváltozás után hazatérők megoszlása családi állapot és korcsoport szerint, 2011

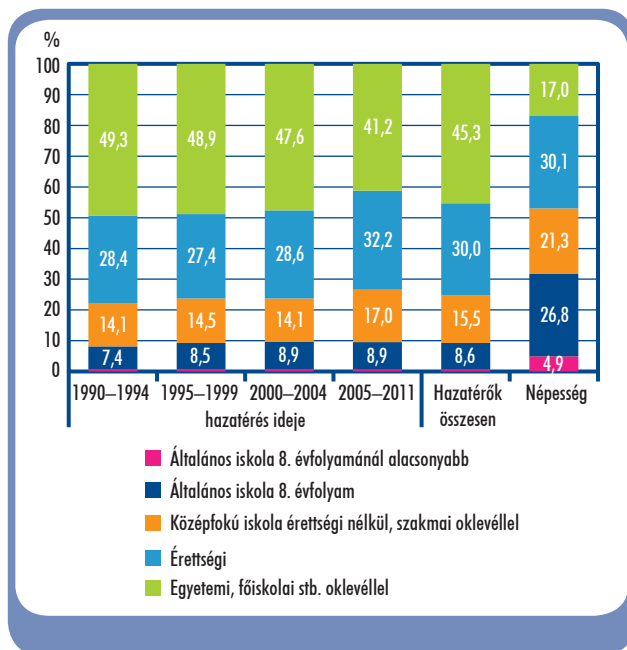

Az elváltak hányada valamivel magasabb a hazatérők között, ugyanakkor az özvegyek aránya csak harmada a népességen belülhez képest. Mind az elvált hazatérők, mind az özvegy hazatérők között magasabb a fiatalabb korcsoportok részesedése, mint a népesség megfelelő csoportjaiban.

Iskolai végzettség

A rendszerváltozás után hazatérők között az ország felnőtt népességéhez viszonyítva jelentősen felülreprezentáltak a felsőfokú végzettséggel rendelkezők.⁵⁾ Míg a teljes népességben csak 17% a diplomások aránya, addig a rendszerváltozás után hazatérőknek 45,3%-a rendelkezik felsőfokú iskolai végzettséggel. Az érettségizettek részesedése megegyezik a népességben és a hazatérők között, a szakmai oklevéllel rendelkezők, illetve a legfeljebb általános iskolát végzettek viszont alulreprezentáltak a hazatérők körében.

14. ábra A rendszerváltozás után hazatérők megoszlása iskolai végzettség szerint, 2011

Időben vizsgálva a hazatérők iskolai végzettségét megállapítható, hogy az 1990 és 2004 közötti időszakban hazatérők hasonló mintázatot mutatnak.

⁵⁾ Az iskolai végzettséget is a 15 éves és idősebb népesség tekintetében vizsgáljuk.

A 2005 után hazatérők között az érettségizettek és a szakmai oklevéllel rendelkezők aránya magasabb, a diplomások hányada alacsonyabb volt.

Összefoglalóan elmondható, hogy a rendszerváltozás után hazatérők mindvégig jellemzően diplomások és érettségizettek, ugyanakkor a felsőfokú végzettséggel rendelkezők hányada időben csökken. Míg a 2005-ben hazatérőknek 47,1, addig a 2011-ben hazatérőknek 37,3%-át tették ki a diplomások. A népszámlálás évében hazatérők több mint harmada érettségizett volt, 18,2%-a szakmai oklevéllel rendelkezett.

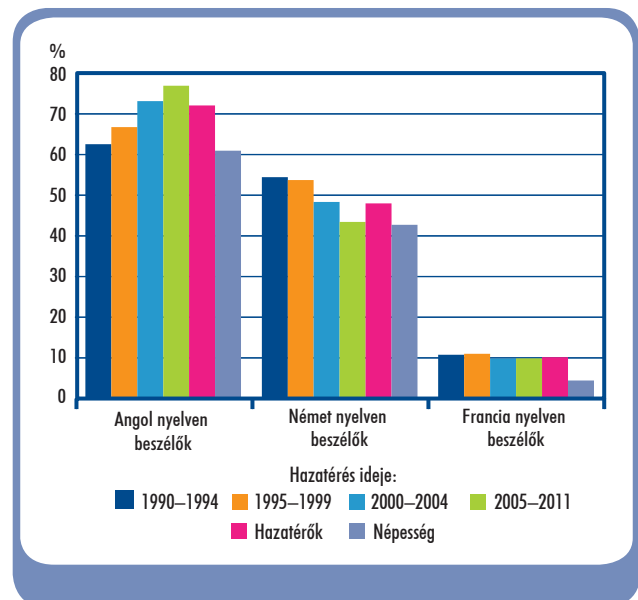
Nyelvismeret

A rendszerváltozás után hazatérőkre sokkal jellemzőbb az idegennyelv-ismeret, mint a népesség egészére. A hazatérők túlnyomó többsége, 84%-a a magyar mellett beszél valamilyen idegen nyelven is, míg 15,4%-uk kizárólag magyarul beszél. A magyarul nem, csak valamilyen idegen nyelven beszélők hányada elenyésző (0,7%). Szembetűnő a különbség, ha a hazatérők nyelvismeretét összehasonlítjuk a népesség nyelvismeretével. A magyar lakosság közel háromnegyede ugyanis saját bevallása szerint kizárólag magyarul képes kommunikálni, és csak 26% azoknak a hányada, akik beszélnek valamilyen idegen nyelven is.

Az idegen nyelvet beszélők között mind a népesség, mind a hazatérők tekintetében az angol és a német nyelv a domináns. Ugyanakkor a hazatérők mindkét nyelvet – sőt a hazatérők között népszerű további nyelveket is – magasabb arányban beszélik, mint a népesség egészében.

A hazatérők között a rendszerváltozástól távolodva rendre nő az angol nyelvet beszélők aránya, a németül tudók hányada csökken, míg a francia nyelven beszélni tudók részesedése a különböző periódusokban 10-11% körül mozog. Az angol nyelv növekvő jelentőségét jelzi, hogy az 1990-es évek első felében hazatérőknek 62,5, a 2005 után érkezőknek 77%-a (a 2009-ben érkezőknek 79,5%-a) tudott angolul 2011-ben. Az angol nyelv mellett a rendszerváltozás után hazatérők közel fele németül is képes kommunikálni. Figyelemre méltó, hogy az 1990–1994 között hazatérőknek több mint a tizede oroszul is beszél – ami nyilván szoros összefüggésben áll a kormegoszlással –, a későbbiekben hazatérők között azonban részesedésük egyre csekélyebb lett.

15. ábra Az angol, a német és a francia nyelven beszélők arányának változása az idegen nyelven beszélő hazatérők között, 2011

5. tábla A rendszerváltozás után hazatérők és a népesség megoszlása nyelvismeret szerint, 2011

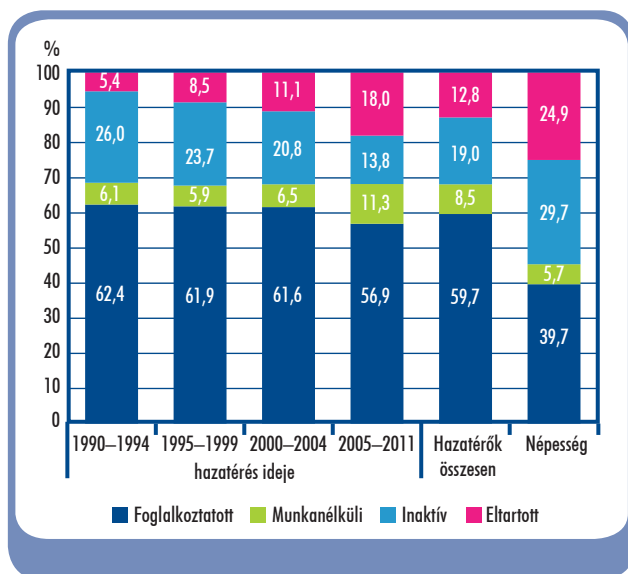
Hazatérés ideje	Csak magyarul	Csak más nyelven	Magyarul és más nyelven is	Nem válaszolt	Összesen
1990–1994	19,2	0,5	80,3	0,0	100,0
1995–1999	14,7	0,5	84,8	0,0	100,0
2000–2004	14,4	0,7	84,8	0,0	100,0
2005–2011	14,5	0,8	84,7	0,0	100,0
Hazatérők összesen	15,4	0,7	84,0	0,0	100,0
Teljes népesség	73,7	0,4	25,9	0,0	100,0

A csak idegen nyelven beszélők a teljes népességben belül 37 ezren, a rendszerváltozás után hazatérők között 900-an vannak. Arányuk az össznépségen, illetve a hazatérőkön belül is 1% alatti. Mindkét sokaságban az angol, illetve a német nyelvet beszélők hányada a legmagasabb, akárcsak a magyar mellett valamely idegen nyelvet is beszélők csoportjában.

Gazdasági aktivitás

A gazdasági aktivitási jellemzők szoros összefüggésben állnak a vizsgált csoport kormegoszlásával. 2011-ben a rendszerváltozás után hazatérőknek a 60%-a volt foglalkoztatott, ami jóval meghaladja a teljes népességben belüli 40%-os értéket. Ugyanakkor a munkanélküliek hányada is valamivel magasabb volt a hazatérők csoportjában. Az inaktív keresők és az eltartottak hányada viszont elmarad a népességben belüli értékektől: míg a népesség negyede eltartott, 30%-a inaktív kereső volt 2011-ben, addig a hazatérőknek csupán 13, illetve 19%-a.

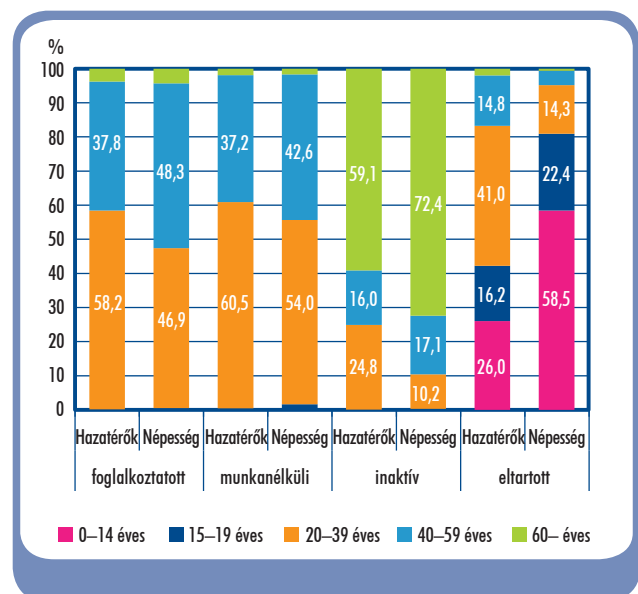
16. ábra A rendszerváltozás után hazatérők gazdasági aktivitás szerint, 2011

Lényeges különbség, hogy míg a hazatérő eltartottnak 42, addig a népességben belüli eltartottak 81%-a volt 20 év alatti. A hazatérő eltartottak további 41%-át a 20–39 évesek tették ki. Vagyis a hazatérők között az eltartottak egy jelentős hányada felnőtt korú volt 2011-ben: a 18 ezer hazatérő eltartottból 10 ezer a 20–59 éves

korosztályba tartozott. További lényeges különbség, hogy míg a hazatérő inaktívoknak a negyede, addig a népességben belüli inaktívoknak csak a tizede tartozik a 20–39 éves korosztályhoz. Azaz a hazatérő inaktívoknak – amellet, hogy többségük az időskorúakból került ki – egy jelentős hányada a fiatal felnőtt korúak közé tartozik. A 27 ezer hazatérő inaktívból 7 ezren 20–39 évesek, 16 ezren 60 évesek és idősebbek voltak.

17. ábra A rendszerváltozás után hazatérők gazdasági aktivitás és korcsoport szerint, 2011

Az 1990 és 2004 között hazatérők között 62% körül alakult a foglalkoztatottak aránya. A 2005 után hazatérők esetében ennél alacsonyabb értékről beszélhetünk, aminek háttérében az áll, hogy a 2010-ben hazatérőknek 56,6, a 2011-ben hazatérőknek 47%-a volt foglalkoztatott. A munkanélkülieknél ennek a folyamatnak az ellentettje figyelhető meg: a 2004-ig hazatérők között 6%, majd az utolsó években hazatérők között ennek majdnem duplája a munkanélküliek aránya. A részletesebb bontásból kitűnik, hogy a 2010-ben hazatérőknek 12,4, a népszámlálás évében hazatérőknek 19%-a nem talált munkát hazatérése után. A 2011-ben hazatérő 2453 munkanélküli 80%-a 20–39 éves volt, több mint kétharmaduk legalább érettségivel rendelkezett.

A 2011-ben hazatérők kétharmada a 20–39 éves korosztályhoz tartozik. A foglalkoztatottak és a mun-

kanéklükiek túlnyomó többségét, de az eltartottak közel felét is ez a korosztály alkotja, míg az inaktívak között az időskorúak vannak a legtöbben.

A hazatérők között tehát mind a foglalkoztatottak, mind a munkanéklükiek hányada magasabb, mint a népességben belül, illetve mind a két aktivitási csoportba tartozók súlya növekedett az utóbbi években.

Területi eloszlás

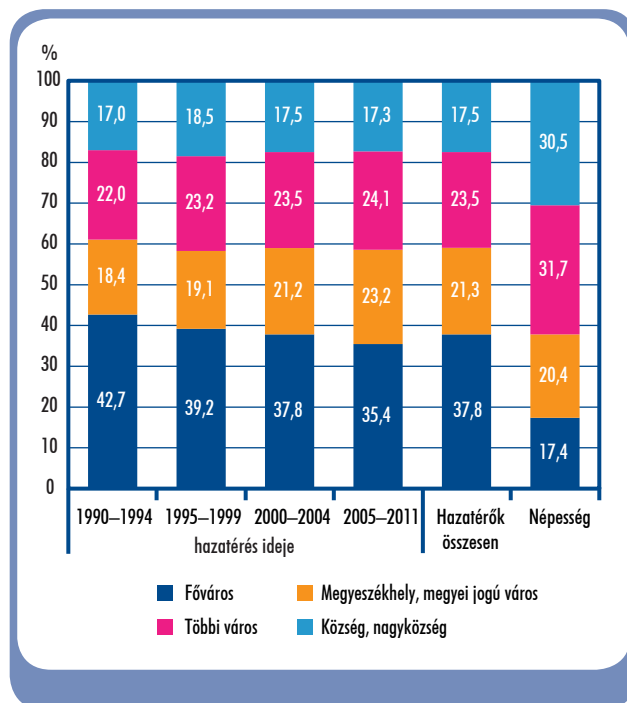
A népszámlálási adatokból a vizsgált csoport születési helyére, illetve a felvétel idején aktuális lakóhelyére vonatkozóan rendelkezünk információkkal.

A rendszerváltozás után hazatérők között a legtöbben azok voltak, akik Budapest XI., II., XII. és VIII. kerületében, továbbá Debrecenben, Szegeden, Miskolcon és Pécsen születtek.

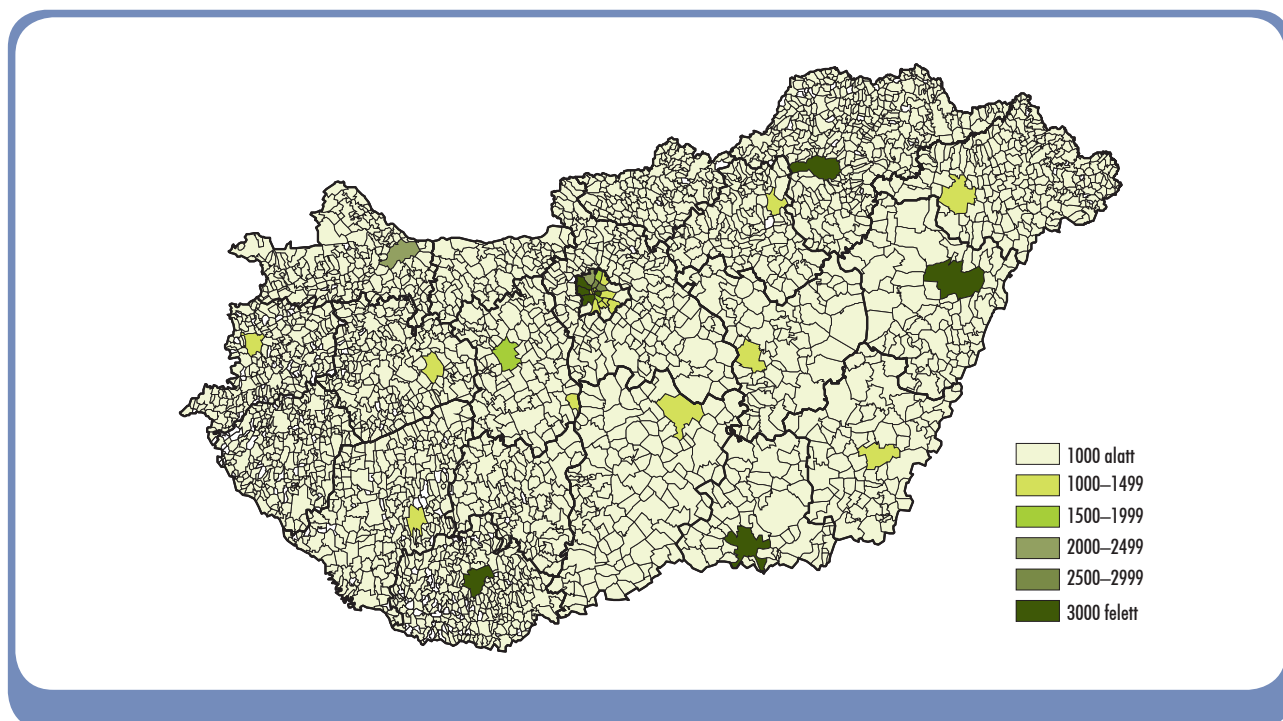
A 2011-es lakóhelyek tekintetében a településhierarchia egyes szintjeit vizsgálva megállapítható, hogy a hazatérők között magasabb a fővárosban élők részese-
dése (37,8%), mint a népesség egészen belül (17,4%). A megyeszékhelyeken, illetve megyei jogú városokban lakók esetében csaknem azonos a hazatérők, illetve a

népesség aránya (21,3, illetve 20,4%). Ezzel szemben a többi városban és a községekben alacsonyabb a hazatérők részesedése.

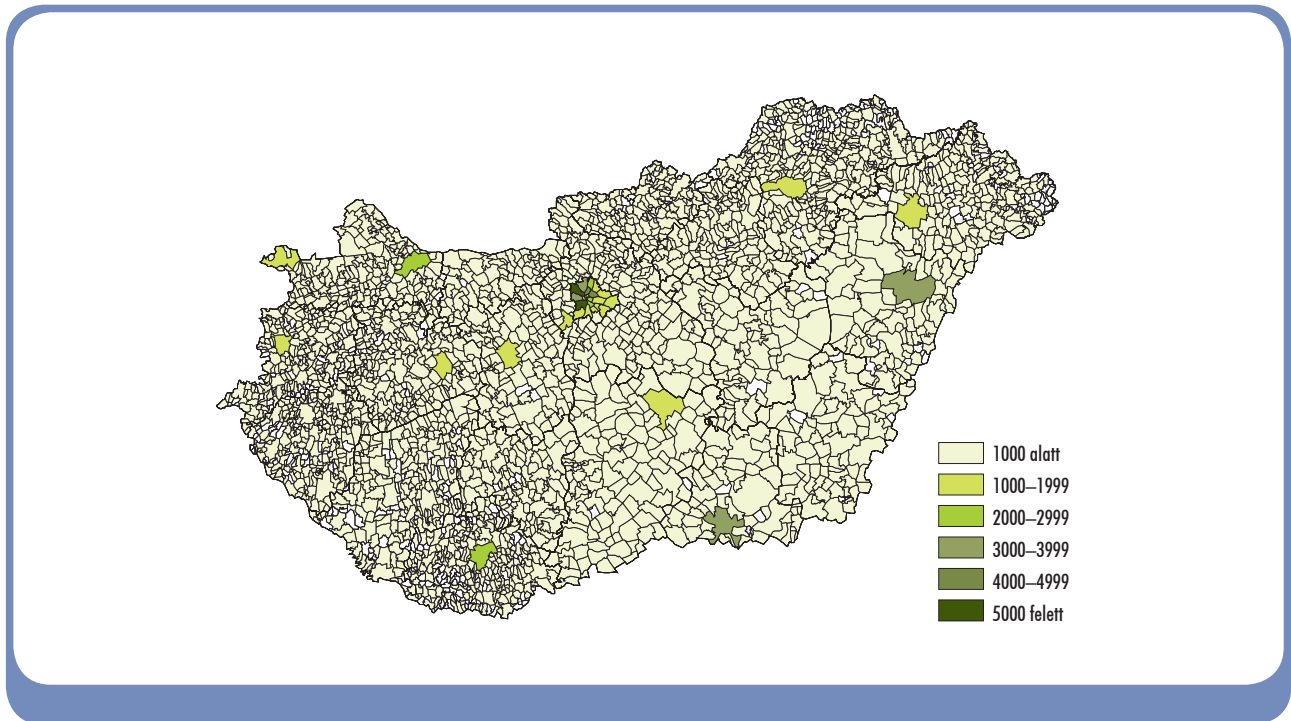
19. ábra A rendszerváltozás után hazatérők a lakóhely településtípusa szerint, 2011

18. ábra A rendszerváltozás után hazatérők a születési hely települése szerint, 2011

20. ábra A rendszerváltozás után hazatérők a lakóhely települése szerint, 2011

Az időbeli síkot vizsgálva megállapítható, hogy a későbbi periódusokban hazatérők között a – népszámlálás idején – megyeszékhelyeken és megyei jogú városokban élők részesedése rendre nő, a fővárosban élők rovására.

A település szintű vizsgálat eredményei még inkább aláhúzzák a főváros, illetve a megyeszékhelyek, megyei jogú városok dominanciáját. A legtöbb hazatérő 2011-ben Budapest II., XI., XIII. és XIV. kerületében lakott. Valamivel kevesebben, de még mindig jelentős számban éltek hazatérők a főváros III. és XII. kerületében, valamint Szegeden és Debrecenben. A lakóhelyek listájának következő fokán Pécs és Győr mellett a főváros VIII., IX., IV., VII. kerülete áll. Érzékelhető még a hazatérők jelenléte a főváros további kerületeiben, illetve Miskolcon, Székesfehérváron, Kecskeméten, Sopronban, Veszprémben, Érden, Nyíregyházán és Szombathelyen.

Összegzés

A hazatérők elsősorban a fiatal, másodsorban az idősebb aktív korúakból kerülnek ki. Ez a korosztály jelentősebb, a gyermek- és az időskorúak csekélyebb súlyt képviselnek, mint a népességben belül. A hazatérők között magasabb a nőtlen/hajadon, illetve az elvált családi állapotúak hányada a népesség egészéhez képest. A hazatérők jellemzően diplomások és érettségizettek. A felsőfokú végzettséggel rendelkezők, illetve az idegen nyelvet beszélők aránya jóval magasabb a népesség egészéhez képest. A hazatérők többsége foglalkoztatott volt 2011-ben, ugyanakkor körükben nem csak a foglalkoztatottak, de a munkanélküliek hányada is magasabb volt, mint a népességben belül. A hazatérők közül a legtöbben Budapesten éltek a népszámlálás évében, hányaduk kétszer akkora, mint a népességben belüli fővárosi lakosok aránya.

A LAKÓTELEPEKEN ÉLŐK DEMOGRÁFIAI ÉS MUNKAERŐ- PIACI JELLEMZŐI

A népszámlálások alkalmával többek között a válaszadók lakóhelyének épített környezeti jellegéről is rendelkezünk információkkal, ezek az úgynevezett lakóövezetek. A lakóhelyi környezet és a szociodemográfiai jellemzők összefüggései a társadalmi különbségek térbeli következményeiről tájékoztatnak. Természetesen a hazánkra jellemző viszonylag alacsony lakásmobilitás miatt a jelenlegi társadalmi és a lakásjellemzők, ezen belül a lakás lakóövezetének típusa között különböző mértékű inkonzisztencia lehet. Mindazonáltal az elmúlt két népszámlálás eredményeinek összehasonlítása olyan időtávot ölel fel, amely alkalmas a változási tendenciák bemutatására.

Jelen elemzés a városokra és azok egyik tipikus lakóövezeti jellegére, a lakótelepekre, illetve ezek lakóira fókuszál. Magyarországon 2011-ben 1 millió 656 ezer fő, közel minden hatodik ember lakótelepi lakásban élt, a megyeszékhelyeken és megyei jogú városokban az arányuk 36% feletti, Budapesten 31%, a kisvárosokban azonban ennél jóval kevesebb volt.

A 2011-es népszámlálás után egy rövidebb elemző tanulmány foglalkozott a lakóövezetek jellemzőivel,¹⁾ illetve egy, a társadalmi rétegződés és a lakáshelyzet összefüggését vizsgáló elemzésben is fontos szempont volt a lakóövezeti jelleg.²⁾ A következő tanulmány a lakótelepekre fókuszálva ezeket egészíti ki néhány

újabb elemzési szemponttal. Arra a kérdésre keressük a választ, hogy melyek azok a jellemzők, amelyek alapján a lakótelepek lakói jelentősen különböznek a más lakóövezetekben élőkötől, különös tekintettel munkaerő-piaci helyzetükre, továbbá, hogy 2001 és 2011 között milyen változások történtek.

Módszertani megjegyzések

A népszámlálási módszertan szerint a „lakóövezeti jelleg” egy tömb (közterületekkel, vagy természetes [pl. patak, sétaút stb.], vagy mesterséges [pl. vasút, közút stb.] határral körbevett terület) épületcsoportjaira jellemző domináns beépítés. A 2011. évi népszámlálás során összesen 12 kategória állt rendelkezésre a tömbök besorolására, ezt jelen tanulmányban 5 csoporttá vontuk össze, figyelembe véve a városi településtípusok jellemzőit. Így a városias jellegű, a lakótelep és a családi házas kategóriák önállóan, a villanegyed és a lakóparki övezet – alacsony számuk miatt – összevonva, illetve az üdülőterület, zártkerti terület és egyéb övezetek szintén összevonva szerepelnek. Mivel a lakótelepek szinte kizárólag a városi típusú településeken fordulnak elő, kiemelt jelentőséget tulajdonítunk annak, hogy a településhierarchia mentén differenciáljuk az urbánus településeket. Így a főváros, a me-

¹⁾ Lakatos Miklós–Simor Éva: *A lakóövezetek lakásai és lakóik helyzete a 2011. évi népszámlálás adatainak tükrében*. Statisztikai Szemle 2013/12, 1228-1255.

²⁾ *Népszámlálás, 2011–2015. A társadalom rétegződése*. KSH, 2015.

1. tábla Az egyes lakóövezetekben élők száma és megoszlása településtípusonként, 2011

(ezer fő)

Településtípus	Városias	Lakótelep	Villanegyed, lakópark	Családi házas	Egyéb	Összesen
Lakóövezetben élők száma						
Budapest	638	519	107	405	10	1 681
Megyei jogú város	408	707	59	691	82	1 947
Többi város	434	407	51	2 041	136	3 069
Község	3	23	12	2 806	147	2 991
Összesen	1 483	1 656	229	5 943	375	9 688
Lakóövezetben élők aránya						
Budapest	38,0	30,9	6,4	24,1	0,6	100,0
Megyei jogú város	20,9	36,3	3,0	35,5	4,2	100,0
Többi város	14,1	13,3	1,7	66,5	4,4	100,0
Község	0,1	0,8	0,4	93,8	4,9	100,0
Összesen	15,3	17,1	2,4	61,3	3,9	100,0

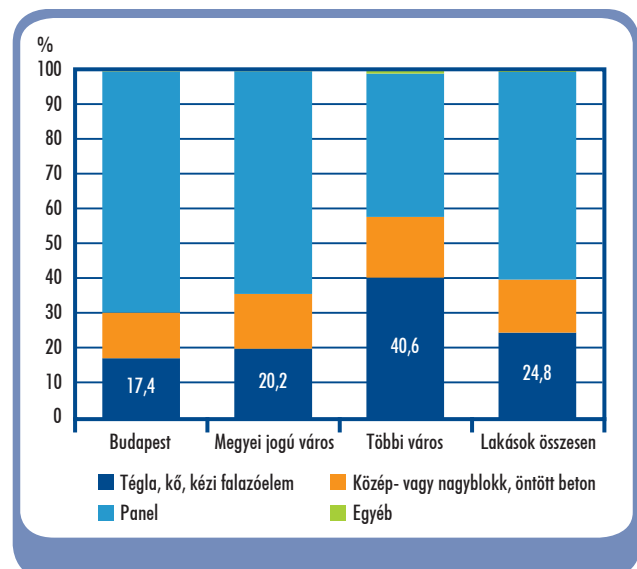
gyeszékhelyek, megyei jogú városok (a továbbiakban összevontan megyei jogú városok) és a többi város kategóriákat használjuk, míg a községek ez alkalommal nem képezik a vizsgálat részét. Megjegyzendő továbbá, hogy az alapsokaságot csak a lakott lakóegységek (lakások és üdülők), illetve ezek lakói képezik 2001-ben és 2011-ben is.

Az állami lakásépítések túlnyomó többsége e formában valósult meg a II. világháború utáni lakáshiány enyhítésére. Kezdetben közepes, magas státusú lakóhelynek számítottak, ugyanis az összkomfortot igen kedvező lakbérért biztosították ezek a lakások. Sok, vidékről a városba érkező embernek kínáltak otthont. Később, az 1971-es lakásrendelet a lakáskitűntetést meghatározott jövedelemhez, illetve szociális helyzethez kötötte, amit elsősorban a gyermekek száma határozott meg. Ezáltal a korábbinál szegényebb rétegek (munkáskolóniából érkezők, szanáltak, nagycsaládosok) kaptak lakótelepi lakást. A rendszerváltás után – többek között a növekvő fenntartási költségek miatt – egyre inkább felgyorsult a lakosságcsere.

A lakótelepek többnyire az 1960-as évek és az 1980-as évek vége között, házgyári technológiával épített, közép- és magas lakóházak, házsorok együttesét jelentik. Léteznek ugyanakkor az 1960-as évek előtt épült, telepszerű lakóövezetek is, a lakótelepi lakások 7%-a ilyen. Nemcsak a panel falazatú lakóépületek alkotják a lakótelepeket: a lakótelepi lakások

döntő többsége (60%) valóban panel, ugyanakkor egy-egyedük téglalapítású és 15% pedig közép- vagy nagyblokkból készült. Jelentős különbség van e tekintetben a településhierarchia mentén: Budapesten a paneles falazatú lakótelepek közel 70%-ot képviselnek, a megyei jogú városokban ez kevesebb, viszont a másik két kategória magasabb arányban fordul elő. A kisvárosokban pedig szinte ugyanakkora arányt képvisel a panel- és a téglafalazat, utóbbi jellemző az ilyen lakótelepek jobb ingatlanpiaci helyzetéhez járul hozzá.

1. ábra A lakótelepi lakások falazat szerinti megoszlása településtípusonként, 2011

A lakótelepek lakóinak kor szerinti összetétele

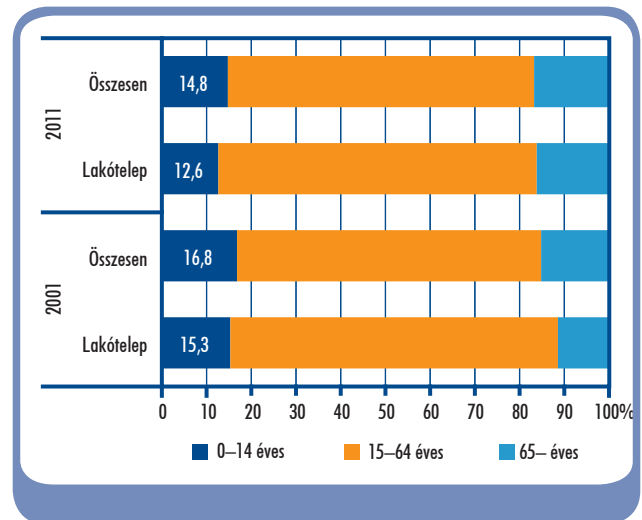
A lakóövezetek közül a munkaképes korúak aránya még mindig a lakótelepeken élők között a legmagasabb (71,2%), azonban már néhány százalékponttal kevesebb a 10 évvel ezelőttihez képest (73,3%). A csökkenés egyrészt azzal függ össze, hogy egyre kevesebb fiatalok él a lakótelepeken, tehát nincs utánpótlás a fiatalabb korcsoportokból, másrészt azzal, hogy az időskorúak száma és aránya nőtt.

A városok hierarchiájában lefelé haladva a lakótelepeken egyre nagyobb a 15 évesnél fiatalabbak, valamint a munkaképes korúak aránya, viszont az idősök aránya 2001-ben és 2011-ben egyaránt csökkent. Ez annak ellenére igaz, hogy éppen a kisvárosok lakótelepein volt a legjelentősebb a fiatalok arányának visszaesése, és ezzel párhuzamosan itt nőtt a leglátványosabban az idősöké: arányuk több mint másfélszer akkora, mint 2001-ben volt.

Az egyes lakóövezeteket összehasonlítva a lakótelepekre jellemző leginkább a fiatalok arányának

csökkenése és az időskorúak arányának növekedése. Ez különösen a kisvárosokban szembetűnő (ugyanakkor ebben a településkategóriában eleve alacsony volt a 65 évesek és idősebbek aránya).

2. ábra A lakótelepeken élők korcsoportok szerinti megoszlása

2. tábla Az egyes lakóövezetekben élők korcsoportok szerinti megoszlása településtípusonként, 2011

Korcsoport, év	Városias	Lakótelep	Villanegyed, lakópark	Családi házas	Egyéb	Összesen
Budapest						
0-14	10,8	11,7	17,6	14,3	14,7	12,4
15-64	69,3	70,0	67,3	66,8	69,8	68,8
65-	19,9	18,3	15,1	18,9	15,5	18,8
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Megyei jogú város						
0-14	12,5	12,7	21,0	14,6	19,2	13,9
15-64	67,3	71,6	69,8	68,5	69,4	69,5
65-	20,2	15,6	9,2	16,9	11,4	16,7
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Többi város						
0-14	13,9	13,5	23,3	15,6	18,3	15,3
15-64	68,0	71,9	68,8	68,1	67,8	68,6
65-	18,1	14,5	7,9	16,3	13,9	16,1
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Összes lakos						
0-14	12,2	12,6	20,2	15,6	18,2	14,8
15-64	68,4	71,2	68,2	67,8	68,1	68,5
65-	19,4	16,2	11,6	16,6	13,6	16,7
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Részletesebb korcsoportonként vizsgálva, 2001-ben a lakótelepek még az átlagosnál fiatalabb korszerkezettű városrészeknek bizonyultak: a 20 év alattiak az országos átlagnak megfelelő arányban éltek lakótelepen, a 20–29 évesek az országos átlag feletti arányban fordultak elő, továbbá lényegesen kevesebb idősorú (60 évesek és annál idősebbek) élt itt, mint a többi lakóövezetben. Mindhárom városi településhierarchia-kategóriában fennállt ez az összetétel, azonban a kisvárosi lakótelepeken a legmarkánsabb.

Tíz év elteltével a lakótelepeken a 30–39, a 60–69 évesek és 70 év feletti aránya nőtt, a többi korosztályé csökkent. A változások hatására 2011-ben a 30–39 évesek többen, a 15 év alattiak kevesebben élnek lakótelepeken az országos átlaghoz képest. A településhierarchia-kategóriák vizsgálatba bevonásával kiderül, hogy ezt az eltérést elsősorban a kisvárosok lakótelepein fennálló demográfiai összetétel okozza.

A megyei jogú városok és a kisvárosok esetében 2011-ben a lakótelepeken volt a legmagasabb a 20–29 évesek aránya, ami arra utal, hogy a vidéki városokban még ez a forma a leginkább lehetséges megoldás a fiatal felnőttek lakhatására.

A korcsoportos összetétel változását a ki- és beköltözések is alakítják. A lakótelepeket e tekintetben kettség jellemzi. A lakóövezetek közül ez a legkevésbé állandó lakosságú, viszonylag alacsony azok aránya, akik a lakás megépítése óta itt laknak. Ezzel párhuzamosan az elmúlt tíz évben beköltözők aránya magasabb az átlagosnál. Különösen a 15–29 évesekre jellemző, hogy 10 éven belül költöztek jelenlegi lakásukba. Másfelől a lakótelepeken élő idősök más lakóövezetek lakóihoz képest nagyobb arányban élnek évtizedek óta a lakóhelyükön. A 70 éves és idősebbek körében az átlaghoz képest többen vannak, akik már 30–40 éve itt laknak. A 60–69 évesekre pedig jellemző, hogy már 20–30 éve élnek lakótelepi otthonukban. Ez részben magyarázza a lakótelepi lakosság öregedő összetételét.

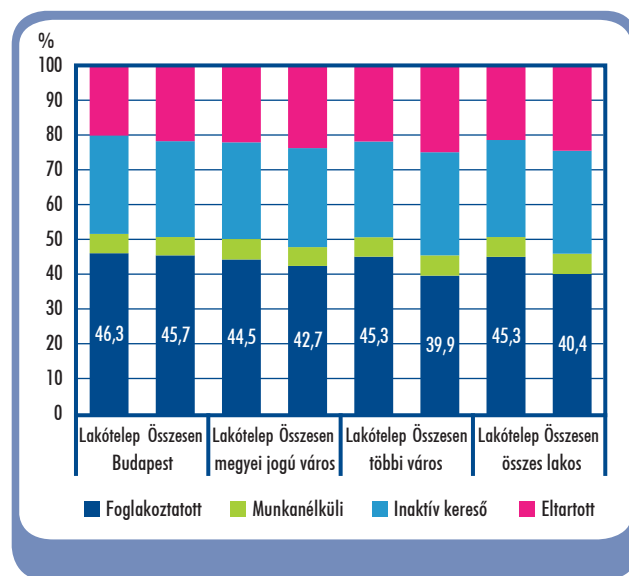
Összefoglalva a lakótelepeken élők korcsoportok szerinti összetételét, megállapítható, hogy az egykori fiatalos korszerkezet átalakult, a gyermekkorúak aránya jelentősen csökkent, az idősorúak aránya pedig nőtt. Összességében azonban a munkaképes korúak aránya – ahogy 2001-ben is – a lakótelepeken a legmagasabb.

A lakótelepek lakóinak gazdasági aktivitás szerinti összetétele

2001-ben 8,2 százalékponttal több foglalkoztatott élt lakótelepen az országos átlaghoz képest, így a lakótelepen élők között 45% volt a foglalkoztatottak aránya. A foglalkoztatottak aránya 2011-re a lakótelepeken változatlan maradt, azonban a többi lakóövezetben nőtt, tehát a lakótelepek foglalkoztatási előnye már nem olyan nagy, mint 10 éve.

2001-ben az inaktív keresők aránya a lakótelepeken az országos átlaghoz képest jelentősen (6,2 százalékponttal) kisebb volt, sőt itt volt a legkisebb. 2011-re egyedül a lakótelepeken nőtt – az idősök arányának növekedésével párhuzamosan – e gazdaságilag nem aktív kategória aránya, ám az még így is az országos átlag alatti.

3. ábra A lakótelepeken élők gazdasági aktivitás szerinti megoszlása településtípusonként, 2011

2001-ben még mindhárom városi településhierarchia-kategóriában átlag feletti volt a lakótelepi foglalkoztatottak aránya, az inaktív keresőké viszont elmaradt attól. Ez az összefüggés a legnagyobb mértékben a kisvárosi lakótelepeken mutatkozott meg. 2011-re a különbségek mérséklődtek, illetve eltűntek: az egyes aktivitási kategóriákban a budapesti lakótelepeken nagyjából a fővárosi átlaghoz hasonló megoszlásban, illetve a megyei jogú városok lakóte-

lepein is e városok átlagára jellemző gazdasági aktivitási összetétel szerint élnek. A fővárosi és nagyvárosi lakótelepek lakosságának összetétele e tekintetben tehát már nem tér el jelentősen az átlagostól. A kisvárosok lakótelepein még enyhébb mértékben, de továbbra is jellemző, hogy a kisvárosi átlaghoz képest több százalékponttal kedvezőbb a gazdasági aktivitási összetétel.

További változás 2001-hez képest, hogy az öt lakóövezet-típus közül a lakótelepeken csökkent legnagyobb mértékben az eltartottak aránya (a csökkenés a településhierarchián lefelé haladva egyre nagyobb), ez azonban nem meglepő, hiszen a fiatal korcsoportokba tartozók aránya is csökkent.

A foglalkoztatott lakótelepi lakók jellemzői

A foglalkoztatottak nemek és korcsoportok szerint

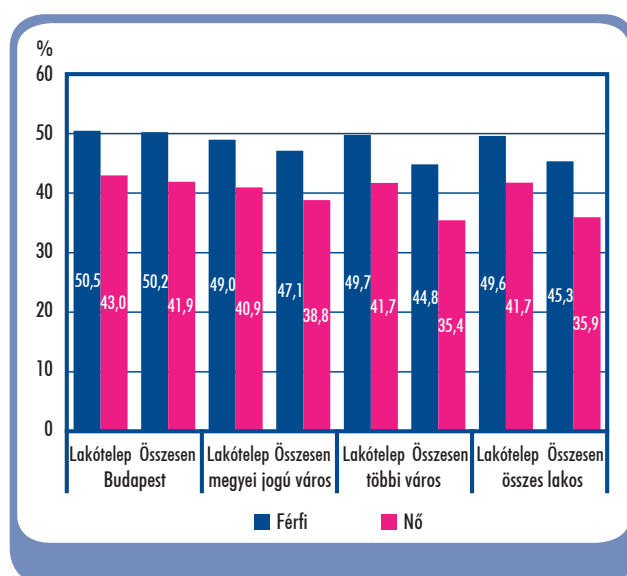
2001-ben országosan a férfiak között átlagosan 9,8 százalékponttal nagyobb volt a foglalkoztatottak aránya, mint a nők között. Ugyanakkor a lakóövezetek közül a lakótelepeken volt a legkisebb különbség a férfi és a női foglalkoztatotti arány között (8 százalékpont). Ezzel párhuzamosan fennállt néhány százalékpontos különbség a nők javára, olyan értelemben, hogy a lakótelepeken élő nők nagyobb valószínűséggel voltak foglalkoztatottak az összes nőhöz képest, mint a lakótelepen élő férfiak az összes férfihoz képest.

2011-ben 750 ezer foglalkoztatott élt lakótelepeken. Mindkét nem esetében körülbelül hasonló mértékben növekedett a foglalkoztatottak aránya 2001-hez képest, így országosan nem csökkent a közöttük lévő különbség. Továbbra is érvényes, hogy a foglalkoztatottak arányát tekintve a lakótelepen élők körében a legkisebb a különbség a nemek között. Ugyanakkor csekély mértékben, de a lakótelepen élő nők között még mindig nagyobb a foglalkoztatottak aránya az országos női foglalkoztatási arányhoz képest, mint a férfiaknál.

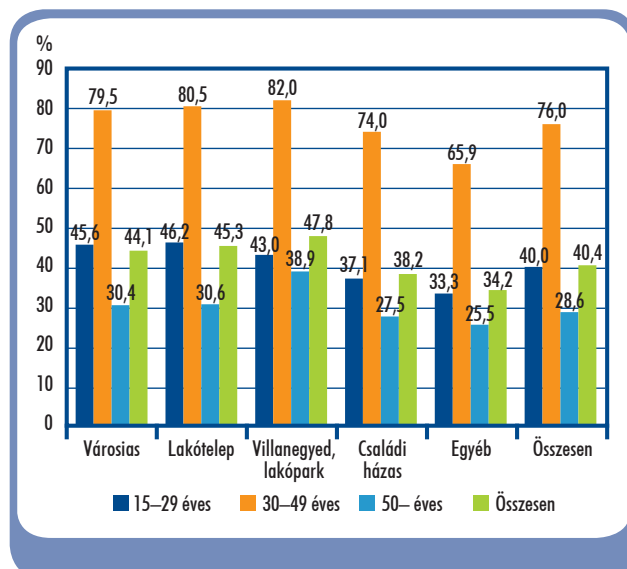
2001-ben csak a fiatalok, vagyis a 15–29 évesek körében volt igaz, hogy az öt lakóövezet közül a lakótelepeken volt legmagasabb (az országos átlagnál

6 százalékponttal nagyobb) a foglalkoztatottak aránya. A 30–49 évesek között még nagyobb volt az eltérés (8,6 százalékpont), de e korcsoportban már nem a lakótelepen volt a legmagasabb a foglalkoztatotti arány. Ugyanakkor az 50 év feletti munkavállalókra is igaz volt, hogy az országos átlaghoz képest a lakótelepeken élők között magasabb a foglalkoztatottak aránya, főleg a kisvárosokban.

4. ábra A lakótelepeken élő foglalkoztatottak népességben belüli aránya nemenként és településtípusok szerint, 2011

5. ábra Az egyes korcsoportok foglalkoztatotti aránya lakóövezetenként, 2011

2011-re nem történt nagyobb változás, annak ellenére sem, hogy körülbelül 5 százalékponttal szinte mindhárom városi településkategória minden lakóövezetében csökkent a 15–29 éves dolgozók aránya – az ilyen korú foglalkoztatottak aránya mégis részben a lakótelepeken és a városias lakóövezetben élők között a legmagasabb. Városi településtípusonként vizsgálva, a fiatal korcsoportban a fővárosi lakótelepeket követően a kisvárosokban magas a foglalkoztatotti arány. A 30–49 évesek körében nem történt változás a foglalkoztatottak hányadát illetően, holott országosan itt növekedés történt. Az 50 évnél idősebbek között csekély mértékben nőtt a munkavállalók aránya, amire a nyugdíjkorhatár emelése is hatással volt. A lakótelepeken élő idősebbek foglalkoztatotti aránya a kisvárosi átlaghoz képest már nem tér el jelentősen.

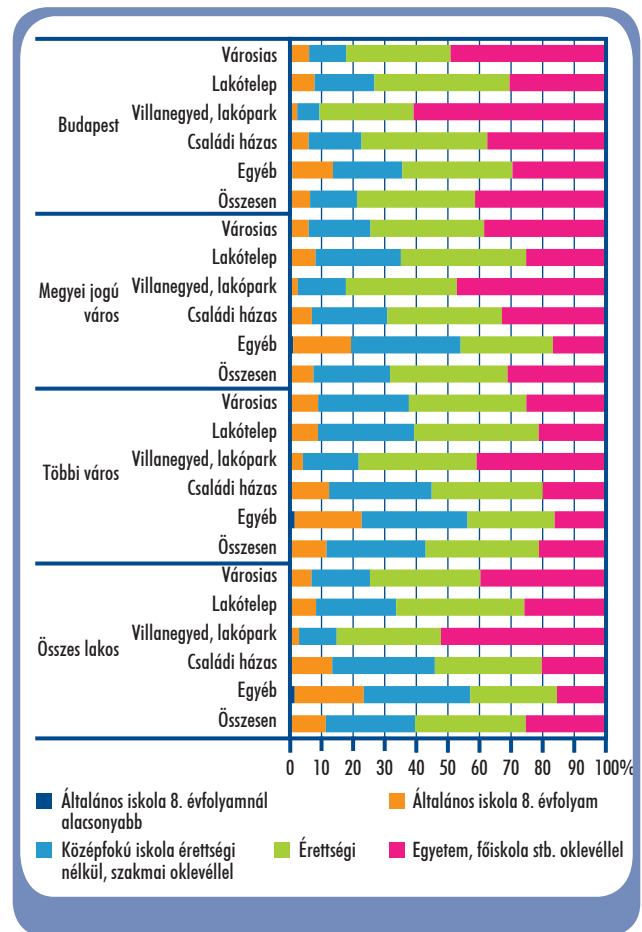
A foglalkoztatottak iskolázottsága

A lakótelepeken élő foglalkoztatottakra már korábban is jellemző volt az érettségizettek magas aránya. 2001-ben 6,3 százalékponttal meghaladta az országos átlagot, miközben az általános iskolai és az érettségi nélküli középfokú végzettségűek aránya elmaradt attól. A fővárosban és a megyei jogú városokban a diplomával rendelkezők hiánya jelentős volt a többi lakóövezethez képest. Ezzel szemben a kisvárosok lakótelepein élő munkavállalókra az érettségizettek, sőt a diplomások átlagnál nagyobb aránya volt jellemző. Összességében a kisvárosokban az iskolai végzettség szerinti összetétel a lakótelepeken élő foglalkoztatottak között volt a legkedvezőbb.

2001 és 2011 között minden lakóövezetben közel hasonló mértékű és irányú változások zajlottak le: vagyis a nyolc általános vagy annál alacsonyabb végzettségűek aránya mindenhol csökkent, a nem érettségizett középfokú végzettségűek, illetve az érettséggel rendelkezők aránya nagyjából mindenhol stagnált, míg a diplomás munkavállalóké növekedett. 2011-re mérséklődött a különbség a lakótelepeken élők és az országos átlag iskolai végzettség szerinti összetétele között, azonban továbbra is igaz, hogy a lakóövezetben élnek a legnagyobb arányban legfeljebb érettségizettek (2011-ben arányuk 40,5%). A városi településtípusokat tekintve bizonyos kategóriák esetén viszont nőttek a különbségek. A legmarkánsabb eltérés Budapesten

van, ott ugyanis annak ellenére, hogy emelkedett a diplomás lakótelepi dolgozók aránya, tovább nőtt a különbség, 11 százalékponttal vannak kevesebben a fővárosi átlaghoz képest. Ugyanakkor a csak szakmai oklevéllel, vagy az érettséggel rendelkező középfokú végzettségűek aránya a fővárosi lakótelepeken tovább nőtt a budapesti átlaghoz képest.

6. ábra Az egyes lakóövezetekben élő foglalkoztatottak legmagasabb iskolai végzettség szerinti összetétele településtípusonként, 2011

Foglalkozási összetétel

A lakótelepen élők foglalkozási szerkezetét vizsgálva megállapítható, hogy 2001-ben és 2011-ben is a felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő technikus, asszisztens, ügyintézői területeken (3. foglalkozási főcsoport) dolgoztak a legnagyobb arányban. 2001-ben a lakótelepi foglalkoztatottak az egyéb szellemi foglalkozások területén többen, az ipari és építőipari foglalkozásokat tekintve kevesebben

dolgoztak a többi lakóövezet dolgozóihoz képest. 2011-ben a lakótelepeken élő vezető, értelmiségi foglalkozásúak (1. és 2. foglalkozási főcsoport) aránya körülbelül megegyezett az országos átlaggal. A településhierarchia-kategóriák mentén felfelé haladva azonban nőnek a különbségek, vagyis amíg a kisvárosokban valóban csekély az eltérés, addig a fővárosi lakótelepeken élőkre különösen igaz, hogy elmarad a vezető, értelmiségi foglalkozásúak aránya a budapesti átlaghoz képest: Budapesten 9,5, a megyei jogú városokban 5,3 százalékponttal dolgoznak kevesebben ezekben a kategóriában. A különbségek nőttek 2001-hez képest.

Az egyéb szellemi, tehát a technikai, az asszisztens, az ügyintézői, az irodai és ügyviteli foglalkozásúak (3. és 4. foglalkozási főcsoport) aránya mind az öt lakóövezetben országosan nőtt. Az országos

átlaghoz képest némiképp magasabb a lakótelepek dolgozói között e csoportok (pl. az üzleti jellegű szolgáltatások ügyintézői, hatósági ügyintézők) aránya. Településtípus-kategóriák szerinti bontásban vizsgálva e két főcsoport esetében is Budapesten van a legnagyobb különbség, azonban pozitív irányban, különösen az irodai és ügyviteli csoportnál. Az egyéb szellemi foglalkozású emberek közül a megyei jogú városokban élők jellemzően lakótelepeken élnek (40%).

Szintén minden lakóövezetre jellemző a szolgáltatási foglalkozások (5.) főcsoportban dolgozók arányának növekedése. Országosan a lakótelepeken élők körében kissé nagyobb arányban fordulnak elő az e főcsoportban dolgozók. Ezen belül a kisvárosoktól a főváros felé egyre növekszik a különbség. Így a budapesti lakótelepeken lakó foglalkoztatottakon belül

3. tábla Az összes és a lakótelepeken élő foglalkoztatottak foglalkozási főcsoport és településtípus szerint, 2011

Foglalkozási csoport	Budapest		Megyei jogú város		Többi város		Összes lakos	
	lakótelep	összesen	lakótelep	összesen	lakótelep	összesen	lakótelep	összesen
Gazdasági, igazgatási, érdek-képviselői vezetők, törvényhozók	4,7	6,6	4,0	5,9	4,1	5,0	4,3	5,2
Felsőfokú képzettség önálló alkalmazását igénylő foglalkozások	19,8	27,5	15,7	19,2	13,1	12,9	16,3	15,9
Egyéb, felsőfokú vagy középfokú képzettséget igénylő foglalkozások	22,8	21,2	20,4	19,7	19,1	16,4	20,8	17,2
Irodai és ügyviteli (ügyfélkapcsolati) foglalkozások	10,0	8,5	7,8	7,1	7,3	6,4	8,4	6,7
Kereskedelmi és szolgáltatási foglalkozások	18,5	15,7	17,5	16,3	18,1	17,0	18,0	16,1
Mezőgazdasági és erdőgazdálkodási foglalkozások	0,4	0,4	0,6	1,1	1,0	3,0	0,6	2,8
Ipari és építőipari foglalkozások	9,2	8,1	12,8	12,4	13,9	15,6	12,0	14,0
Gépkezelők, összeszerelők, járművezetők	6,1	4,7	11,6	9,8	14,4	13,6	10,6	12,1
Szakképzettséget nem igénylő (egyszerű) foglalkozások	7,9	6,8	8,6	7,8	8,3	9,7	8,3	9,6
Fegyveres szervek foglalkozásai	0,5	0,4	0,9	0,7	0,7	0,4	0,7	0,4
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

valószínűbb, hogy valaki kereskedelmi, vendéglátó-ipari, vagy szolgáltatási foglalkozású, mint más fővárosi lakóövezetben. A megyei jogú városok kereskedelmi és szolgáltatási területen dolgozói többségben (41%) lakótelepi lakóhellyel rendelkeztek.

A lakótelepeken élő ipari és építőipari foglalkozásúak, továbbá a gépkezelők, összeszerelők, járművezetők (7. és 8. főcsoport) aránya kismértékben elmarad az országos átlagtól. A Budapesten élő gépkezelők, összeszerelők és járművezetők 41%-a lakótelepeken él. A megyei jogú városokban az ipari (és építőipari) dolgozók elsősorban lakótelepeken laknak (42%).

Az utolsó, legkisebb létszámú (országosan mindössze 17 ezer fő) foglalkozási főcsoport a fegyveres szervek. E kategória abból a szempontból érdekes, hogy országosan az összes ilyen dolgozó közel egyharmada lakótelepeken lakik, az eloszlás Budapesten (43%) és a megyei jogú városokban még koncentráltabb (48%).

Összefoglalva a lakótelepeken élő munkavállalók jellemzőit, megállapítható, hogy a férfiak és a nők foglalkoztatottsági arányaiban kisebb a különbség, mint a többi lakóövezetben. A lakótelepen élő nők nagyobb valószínűséggel dolgoznak a többi nőhöz képest, mint a lakótelepeken élő férfiak. A fiatalabb, 30 év alatti dolgozók körében a lakótelepi környezetben élők között az egyik legmagasabb a foglalkoztatottak aránya, ez a fővárosi lakótelepekre fokozottan igaz. A lakótelepi munkavállalókra az országoshoz és a többi lakóövezethez képest jellemzőbb a középfokú végzettség, pontosabban az érettségivel rendelkezők magasabb aránya. A fővárosi lakótelepek foglalkoztatottjainak iskolai végzettség szerinti összetétele jelentősen eltér a budapesti összetételtől, ugyanis a domináns hányadot alkotó középfokú végzettség mellett a diplomások aránya az átlagoshoz képest kisebb. Jelentős különbségek vannak településtípusonként a dolgozók foglalkozási összetétele között (pl. egyes értelmiségi csoportok hiánya, vagy éppen túbblete), viszont az általánosságban kijelenthető, hogy a többi lakóövezet dolgozóihoz képest bizonyos szellemi (pl. ügyintézők, ügynökök, irodai és ügyviteli foglalkozások) és szolgáltatási foglalkozási kategóriákban többen dolgoznak.

A munka nélküli lakótelepi lakók jellemzői

2001-ben a lakótelepeken élő munkanélküliek (teljes lakosságon belül mért) aránya még 0,5 százalékponttal alacsonyabb volt az országosnál, ez azonban egyértelműen csak a kisvárosi lakótelepeken mutatkozott meg. 2011-re minden övezetben és a településhierarchia minden szintjén nőtt az álláskeresők aránya, a lakótelepi lakók közül 94 ezer fő munkanélküli, ez az országos átlaggal azonos hányadot jelent.

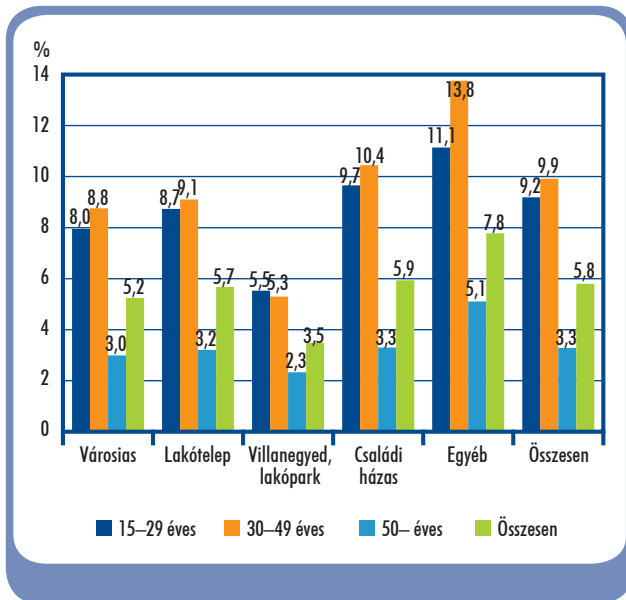
4. tábla **A munkanélküliek aránya a lakótelepeken nemenként és településtípusonként, 2011**

Településtípus	Férfi	Nő	Összesen
Összesen			
Összes lakos	6,5	5,1	5,8
Ebből:			
Budapest	6,0	4,6	5,2
megyei jogú város	5,9	4,9	5,4
többi város	6,5	5,2	5,8
Lakótelep			
Összes lakos	6,3	5,1	5,7
Ebből:			
Budapest	6,5	4,8	5,5
megyei jogú város	6,3	5,4	5,8
többi város	6,1	5,2	5,6

2001 óta a nők körében nagyobb mértékben nőtt a munkanélküliek aránya, így a két nem közti különbségek csökkentek, 2011-ben 1,4 százalékponttal nagyobb volt a férfiak munkanélküliségi aránya. 2011-ben a lakótelepeken még az átlagosnál is kisebb a különbség a férfiak és a nők munkanélküliségi aránya között, és ez különösen a kisvárosokban jellemző.

2001-ben a 15–29 évesek között 1,4 százalékponttal kisebb arányban fordultak elő munkanélküliek, mint a többi lakóövezetben, főleg a kisvárosi lakótelepi arányok miatt. Ugyanez igaz volt a 30–49 évesekre is, akiknél – szintén főleg a kisvárosi lakók hányadának köszönhetően – 1,9 százalékponttal kevesebb volt a lakótelepeken élő munkanélküliek aránya az országos átlaghoz képest. 2011-re a 30 év alattiak körében szinte megszűnik, a 30–49 évesek körében pedig csak mérsékeltebben jelentkezik ez a különbség.

7. ábra A munkanélküliek aránya egyes korcsoportokban lakóövezetenként, 2011

A lakótelepi munkanélküliek között 2001-ben az országos átlaghoz képest a legfeljebb 8 évfolyamot végzetek igen alulreprezentáltak, az érettségizettek pedig meglehetősen felülreprezentáltak voltak. Ez a nagy eltérés javarészt a kisvárosok lakótelepein élő munkanélküliek iskolai végzettség szerinti összetételével magyarázható. 2011-re e két végzettségi kategória lakótelepi munkanélküliek körében tapasztalható eltérései fennmaradtak, illetve továbbra is markánsan befolyásolja a különbségeket a kisvárosi álláskeresők összetétele. 2001-hez képest viszont változás, hogy a fővárosi lakótelepeken élő diplomás álláskeresők hányada – annak ellenére, hogy arányaiban is nőtt a munkanélküliség – a budapesti átlaghoz képest tovább csökkent.

Az inaktív kereső és az eltartott lakótelepi lakók

Az inaktív keresők közül a legnagyobb csoportot alkotó nyugdíjasok 2001-ben még a lakótelepeken jelentették a legkisebb hányadot (22,2%) az öt lakóövezet közül. 2011-re azonban mindhárom városi településhierarchia-kategóriában körülbelül minden negyedik lakos már nyugdíjas volt. A lakótelepeken összesen 410 ezer nyugdíjas élt. 2001 és 2011 között az öt lakóövezet-típus közül egyedül a lakótelepeken nőtt a nyugdíjasok aránya. A megyei jogú városok, illetve a kisvárosok lakótelepein eleve kisebb arányban éltek nyugdíjasok, ezért következhetett be kiegyenlítődés. Budapesten a lakótelepeken stagnált a nyugdíjasok hányada, a többi városrészben azonban csökkent.

Az inaktív kereső és az eltartott lakótelepi lakók

Az inaktív keresők kisebb létszámú kategóriáiban a gyermekgondozási ellátásban részesülők és az egyéb inaktív keresők esetében nincsenek kirívóan nagy különbségek az egyes lakóövezetek között. A 10 év alatt bekövetkezett változásokat nézve gyermekgondozási

Az inaktív keresők kisebb létszámú kategóriáiban a gyermekgondozási ellátásban részesülők és az egyéb inaktív keresők esetében nincsenek kirívóan nagy különbségek az egyes lakóövezetek között. A 10 év alatt bekövetkezett változásokat nézve gyermekgondozási

5. tábla A lakótelepeken élők egyes gazdaságilag nem aktív kategóriáinak népesség belüli aránya településtípusonként, 2011

Településtípus	Összes lakos	Ebből:		
		Budapest	megyei jogú városok	többi város
Összesen				
Gyermekgondozási ellátásban részesülő	2,5	2,2	2,2	2,6
Nyugdíjas, járadékos	25,3	24,5	25,1	25,2
Egyéb inaktív kereső	1,6	0,7	1,0	1,7
Nappali tagozatos tanuló	15,1	13,1	15,1	15,4
Egyéb eltartott	9,3	8,6	8,5	9,4
Lakótelep				
Gyermekgondozási ellátásban részesülő	2,2	2,0	2,2	2,4
Nyugdíjas, járadékos	24,8	25,5	24,7	24,1
Egyéb inaktív kereső	0,8	0,6	0,8	0,9
Nappali tagozatos tanuló	13,3	12,1	14,0	13,4
Egyéb eltartott	8,1	7,9	8,0	8,4

ellátásban részesülők aránya kismértékben, de mindenhol csökkent, kivéve a villanegyed, lakópark övezetben. A legnagyobb visszaesés a lakótelepeket érintette, ezen belül is a kisvárosi lakótelepeket.

Az eltartottak többségét jelentő (nappali tagozatos) tanulók csoportjának lakóövezetek szerinti megoszlásában is mindössze néhány százalékpontos különbségek vannak. A lakótelepeken élő tanulók száma 220 ezer fő volt. A változások irányában és mértékében nagyobb eltérések látszódnak, a tendenciák valószínűleg továbbra is folytatódnak: mindenhol visszaesik a tanulók aránya, a legnagyobb mértékben a lakótelepeken (főleg a kisvárosokban).

Az egyéb eltartottak kategóriája meglehetősen vegyes: az iskolába még nem járó gyermekek, illetve a nem tanuló, nem dolgozó és nem is munka nélküli felnőttek (pl. háztartásbeliek) alkotják. Az e csoportba tartozók is nagyjából hasonló arányban éltek a különböző lakóövezetekben, a lakótelepeken az átlagtól alig elmaradó arányban. 134 ezer egyéb eltartott élt lakótelepeken.

Összegzés

A lakótelepek a fővárosi lakosok még ma is igen nagy hányadának, körülbelül egyharmadának szolgálnak lakóhelyül. Itt is egyre inkább megjelenik a Budapestre egyébként is jellemző elöregedés problémája, amihez a gyermekkorúak – a fővárosi átlaghoz képest is – egyre kisebb aránya is társul. A foglalkoztatottakra jellemző, hogy magas a női dolgozók aránya. Ennek magyarázata lehet a nők magasabb munkavállalási hajlandósága vagy kényszere, egyfelől a kétkeresős családmodell működtetése, másfelől az egyszülős háztartások – melyek főleg az anyákat jelentik – lakótelepekre jellemzőbb magasabb aránya miatt. Az itt élő foglalkoztatottakra jellemző továbbá, hogy igen magas körökben a középfokú végzettségűek és ezen belül is az érettségizettek aránya, viszont a fővárosi átlagtól jelentősen elmarad a diplomásoké. Ezzel összhangban a vezető, értelmiségi foglalkozásúak aránya számottevően kisebb, mint Budapesten általánosságban. Ugyanakkor az egyéb szellemi foglalkozású-

ak aránya magasabb, ez olyan foglalkozási csoportok nagyobb arányát jelenti a lakótelepeken, mint például az irodai és ügyviteli dolgozóké. Budapesten emellett a kereskedelmi, vendéglátó-ipari és egyéb szolgáltatási foglalkozások is jellemzőbbek voltak a lakótelepi munkavállalókra, mint a más lakóövezetekben élőkre. Ez szintén összefügghet a nők magasabb foglalkoztatottsági arányával, hiszen döntő többségben nők dolgoznak az irodai foglalkozásokban, és a szolgáltatási területen is többséget alkotnak.

A megyei jogú városokban a lakosság több mint egyharmada lakótelepeken élt. Itt különösen jellemző, hogy a 20–29 éves korcsoport hányada jelentős a többi övezethez képest, ami arra utal, hogy a fiatalok számára első önálló lakhatási megoldást jelenthetnek a lakótelepek. A diplomások aránya nőtt, de az övezetek összesített átlagához képest még mindig jelentősen kisebb, a különbség nőtt is 2001-hez viszonyítva. A végzettségekkel párhuzamosan itt is fennáll, hogy a vezető és értelmiségi foglalkozásúak aránya elmarad a lakótelepeken a megyei jogú városok átlagától. A megyei jogú városokban élő egyéb szellemi, a szolgáltatási és a fizikai foglalkozásúak jellemzően lakótelepeken élnek.

A kisvárosok lakói jellemzően nem lakótelepeken élnek, hanem családi házas övezetben. Ugyanakkor a lakótelepeken élők több szempontból is kiemelkednek a kisvárosok többi lakója közül. Ehhez hozzájárulhat a kedvezőbb ingatlanpiaci pozíció (pl. központibb fekvés, téglafalazat, egyedi helységrűtés). A három városi településtípus lakótelepei közül itt maradt meg leginkább a fiatal(abb) korszerkezet, annak ellenére, hogy 2001 és 2011 között itt csökkent legnagyobb mértékben a gyermekkorúak, illetve nőtt az idősek aránya (a lakótelepeken belül és a többi lakóövezethez képest is). A gazdasági aktivitás szerinti megoszlás számottevően kedvezőbb a lakótelepeken a kisvárosi átlaghoz képest. Azok a foglalkoztatottak, akik kisvárosi lakótelepeken éltek, magasabb iskolai végzettséggel rendelkeztek, mint a kisvárosokban általában: körükben nagyobb az érettségizettek és kisebb az alacsonyabb végzettségűek aránya. A többi lakóövezethez viszonyítva az egyéb szellemi foglalkozásúak némiképp magasabb arányban éltek kisvárosi lakótelepeken.

FELNŐTT GYERMEKEK

A 2011. évi népszámlálás adatai szerint a magyarországi 20–39 éves fiatalok nagy részére jellemző, hogy életútjuk egyre későbbi szakaszában érkeznek el a felnőtté válást jelző fordulópontokhoz. Az iskolai tanulmányok befejezése, a munkába állás, a szülői ház elhagyása, a tartós párkapcsolat, a házasság és a gyermekvállalás időzítése időben kitolódott. A Ratkógyerekek előtt szüleiktől öröklött és előre belátható életút állt, megbízhatóan tervezhető tanulmányokkal, munkahellyel, a húszas éveikben történő családalapítással, jellemzően két gyermek vállalásával, majd biztos nyugdíjjal járó öregkorral. Ezzel szemben a ma harmincas–negyvenes éveikben járó Ratkó-unokák és az utánuk következő huszonéves korosztály kilátásai a jövőt tekintve közel sem annyira kiszámíthatóak, mint szüleiké. Ennek következtében terveik és életstratégiájuk is nagyban különbözik szüleikétől és korosztályonként is változatos képet mutat.

A pályakezdő fiatalok tanulmányainak elhúzóda, a munkaerőpiac bizonytalanságai, a lakáshoz jutás nehézségei, a gyengülő családstabilitás és az új párkapcsolati formák miatt később lépnek be a felnőttek világába.

Tanulmányunkban a 20–39 éves korosztály azon csoportját vizsgáljuk, akik gyermekként még a szülői

házban élnek. Azt feltételezzük, hogy ez az a jól megfogható csoport, amelyik később kezd önálló életet, „vállalja a felnőtté”. A fiatalok egy másik csoportja – akik egy másik elemzés tárgyát képezhetik – azok a fiatalok, akik bár már önállóan, a szülőktől külön élnek – akár egyedül, akár barátokkal vagy partnerrel –, de az önállósodást az élet bizonyos területein éppúgy halogatják, mint az otthon élők.

A családban, háztartásban betöltött szerep (népszámlálási szakkifejezéssel családi állás) alapján ismerjük a gyermek státusban lévő, szüleikkel lakó fiatal felnőttek jellemzőit, valamint számuk és arányuk változását az elmúlt húsz évben. A felnőtt gyermekek gyakoriságát hazai viszonylatban területi jellemzők mentén, valamint az Európai Unió országaihoz képest is bemutatjuk.

A felnőtt gyermekek csoportja

2011. október 1-jén a 20–39 évesek száma 2 millió 810 ezer fő volt, a korosztály mérete – a 4%-os csökkenéstől eltekintve – 1990 óta gyakorlatilag állandónak tekinthető. A magyarországi lakosság 28%-a tartozott ebbe a korcsoportba. Elemzésünk alapsokaságát közülük az a 883 ezer felnőtt gyermek¹⁾ alkotja, akik

¹⁾ Gyermek családi állású (státusú) az a nőtlen, hajadon családi állapotú személy, aki legalább egyik szülőjével közös háztartásban él, függetlenül életkorától és attól, hogy van-e saját megélhetési forrása, és a háztartásban nem él ott az élettársa, gyermeke. Gyermeknek kell tekinteni az örökbe fogadott, a nevelt vagy a házasságon kívül született gyermeket is.

1. tábla A 20–39 éves népesség családi állás szerint

Év	Gyermek	Férj, feleség	Élettárs	Gyermekével egyedül élő szülő	Rokon, nem rokon személy	Egyedülálló	Intézeti lakó ^{a)}	Népesség összesen
Ezer fő								
1990	459	1 739	114	200	157	182	70	2 921
2001	819	1 266	302	140	119	174	86	2 906
2011	883	832	467	126	163	269	70	2 810
Változás az előző népszámláláshoz képest, %								
2001	178,4	72,8	265,4	70,1	76,1	95,7	121,3	99,5
2011	107,7	65,7	154,8	90,4	136,1	155,1	82,3	96,7
Népességben belüli arány, %								
1990	15,7	59,5	3,9	6,8	5,4	6,2	2,4	100,0
2001	28,2	43,6	10,4	4,8	4,1	6,0	2,9	100,0
2011	31,4	29,6	16,6	4,5	5,8	9,6	2,5	100,0

^{a)} A hajléktalan személyekkel együtt.

a szülőkkel laknak. Húsz évvel ezelőtt még csupán 459 ezren voltak, 2001-re viszont számuk megduplázódott, és számuk kisebb intenzitással a következő tíz évben is nőtt (8%-kal).

A felnőtt gyermekeknek a 20–39 éves népességben belüli aránya 1990-ben még csupán 16% volt, ami 2001-re 28, majd újabb tíz év elteltével 31% fölé emelkedett. Az ezredforduló óta van a társadalomnak egy stabilan 800–900 ezer főből álló fiatal felnőtt rétege, akik a szülői házban élnek.

A magyar társadalom számos demográfiai problémával küzd. Alacsony a születésszám, évről évre csökken a népesség száma, idősödik a társadalom. Csökken a házassági kedv, és hiába nő az élettársi kapcsolatban élők száma, a párkapcsolatban élők száma egyre kevesebb. Sok és egyre több az egyedül élő ember. Egyre későbbi életkorra toódik a gyermekvállalás, számos fiatal él felnőtt korában is még a szüleiével. A demográfiai problémák egyik oka a fiatalok önállósodásának időbeli kitolódása. Ennek egyik fő mutatója a szülői ház késői elhagyása. Természetesen az, hogy valaki a szüleinél lakik nem kizáró ok a gyermekvállalásnál, de a demográfiai jellemzőknél látni fogjuk ennek a visszatartó vagy késleltető hatásait.

A népszámlálás tízévenkénti teljes körű adatfelvétel, számos olyan információval szolgál, ami magya-

rázza a fiatalok elköltözésének időzítését, még ha a pontos okokat nem is tudjuk meg belőle. Vizsgálatunk szempontjából fontos információk:

1. A fiatal felnőtt tekintetében:

- életkor,
- családi állapot,
- iskolába járás,
- munkahely megléte,
- párkapcsolat megléte,
- gyermekvállalás,
- lakásjellemzők.

2. A családi körülmények szempontjából:

- 1 vagy 2 vér szerinti vagy nevelő szülővel él,
- házastársi vagy élettársi kapcsolatban lévő, esetleg egyetlen szülővel él együtt.

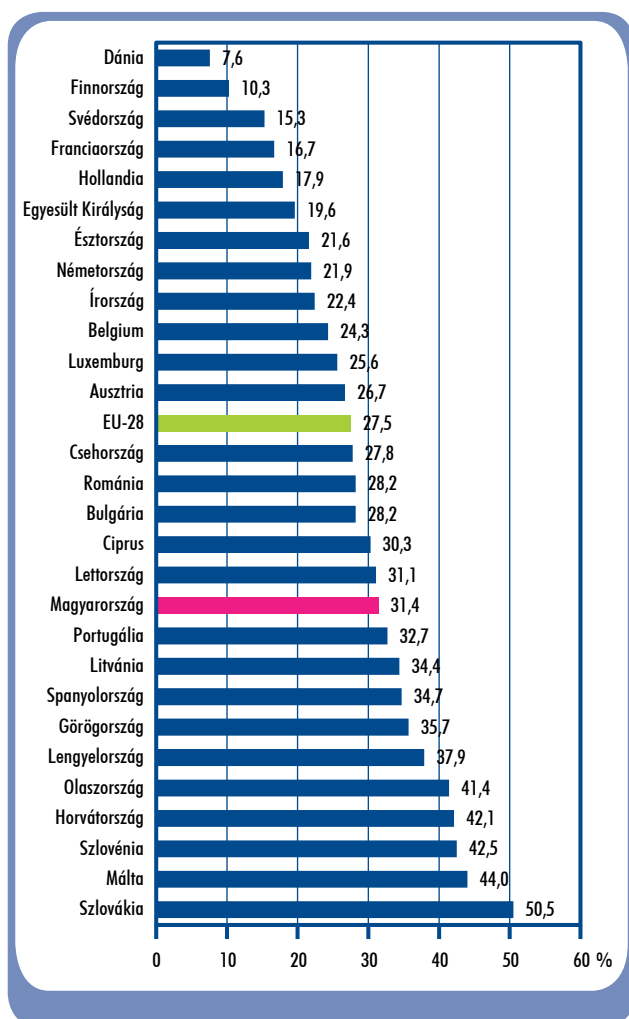
Elemzésünkben a szülőkkel lakó gyermek státusú személyeket a továbbiakban felnőtt gyermekeknek, a korosztály azon csoportját pedig, akik már elköltöztek otthonról, önállósodott fiataloknak nevezzük.

Nemzetközi kitekintés

Európai viszonylatban is jellemző a gyermek életszakasz kitolódása, sok fiatal otthon, a szülői házban él. Az Európai Unió 28 tagállamában a 2011. évi népszámlálási adatok alapján átlagosan a korosztály 27,5%-a, azaz minden negyedik fiatal felnőtt lakott

otthon. A fejlett és erős szociális hálóval bíró skandináv országokban, Dániában, Finnországban és Svédországban a legkisebb az arányuk (15% vagy kevesebb), az Egyesült Királyságban és Németországban azonban már 20% körüli. A legnagyobb arányban a déli államokban, Spanyolországban, Görögországban és Olaszországban élnek otthon a fiatalok (35–41%). Ennek oka egyrészt a hagyományos déli családmódel, másrészt ezeket az államokat sújtotta leginkább a gazdasági válság, ami kihatott a fiatalok helyzetére is. Érdekes, hogy Szlovákiában a legmagasabb a felnőtt gyermekek aránya, ott minden második fiatal él a szüleiivel a korosztályból. Magyarország az Európai Unió tagországai között 18. az átlagnál némileg magasabb arányszámával (31,4%).

1. ábra A gyermekek aránya a 20–39 éves népességben az Európai Unió tagországai szerint, 2011

A felnőtt gyermekek főbb demográfiai jellemzői Magyarországon

A modern társadalmak jellemzője a fiatalkor kitolódása és az iskolában töltött évek növekedése. A középiskolai tanulmányok után egyre több fiatal tanul tovább egyetemen, főiskolán, tanulmányait leghamarabb a 23–24 éves kora körül fejezi be, de jellemző további diplomák vagy képzettségek megszerzése is. Sokan munka mellett tanulnak, vagy éppen külföldön próbálnak nemzetközi tapasztalatot szerezni, ezzel is kitolva az önállósodás és a családalapítás időpontját. A családalapítás, tartós párkapcsolat, házasságkötés, de főleg a gyermekvállalás jellemzően 30 éves kor felett kezdődik. Manapság már elfogadott, hogy a húszas éveikben elsősorban tanulnak a fiatalok, és nem kötnek még tartós párkapcsolatot. A külföldi tanulmányok, a világtjárás elfogadott fiatalkori életformák, csak úgy, mint a rövidebb időre szóló élettársi kapcsolatok vagy a „szingli” életmód. 30 éves kor felett jelentkezik a társadalom elvárása a családalapítás, gyermekvállalás iránt, de míg a harmincas évei elején járó fiatalra még megértően tekintenek, addig egy 35–40 éves hajadon nőnek vagy nőtlen férfinak, aki ráadásul a szüleiivel lakik, már számolnia kell a társadalom negatív megítélésével.

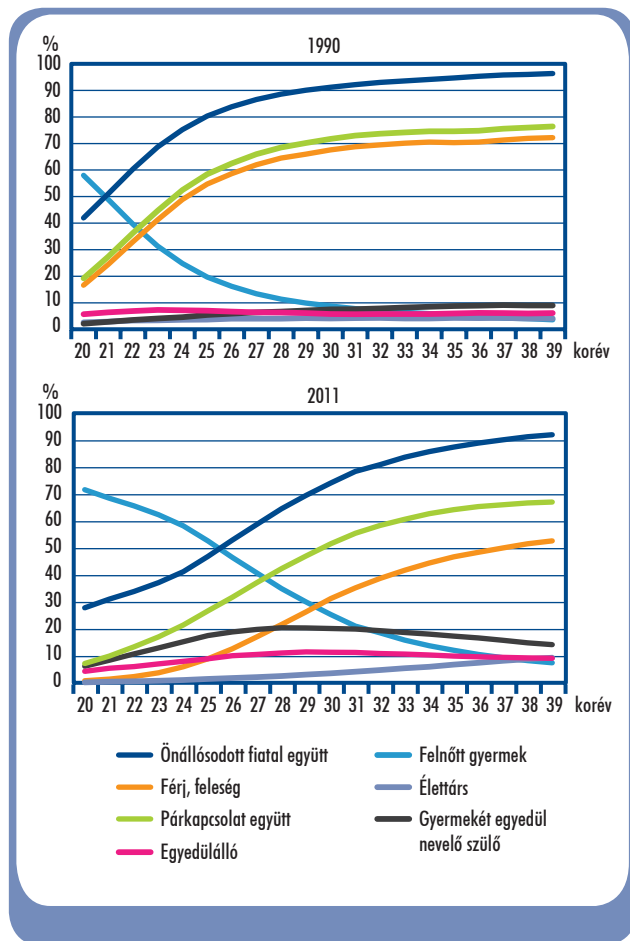
Életkor

Míg 1990-ben 21 év volt az az életkor, amiktől már több az önállósodott, mint a gyermek státusú fiatal, addig 2011-ben a váltás csak a 25. életévtől következik be. A vizsgált korosztályra jellemző, hogy később létesítettek párkapcsolatot, a házasságkötés időpontja is kitolódott 7 évvel 1990-hez képest. 2011-ben már jellemzően 29–30 éves korban kötöttek házasságot a fiatalok, és a 28 éves életkorig előnyben részesítették az élettársi kapcsolati formát a házassággal szemben.

A felnőtt gyermekek népességben belüli részaránya korcsoportonként eltért. A legnagyobb arányban a 20–24 éves fiatalok laknak még otthon, alátámasztva ezzel az iskolában töltött évek növekedését, a tanulói státus hosszabbodását. száz 20–24 éves fiatalból 66-an, 25–29 évesből 41-en még mindig a szülői házában laktak. Ennél idősebb korcsoportokban a felnőtt gyermekek arányszáma feleződött, a 30–34 évesek

között száz fiatalból 20, ugyanennyi 35–39 évesből pedig 10 fiatal lakott a szülőkkel. Az otthon élő felnőttek népességben belüli hányada az életkor előrehaladtával fokozatosan csökken, de még a harmincas korosztályban is jellemző.

2. ábra A különböző családi állású személyek aránya a 20–39 éves népességben korévenként

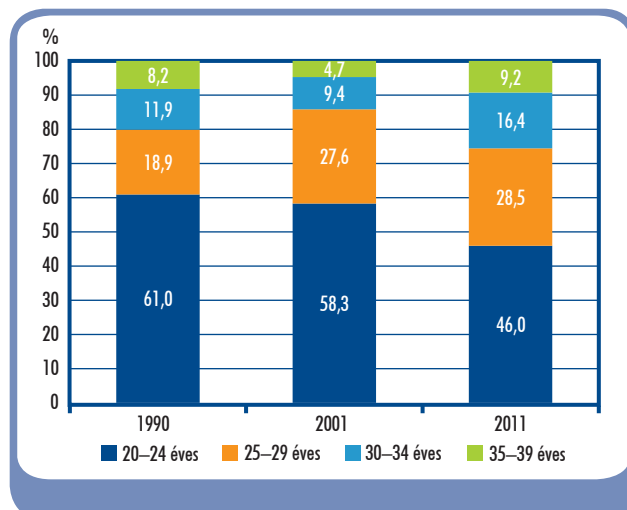
Az 1990-es népszámlálás óta folyamatosan emelkedik minden korcsoportban a szülői házban élő fiatalok aránya, összességében pedig az időszak elejéhez képest megduplázódott az arányuk. A legjelentősebb változás a harmincas korosztályban van. Míg a rendszerváltáskor 6, addig 2001-ben 9%-uk lakott még otthon, újabb tíz év elteltével arányuk még tovább emelkedett, 2011-ben a 30–39 éves felnőttek aránya 14% volt. Számuk 225 ezer főt tett ki, azaz egy nagyvárosnyi harmincas éveiben járó fiatal lakott a szülői házban.

2. tábla A gyermekek aránya a 20–39 éves népességben korcsoport szerint

Korcsoport, éves	1990	2001	2011
20–24	41,3	59,0	65,6
25–29	14,0	28,8	41,2
30–34	7,1	11,0	18,9
35–39	4,4	6,3	9,9
Összesen	15,7	28,2	31,4

A felnőtt gyermekek korcsoport szerinti megoszlása is igazolja, hogy manapság egyre idősebb korban hagyják el a szülői házat a gyermekek. 1990-ben és még 2001-ben is az otthon élő gyermekek több mint fele a 20–24 évesek közé tartozott, 2011-ben azonban már kevesebb, mint a felük, tehát az otthon lakó gyermekek többsége 25–39 éves volt. 1990-hez képest minden 25 év feletti korcsoport aránya emelkedett. 1990-től 2001-ig a 30–39 év felettek aránya az összes otthon lakó fiatal között 6 százalékponttal csökkent, viszont 2001-ről 2011-re 11 százalékponttal emelkedett. 2011-ben minden negyedik otthon lakó fiatal a harmincas éveiben járt.

3. ábra A 20–39 éves gyermekek megoszlása korcsoport szerint

Nemek szerinti különbségek

A felnőtt gyermekek számának növekedése nemenként eltér. A 2011-es népszámláláskor és korábban is jellemző volt, hogy a férfiak többen és tovább marad-

tak a családi otthonban. Számuk 1990 és 2011 között másfélszeresére emelkedett, meghaladta a félmilliót. A gyermekként otthon élő fiatal nők aránya alacsonyabb a férfiakénál, ennek ellenére 1990 óta számuk több mint duplájára, azaz húsz év alatt 235%-kal nőtt. 2011-ben 547 ezer férfi és 335 ezer nő lakott gyermekként a szülői házban.

Száz 20 és 39 év közötti férfiből 1990-ben 23, 2001-ben már 35 és 2011-ben 39 még a szüleivel lakott. A fiatal nőknél az időszak eleji 9%-ról az időszak végére 24%-ra növekedett a felnőtt gyermekek aránya.

2011-ben a felnőtt gyermekek 62%-a férfi, 38%-a nő, korosztályonként viszont eltér a nemek megoszlása. A 20–25 éveseknél még nincs számottevő férfi-többség, de a 25–29 éveseknél a férfiak aránya a nőkéhez képest közelíti a kétharmad–egyharmad arányhoz. A 30. életévüket betöltött gyermekek között kétszer annyi volt a férfi, mint a nő. Száz ilyen korú gyermekből több mint 70 férfi.

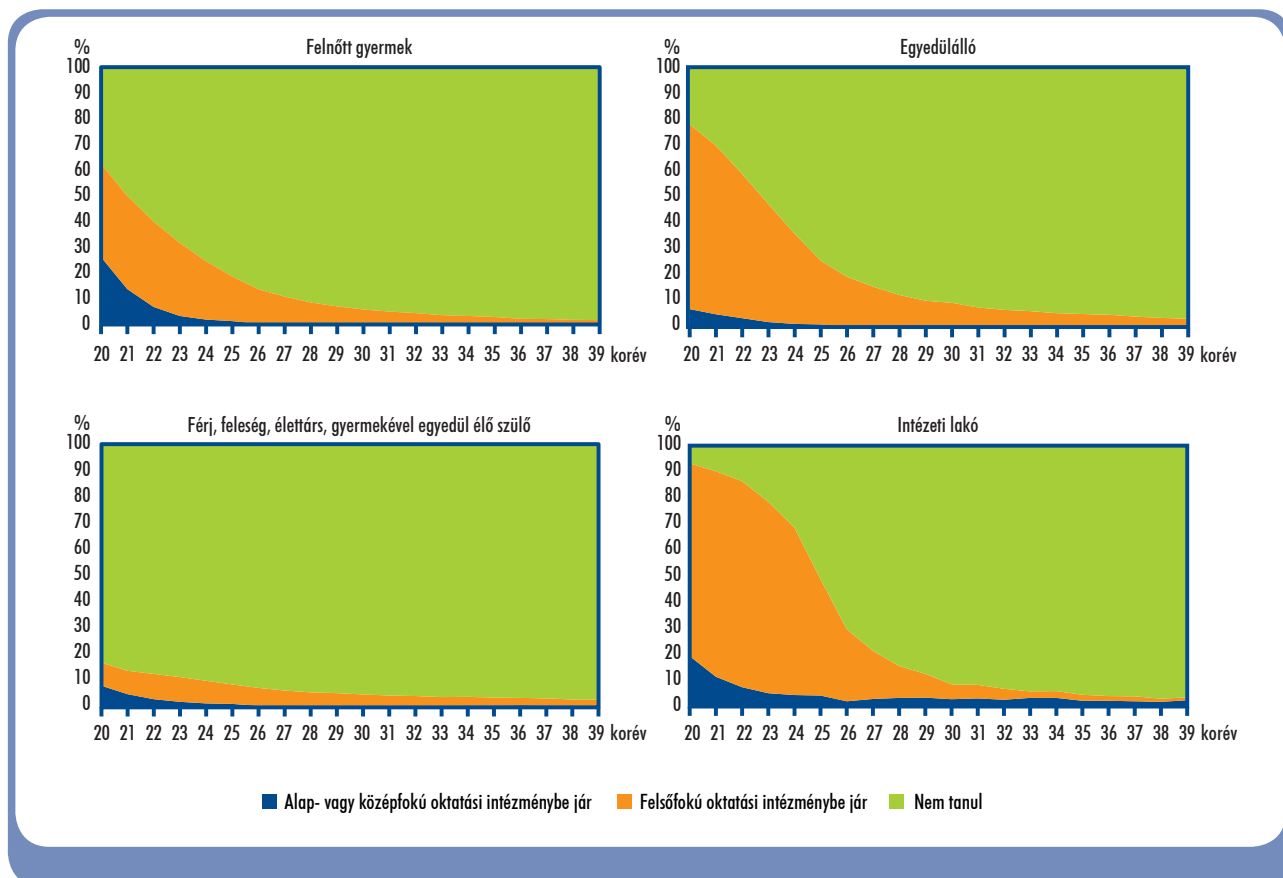
3. tábla A 20–39 éves gyermekek megoszlása nemek szerint korcsoportonként, 2011

(%)		
Korcsoport, éves	Férfi	Nő
20–24	56,2	43,8
25–29	63,0	37,0
30–34	69,9	30,1
35–39	73,5	26,5
Összesen	62,0	38,0

Iskolába járás, iskolai végzettség

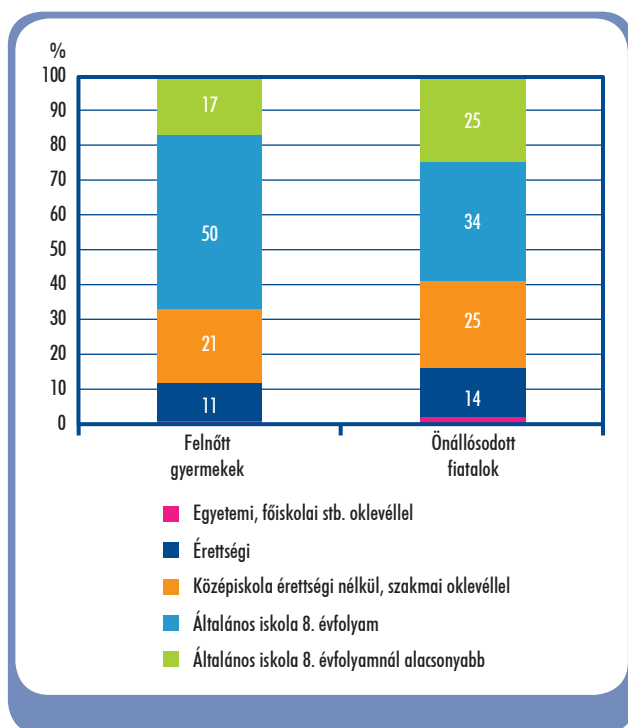
Az otthonról való elköltözést jelentősen befolyásolja az iskolába járás, azaz, hogy hány éves korig tanul egy fiatal, meddig indokolhatja e tényező a fiatalok otthon maradását. 2011-ben a 20 éves gyermek családi állású személyek 63%-a járt még iskolába, addig az egy évvel idősebbeknek már csak fele tanult oktatási intézményben. Befejezett középfokú végzettség után gyak-

4. ábra A 20–39 éves népesség megoszlása iskolába járás szerint családi állásonként, 2011

ran maradnak a gyermekek iskolapadban és szereznek egy újabb szakmát vagy érettségit, esetleg érettségire épülő szakképzettséget. A korosztály legfiatalabbjainak 26, a 21 éveseknek 14, illetve a 22. életévükben járó személyeknek már 7%-a tanult alap- vagy középfokú iskolában. A középfokú tanulmányokat 23 évesen befejezték. A gyermekek szép számban vettek részt a felsőfokú oktatásban. A 20–22 évesek 35, a 23–25 év közöttieknek is közel 22%-a járt főiskolára vagy egyetemre. A felsőfokú oktatásban 25 év felett egyre kevesebben és többnyire esti, levelező vagy távoktatási formában tanultak.

5. ábra A 20–39 éves felnőtt gyermekek és az önállósodott fiatalok megoszlása legmagasabb befejezett iskolai végzettség szerint, 2011

A felnőtt gyermekek és az önállósodott fiatalok között jelentős különbség van az iskolai végzettség szintjében. A felnőtt gyermekek többsége legmagasabb befejezett iskolai végzettségét érettségit adó középiskolában szerezte, 21%-uk pedig szakmát adó szakmunkásképző vagy szakiskolában, felsőfokú végzettséggel azonban csak 17%-uk rendelkezett. Ezzel szemben az önállósodott fiatalok egynegyedének felsőfokú végzettsége van. Érdekes, hogy az önállósodott

fiatalok a legalacsonyabb és a legmagasabb iskolai végzettség kategóriákban meghaladták a felnőtt gyermekek arányszámait. Náluk a legfeljebb általános iskolát végzettek részaránya 16, a felnőtt gyermekeknél 12, a diplomások aránya 25, míg a felnőtt gyermekeknél csak 17%.

A 30–39 éves generáció többsége már elérte a legmagasabb iskolai végzettségének szintjét, és nem járt iskolába, vagy ha mégis, akkor inkább a szakirányok bővítése vagy új szakmák tanulása jellemző. A harmincas éveikben járó fiatalok esetében a még gyermekek és az önállósodottak között a legszembetűnőbb különbség a diplomások arányszámában mutatkozott. A felnőtt gyermekek csupán 19%-ának volt főiskolai vagy egyetemi diplomája, miközben az önállósodott fiatalok körében 25% volt a diplomások részesedése. Az érettségizettek aránya hasonló, mindkét csoportban 33% körüli. Az érettséginelül alacsonyabb végzettségi szintek aránya a felnőtt gyermekek körében minden kategóriában nagyobb. 32%-uknak van középiskolai végzettsége érettségi nélkül, míg az önállósodottaknál ez csak 25%, általános iskolai vagy alacsonyabb végzettsége pedig 16%-uknak van, míg az önállósodottaknál ez 14%.

Gazdasági aktivitás

A fiatal felnőttek gazdasági aktivitás szerinti adatai beszédesek. Az önálló életvitelnek alapvető feltétele az önálló kereset, azaz lényeges, hogy a fiatal dolgozik-e vagy sem. A korosztályban a foglalkoztatottak aránya a felnőtt gyermekek körében 59, az önállósodott fiataloknál 69%. A felnőtt gyermekek hamarabb kezdenek el dolgozni, a huszonévesek között még nagyobb arányban is vannak a foglalkoztatottak, mint az önállósodottaknál, azonban a felnőtt gyermekeket a munkanélküliség is kiemelten érinti. 14%-uk munkanélküli, az önállósodottaknak 10%-a. A 20–24 évesek között mindkét fiatal csoportban hasonló, 12%-os volt a munkanélküliség, az otthon lakó gyermekeknél azonban 25 éves kor felett már minden korcsoportban 15% körül mozog a munkanélküliek aránya.

Az eltartotti státusz a 20–24 éves korcsoportra a legjellemzőbb, hiszen ebben az életkorban a legtöbb

4. tábla A 20–39 éves felnőtt gyermekek és az önállósodott fiatalok megoszlása gazdasági aktivitás szerint korcsoportonként, 2011

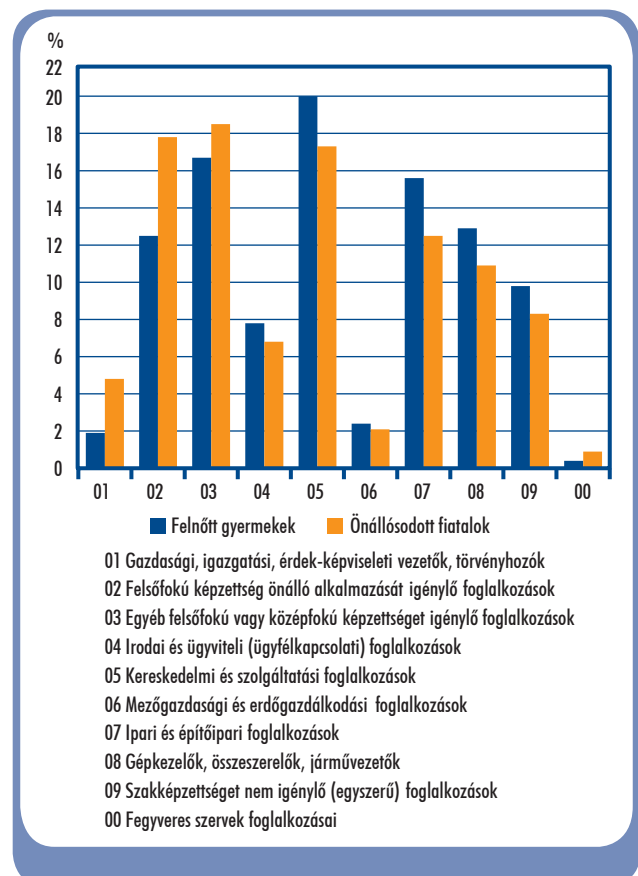
Gazdasági aktivitás	20–24	25–29	30–34	35–39	Összesen
	éves				
Felnőtt gyermekek					
Foglalkoztatott	42,2	73,6	76,2	71,2	59,4
Munkanélküli	11,7	15,6	14,4	15,0	13,6
Inaktív kereső	1,8	2,6	5,0	8,9	3,2
Eltartott	44,3	8,2	4,4	4,9	23,9
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Önállósodott fiatalok					
Foglalkoztatott	38,0	66,3	71,7	76,4	68,8
Munkanélküli	11,8	10,6	8,9	9,4	9,7
Inaktív kereső	14,7	17,2	16,0	10,7	14,1
Eltartott	35,5	5,9	3,4	3,5	7,4
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

ben még tanulnak. Családi állástól függetlenül 24 éves életkorig a nappali tagozatos tanulmányokat a fiatal felnőttek többnyire befejezik. A szülőkkel lakók között azonban nagyobb arányban vannak az eltartottak: 23%-uk tartozik ide, az önállósodottaknak pedig 7%-a. 25 éves kor felett mind a felnőtt gyermekek, mind az önállósodott fiatalok többsége anyagi szempontból önálló életvitelbe kezd, dolgozik vagy munkát keres. A jelek szerint azonban a családalapításba, gyermekvállalásba vizsgált csoportunk kisebb eséllyel vagy később tud csak belekezdeni.

A felnőtt gyermek körében a foglalkoztatottak aránya alacsonyabb, a munkanélkülieké nagyobb. Azt, hogy egy fiatal a szüleivel él, vagy tovább marad-e velük, a bizonytalan munkaerő-piaci helyzet, illetve a jövedelem mértéke indokolhatja.

A 20–39 éves foglalkoztatottak foglalkozási főcsoport szerinti adatai azt mutatják, hogy a felnőtt gyermekek jóval kisebb arányban dolgoznak a magasabb státusú, magasabb jövedelmet biztosító foglalkozásokban, viszont az alacsony képzettséget igénylő, egyszerűbb foglalkozásokban arányuk magasabb, mint a korosztály önállósodott tagjainak. A felnőtt gyermekek az első három foglalkozási főcsoportban 31%-os arányban vannak jelen, az önállósodott fiatalok 41%-ban. 20%-uk, azaz minden ötödik felnőtt gyer-

6. ábra A 20–39 éves foglalkoztatott felnőtt gyermekek és az önállósodott fiatalok aránya foglalkozási főcsoport szerint, 2011

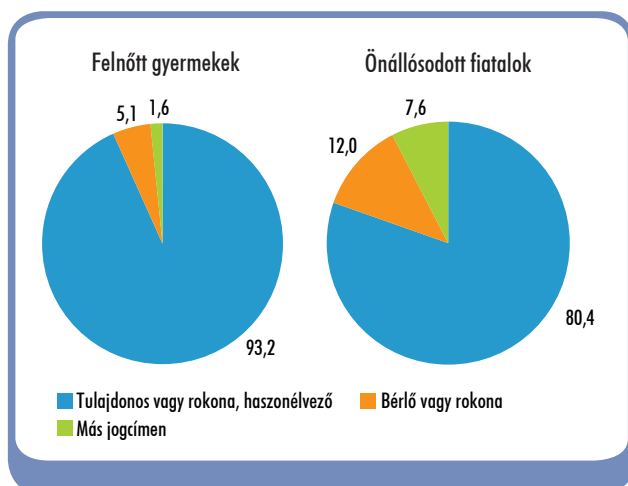

mek foglalkozása kereskedelmi vagy szolgáltatási jellegű volt. Sokan végeztek valamilyen ipari, építőipari vagy éppen gépkezelői, összeszerelői, járművezetői munkát, 28,5%-uknak foglalkozása volt ilyen.

Lakhatási viszonyok

A felnőtt, önálló életvitelnek a munkahely és az önálló jövedelem mellett másik alapvető pillére a lakhatás. A fiatalok körülményeinek vizsgálatánál kulcskérdés tehát, hogy a lakás, amelyben laknak, milyen jellemzőkkel bír. Az, hogy valaki a szülői házban marad, annak az a közismert, fő oka az önálló lakás hiánya, illetve az önálló otthon megszerzésének nehézsége. A tanulmányok befejeztével, a munkába állással a fiatalok többnyire még nem tudják megteremteni a saját otthonát. Az alacsony jövedelem, a bizonytalan munkahely, a párkapcsolati támogatás hiánya miatt, illetve szülői támogatás vagy segítség nélkül sem bérelni, sem venni nem tudnak lakást. Segítség szülőktől az is, hogy éppen az otthon lakás biztosításával támogatják a fiatalt.

7. ábra A 20–39 éves felnőtt gyermekek és az önállósodott fiatalok megoszlása lakáshasználati jogcím szerint, 2011

Magyarország lakossága jellemzően saját tulajdonú lakásban él, a bérelt és egyéb lakhatási módok aránya jóval kisebb. A felnőtt gyermekek szinte kizárólag saját (szülői) tulajdonú lakásokban laknak. Az önállósodott fiatalokra jóval változatosabb kép jellemző. Közöttük kétszer gyakoribb a lakásbérlet, 8%-uk pedig egyéb jogcímen élt valahol, pl. szívességből más otthonában.

Míg a családi otthont elhagyó önállósodott fiatalok között az életkor előrehaladtával folyamatosan emelkedik a tulajdonosi jogcímen élők hányada, azaz valamilyen módon valószínűleg saját otthonhoz jutnak, addig a felnőtt gyermekeknél változás a lakhatási módok arányában az életkor előrehaladtával. Az is feltételezhető, hogy akik már a húszas éveikben elszakadtak a szülői háztól – például továbbtanulás miatt –, jobban törekedtek az önálló életvitel folytatására, lakhatásuk megoldására.

A fiatalok két csoportja eltér az általuk lakott lakások elhelyezkedésében, a lakások lakóövezeti jellege szerint. A felnőtt gyermekek 65%-a családi házas, falusias övezetben élt a 2011. évi népszámláláskor. A családi házas, falusias övezet nagyon sokféle méretű és minőségű ingatlant foglal magába, de általában mégis nagyobb méretű ingatlanok jellemzik, így a szülőikkel való együttélés ellenére jobban lehetővé tehetik a saját életteret egy fiatal számára. Az önállósodott fiatalok nagyobb arányban (40%) laknak városias környezetben vagy lakótelepen. Az önállósodott fiatalok 19, a felnőtt gyermekek 13%-a városias lakóövezetben lakott. Lakótelepeken is több önállósodott fiatal élt, mint felnőtt gyermek, de az eltérés kisebb (3 százalékpont). Egy lakókörnyezet-típusban van még különbség a két csoport között, a lakóparkokban az önállósodott fiataloknak 3%-a élt, míg a felnőtt gyermekeknek 1%-a.

A lakások egyéb jellemzőinek tekintetében, mint a komfortfokozat, a lakás fűtése vagy felszereltsége, nincs különbség a felnőtt gyermekek, illetve az önállósodott fiatalok által lakott lakások között.

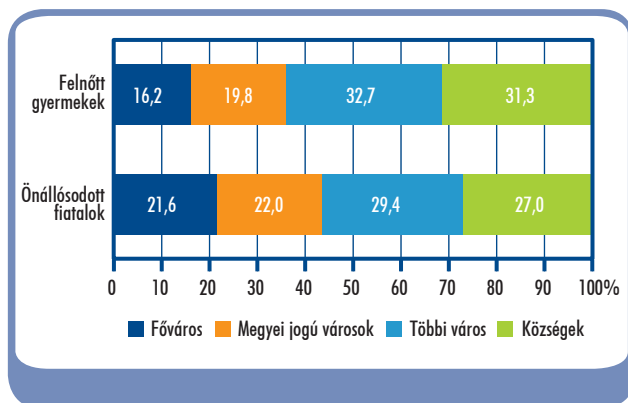
Területi adatok

A lakóövezet szerinti megállapításokat megerősítik a területi megfigyelések. Általános tendencia, hogy a nagyobb településeken élő fiatalok magasabb arányban kezdtek önálló életet és kevésbé maradtak szüleikkel. Míg a felnőtt gyermekek 20–39 éves népesség belüli részaránya a fővárosban 26% volt – és még a megyei jogú városokban is 30% alatt maradt –, addig a többi városban megközelítette, a községekben pedig meghaladta a 34%-ot. A település jogállása egyértelműen kihat a fiatalok önállósodására.

Az önállósodott fővárosi fiatalok kiemelkedően magas arányszáma két okból ered. Egyrésztől hamarabb kezdenek a budapesti gyermekek önálló életet, másrésztől sokan érkeznek a fővároson kívülről, hogy itt folytassák tanulmányaikat, ők kollégiumban vagy bérelt lakásban élnek, így kerülve külön szüleiktől. A tanulás miatti önállósodás még csak részben tekinthető leválásnak, hiszen anyagilag még igencsak függenek a tanulók szüleiktől, de jellemző, hogy akik korábban elkerülnek vagy kikerülnek a családi fészekből, azok utána kisebb valószínűséggel térnek oda vissza.

2011-ben a 20 és 39 év közötti felnőtt gyermekek 16, az önállósodott fiataloknak viszont 22%-a lakott a fővárosban. A megyeszékhelyeken, megyei jogú városokban is kisebb arányban éltek a felnőtt gyermekek, a többi városban és a községekben viszont magasabb arányban. A településtípusok szerinti megoszlások és a lakás lakóövezeti jellege szerinti adatok egyaránt alátámasztják, hogy a fiatalok önállósodásának mértéke függ attól, hogy nagyvárosban vagy falun, illetve családi házas vagy más lakóövezetben élnek-e. A megyék között nincs eltérés a felnőtt gyermekek és az önállósodott fiatalok arányában, tehát kizárólag a település mérete az, ami hat az önállósodásra.

8. ábra A 20–39 éves felnőtt gyermekek és önállósodott fiatalok megoszlása településtípus szerint, 2011

Az otthon maradó fiatalok között jóval több a férfi, mint a nő. Településtípusok szerint is eltérő a nemek viselkedése. A férfi felnőtt gyermekek aránya a településhierarchiával ellentétes irányú, a kisebb településeken arányuk egyre nagyobb az otthon maradt nőkhöz képest. Míg a fővárosi felnőtt gyermekek 58%-a fér-

fi és 42%-a nő, addig a községekben kétharmados a férfiak részaránya. A harmincas fiatalok körében még nagyobb a férfitöbblet. A községekben élő 30–39 éves felnőtt gyermekek 75%-a férfi volt. Úgy tűnik, hogy a férfiak később szakadnak el az otthontól, mint a nők, főleg a kisebb településeken.

5. tábla A felnőtt gyermekek megoszlása nemek szerint és aránya a 20–39 éves népességben településtípusonként, 2011

Terület	Férfi	Nő	Felnőtt gyermek a 20–39 éves népesség %-ában
	megoszlás, %		
Főváros	58,1	41,9	25,6
Megyei jogú városok	60,6	39,4	29,2
Többi város	62,4	37,6	33,7
Községek	64,5	35,5	34,7
Ország összesen	62,0	38,0	31,4

Családi adatok

Mivel a szülői kapcsolatok nem csak a gyermekkorban, hanem felnőttként is erős hatással vannak az egyénre, egyáltalán nem mellékes, hogy mikor és milyen szülői mintát követnek a gyermekek. Bár nincsenek arra vonatkozóan népszámlálási adatok, hogy a szülők felnőtt életre miként nevelik gyermekeiket, bizonyos információk azonban utalhatnak olyan körülményre, amely az önállósodás ellen hat.

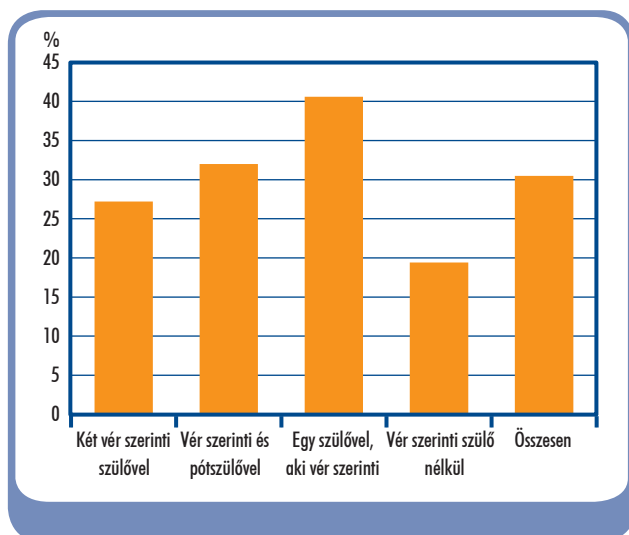
A felnőtt gyermekek családtípus szerinti megoszlása eltér az összes gyermekétől. A 20–39 éves gyermekek 65%-a párkapcsolatban élő szüleivel, 35%-uk egy szülőjével él együtt. 2001-hez képest 5 százalékponttal növekedett az egyszülős családtípusok részaránya. Az apás családokban minden második gyermek 20–39 éves volt, de gyakori az anyukával együtt élő felnőtt gyermek kapcsolat is, arányuk 38% volt. Az egyszülős családokban tovább maradnak otthon a gyermekek. Az élettársi kapcsolatban élő szülők gyermekei között fordult elő a legritkábban a vizsgált korosztály, ezek a gyermekek hamarabb hagyták el a családi otthonukat. A házasságban élő szülők gyermekeinek 30%-a fiatal

felnőtt korú, ami az elmúlt tíz év alatt 5 százalékponttal nőtt. A házasszülői háttér tehát ugyancsak kedvez a gyermekek otthon maradásának.

6. tábla A felnőtt és az összes gyermekek megoszlása, valamint a felnőtt gyermekek aránya családtípusonként

Családtípus	Felnőtt	Összes	Felnőtt gyermek az összes gyermek %-ában
	gyermek megoszlása, %		
2001			
Házaspár	66,5	71,2	24,7
Élettársi kapcsolat	3,6	7,5	12,8
Párkapcsolat együtt	70,1	78,7	23,6
Apa gyermekkel	4,3	2,5	45,7
Anya gyermekkel	25,5	18,8	36,0
Egyszülős együtt	29,9	21,3	37,2
Összesen	100,0	100,0	26,5
2011			
Házaspár	59,6	60,4	30,1
Élettársi kapcsolat	5,2	12,7	12,5
Párkapcsolat együtt	64,8	73,1	27,1
Apa gyermekkel	5,7	3,4	50,9
Anya gyermekkel	29,5	23,5	38,3
Egyszülős együtt	35,2	26,9	39,9
Összesen	100,0	100,0	30,5

9. ábra A felnőtt gyermekek aránya az összes gyermekben belül a vér szerinti szülők száma szerint, 2011

Míg a két vér szerinti szülővel élő gyermekeknek csupán 27%-a tartozott a vizsgált korosztályba, addig 13 százalékponttal magasabb volt a gyakoriságuk azokban a családokban, ahol hiányzott az egyik vér szerinti szülő. A szülő-gyermek vérségi kapcsolatát mutató ábra arányszámai is alátámasztják a fenti megállapításunkat, miszerint az egyik vér szerinti szülő hiánya kitolja a gyermekek családtól való elszakadásának, önállósodásának időpontját.

Összegzés

A 2011. évi népszámlálás adatai alapján a 20–39 éves korosztály 31%-a, mintegy 883 ezer fiatal felnőtt lakott együtt a szüleivel. A felnőtt gyermekek jellemzően inkább férfiak, közepesen vagy alul iskolázottak, akik egyszerűbb foglalkozásokban dolgoznak. Az önállósodott fiatalokkal szemben sokkal jobban ki vannak téve a munkanélküliségnek. Nagyobb részüket él kisebb településeken és jellemzően falusias, családi házas övezetben. Párkapcsolatuk, gyermekük nincs. Az életkor előrehaladtával egyre csökken a számuk, de az arányuk még a harmincas korosztályban is jelentős.

Az önállósodott fiatalok iskolázottabbak, kevésbé érinti őket a munkanélküliség, és magasabb státusú foglalkozásokban dolgoznak, mint az otthon maradók. Az önállósodást ösztönzi, ha a fiatal a családtól távol, más településen jár iskolába.

Minden korban megvannak a fiatalok leválásának jellemző lépései és természetesen nehézségei. Napjainkban mindez egyre később történik, és nő azon fiatalok száma, akik sokáig élnek otthon felnőttkorukban is. Európában mindenütt megfigyelhető ez a jelenség, Magyarország a felnőtt gyermekek aránya alapján a középmezőnybe tartozik. Nemzetközi tendencia a fiatal életszakasz kitolódása, de fontos és nem elhanyagolható a mindenkorai társadalom felelősségvállalása a fiatalok önállósodásának segítésében, mert a fiatalok támogatásával, élethelyzetük segítésével a társadalom a jövő generációját és így önmagát segíti.